

Actes de la jornada

Terres, pedres i paraules

El valor i l'aprofitament del vocabulari
tradicional en el discurs tecnicocientífic

València 2014

Actes de la jornada

Terres, pedres i paraules

El valor i l'aprofitament del vocabulari
tradicional en el discurs tecnicocientífic

València 2014

COL·LECCIÓ ACTES, 17

© dels textos i de les fotografies: els autors
© de l'edició: ACADEMIA VALENCIANA DE LA LENGUA

Edita: Publicacions de l'ACADEMIA VALENCIANA DE LA LENGUA
Avinguda de la Constitució, 284. 46019 València
avl@gva.es - www.avl.gva.es

Disseny i maquetació: Espirelius

ISBN: 978-84-482-6081-1
Depòsit legal: V-654-2016

ACTES DE LA JORNADA
TERRES, PEDRES I PARAULES
EL VALOR I L'APROFITAMENT DEL VOCABULARI
TRADICIONAL EN EL DISCURS TECNICOCIENTÍFIC
València, 21 de febrer del 2014

Presentació.....7

Treballs

JOAN VENY
Terra, pedra i paraula 11

JESÚS BERNAT
El topònim, notari (també) de la geomorfologia.....23

LLUÍS GIMENO BETÍ
Terminologia geològica popular.....35

JORDI BOVER
Criteris en la fixació de la terminologia científica 47

JOSEP LACREU
Els vocabularis tècnics en el 'Diccionari normatiu valencià' 55

EMILI CASANOVA
La geologia en el 'Diccionari normatiu valencià' 61

ADRIANA GIL PUIG / RAFAEL DELGADO ARTÉS
El vocabulari forestal 79

FRUCTUÓS MAÑÀ I REIXACH
Els mots dels sòls en la construcció.....89

PRESENTACIÓ

Ramon Ferrer Navarro
[President de l'AVL]

Un dels objectius principals de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua és la investigació i la promoció del lèxic valencià —el general, el literari, el documental i el tècnic—, amb la doble finalitat d'evitar-ne l'envelliment i l'oblit i de vehicular-lo posant-lo a l'abast dels nostres usuaris. Els resultats d'esta investigació es plasmen no solament en els títols de la col·lecció de vocabularis específics que elaboren la Comissió de Llenguatges d'Especialitat i la Unitat de Recursos Lingüísticotècnics, sinó també en el *Diccionari normatiu valencià*.

La renovació constant de la terminologia científica que acompanya els nous processos i objectes que la ciència ens posa davant cada dia fa que el nostre lèxic tradicional tendisca a desaparèixer o quede reduït a espais concrets o a maneres i formes simbòliques però de poc valor comunicatiu. Desgraciadament, no sempre s'ha aprofitat prou bé la rica terminologia tradicional viva des de temps immemorials en les nostres comarques, siga per l'abundància de sinònims locals, siga per la comoditat d'assimilar un nom internacional en estos moments d'universalització de la ciència i de globalització de l'espai d'actuació.

La jornada «Terres, pedres i paraules», de la qual donen testimoni els textos reunits en esta publicació, va permetre mostrar el valor i les possibilitats d'aprofitament del vocabulari tradicional en el discurs tecnicocientífic, com indicava precisament el subtítol d'aquella trobada científica. Així, gràcies a les aportacions de Jesús Bernat i de Lluís Gimeno podem conèixer una bona mostra de l'abundància i de la riquesa del lèxic patrimonial en els àmbits, respectivament, de la toponímia i de la geologia. Jordi Bover, director del Centre

de Terminologia de Catalunya, explica en el seu estudi que la desitjada coexistència entre formes tradicionals i neologismes és possible, com ho demostren els treballs duts a terme des del TERMCAT. Josep Lacreu, cap de la Unitat de Recursos Lingüísticotècnics de l'AVL, descriu la integració de la terminologia tècnica en el *Diccionari normatiu valencià*, mentre que l'acadèmic Emili Casanova centra l'estudi d'esta obra en l'àmbit del vocabulari de la geologia. La possibilitat de trobar un equilibri entre les formes tradicionals i els neologismes es posa també de manifest en el *Vocabulari forestal*, descrit ací pels seus autors, Adriana Gil i Rafael Delgado. Fructuós Manyà, catedràtic de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, analitza, des de la seua experiència professional, alguns dels mots dels sòls en l'àmbit de la construcció.

Hem volgut obrir esta publicació amb la magnífica intervenció que va servir de cloenda d'aquella exitosa jornada: la del professor Joan Veny, doctor *honoris causa* de la Universitat de València, que situa l'espai del lèxic natural en el seu lloc i que il·lustra amb nombrosos exemples la possibilitat d'integrar els mots dialectals en l'àmbit de la terminologia científica.

Confiem que esta aportació contribuïsca a vehicular entre els valencians un sentiment d'estima cap al valencià, cap al seu lèxic tradicional, cap a la seua riquesa lingüística. Es tracta de saber equilibrar l'aprofitament del lèxic tradicional per a designar les noves realitats —sense estridències, però amb decisió— i la creació de neologismes. És la millor manera d'aconseguir que la nostra llengua siga d'ús normal en la ciència i en la tecnologia.

Treballs

TERRA, PEDRA I PARAULA

Joan Veny

[Institut d'Estudis Catalans / Universitat de Barcelona]

1. INTRODUCCIÓ

Ens proposem comentar diversos mots de l'àrea geològica, hidrogràfica, minerològica, topogràfica, des d'un angle descriptiu i diacrònic.¹

2.

El català, com és ben sabut, és una llengua romànica, derivada, per tant, del llatí. Aquesta herència forma l'ossamenta del seu lèxic. I el geològic no n'és una excepció. Així, el català *terra* té el seu ascendent en el llatí *TERRA*, amb els significats que aquí ja tenia: 'oposat a mar', 'planeta que habitem', 'part de la terra que hom habita, regió, país' (Ernout-Meillet), als quals se n'han afegit d'altres, com 'material bla de la crosta terrestre aprofitat per a l'agricultura' (*terra campà*, *terra negra*, *terra prima*, *terra d'escudelles*, etc.), que el llatí expressava amb *humus* i que no ha deixat resultats en les llengües romàniques, si no és en mots cultes com *humus* 'matèria orgànica completament descomposta, que forma part de la terra vegetal' (1868), o derivats cultes com *inhumar* 'enterrar' (1868) i *exhumar* (1904).

Igualment l'origen del català *pedra* és el llatí *PETRA*, mot pres del grec, i que en llatí va substituir el sinònim *SAXUM*, amb escassos derivats en romànic (cf. it. *sasso*). Al costat de

pedra, el català va usar també la variant *pera* a l'Edat Mitjana, però només ha quedat en la toponímia: *Peralta*, *Peralba*, *Pera-meia* ('del mig'), *Matadepera*, *Capdepera*, etc.; en aquest darrer topònim mallorquí, cal dir que el valor de *p[e]ra* 'pedra' devia sentir-se prou motivat encara al segle XVII pel fet de traduir-lo per *Cabo de Piedra* (s. XVII, Veny 2012: 322-323); quant a les raons de la seva desaparició, seria inadequat pensar en una homonímia amb *pera* 'fruit de la perera', per tal com en català oriental aquest mot es pronuncia amb e oberta i en mallorquí amb vocal neutra tònica.

Com *TERRA* i *PETRA*, també *CALCE(M)* (*CALX*, *CALICIS*) ha donat un derivat força general en el català *calç* (només se'n desmarca una forma puntual occitanitzant, *caus*, i el derivat *calcina* de sis localitats, del llatí *CALICINA*, format sobre *CALICIS*), però, ja en llatí, va entrar en conflicte amb *CALCE(M)* (*CALX*, *CALICIS*) 'taló; peu (d'un màstil, d'una escala)', de tal manera que els gramàtics aconsellaven de pronunciar [kals] el primer i [kalks] el darrer (Ernout - Meillet). *Calx* 'pedra de calç' és un manlleu al grec *JALIX* 'còdol, pedra de calç', com tants de mots llatins tributaris del grec (recordem, canviant de camp semàntic, que el 80% de noms de la fauna marina són d'aquest origen [veg. Veny 1977]). El conflicte homonímic ha tingut com a conseqüència en català el triomf quasi total de *calç* com a nom de l'òxid de calci i la retirada de *calç* 'taló, peu' cap a locucions com *a calç de / a cauç de*, convertida aquesta darrera

1. Em plau regraciar la col·laboració de Montserrat Roma i Uguet.

en *a cau de* per pèrdua de la [z] per fonosintaxi (*a cau d'orella* 'tocant mateix a l'orella, en veu molt baixa', per ex.) (DECat).

El mot llatí, en passar al català, pot haver experimentat un canvi semàntic important, on la metàfora hi juga un paper. Per exemple, *PODIUM* volia dir 'sòcol, balcó, parapet' i en català ha esdevingut *puig*, amb derivats com *pujol*; s'oposa al cultisme *pòdium/podi*. *PELAGUS* 'mar, mar profunda', pres del grec *PELAGOS*, ha mantingut el significat originari en el cultisme *pèlag*, car als poetes («Vull morir en pèlag d'amor», Lull), i en el derivat popular *penegal, pelegal* «*Helicolenus dactylopterus*» (Veny 1977); però també ha sofert un canvi semàntic cap a 'bassal, bassiot': una translació de mots des del mar cap a la terra, poc freqüent (veg. *rèmora, garneu*), si no és en el llenguatge especialitzat dels pescadors (*tambutxo* 'persona de baixa estatura', *rascar el gamber* 'festejar una dona', etc., als ports de la Selva). *Cingulum* 'cinyell' va passar al català *cingle* que, a través de 'mola cenyida de cingles' va desembocar en 'espatat, penya-segat'; d'aquest sentit va passar, al Matarra-nya, a 'garbera' en la variant *cellar* (< *cillar* < *cinllar < *cingllar < *CINGULARE* 'seguit de cingles'), segons crec haver pogut demostrar (PALDC, IV). *Serra* (< llat. *SERRA* 'aparell de serrar') ha passat a 'alineació de muntanyes' per l'aspecte dentat de les carenes (veg. semblantment en llatí *IUGU* 'jou' i 'serralada'); *veta* 'teixit en forma de cinta' (< *VITTA*) s'ha expandit modernament a 'filó de mineral'; *braç* (< *BRACHIUM*) s'ha estès, també per metàfora, a 'porció de mar que entra terra endins' (*braç de mar*) o 'part d'un riu que se separa del curs principal' (*braç de riu*).

Altres vegades, després d'una vida de segles, el vocable pot desaparèixer, com *argent* (< llat. *ARGENTUM*), substituït per *plata*, que primer tenia el sentit de 'planxa, làmina d'argent'; després de l'Edat Mitjana deixa d'usar-se *argent* (que es manté viu fins al segle XVII [Martí Mestre 2014]), no sense deixar-ne testimonis en apel·latius com *argent viu* 'mercuri', *argenter* 'joier', *argenç* 'unitat de pes' usada fins als nostres dies; i en topònims com *la font de l'Argent* (Rossell, Baix Maestrat)² i el derivat *l'Argentera* pels colors blanquinosos del terreny (*Onomasticon*).

2. Informació de José Enrique Gargallo, que agraeixo.

A voltes el mot llatí ha deixat derivats només en català (em refereixo en qualitat de llengua estàndard), com és el cas de *allau, llau*, del llatí *LABES* 'caiguda, esllavissada de terres', resultat absent de les altres llengües romàniques.

D'aquests exemples comentats, deduïm: 1) expansió d'accepcions dels mots llatins quan passen al català; 2) falta de descendència d'alguns mots llatins en català (*humus*), a voltes per homonímia (*CALX* 'taló, peu'), però sense abusar d'aquest fenomen com a factor de canvi (*pera* 'pedra'); 3) pervivència com a arcaïsmes de descendents de mots llatins en conflicte de sinonímia (o quasisinonímia) o homonímia (*calç* 'taló, peu').

3.

Però, quan els romans arriben a Catalunya, es troben amb pobles indígenes, que parlaven altres llengües: el basc, el cèltic, l'ibèric. La superioritat cultural dels conqueridors va provocar la romanització, és a dir, l'assimilació a la civilització romana, de la qual formava part sens dubte la llengua. Així, doncs, les tribus preromanes abandonen la seva llengua i es passen al llatí. Però era natural que alguns elements propis de la parla d'aquells pobles indígenes s'incorporessin a la llengua apresada, com ha passat, salvant les distàncies, amb el català, que, durant els darrers segles de dominació política i cultural de l'estat central, s'ha vist contagiats d'un nombre important de castellanismes. D'aquesta manera formen part del sistema lèxic català els comuns *roca, artiga, balma, còm* 'obi', *coma* 'vall poc fonda', *clap, clapa, clot*; els desapareguts *quer* (vivent sols en toponímia i antroponímia [*Queralbs* 'roca blanca', *Queralt* 'roca alta', etc.]), del preromà *CARIU; els arraconats dialectalment (*carant* 'canaleta molt pendent i rocosa per on salta l'aigua'), els toponímics *suc, suca* 'turó; cap', etc. Algun mot amb significat concret pot ampliar-se a un valor més general: *mena*, d'origen cèltic, 'mineral, mina', des d'on es passà, ja des d'antic, al significat 'classe, espècie', «a partir de la noció de les classes de mineral que s'extrauen d'un paratge» (DECat, v: 564a).

Notem que aquests mots afecten nocions semàntiques relacionades amb el camp, el relleu, la vida rural, elements molt lligats a la terra, a través de pastors i camperols.

Igualment passarà amb animals salvatges com *paparra*, *sargantana*, *isard*, *llagasta*, etc. (Moll 1952: 49-50).

Aquests noms haurien arribat al País Valencià i a les Balears a causa de la colonització catalana realitzada des del Principat, on aquells mots ja s'havien incardinat en el sistema, sense que necessàriament haguessin de provenir per via directa de les respectives llengües preromanes.

4.

Després dels romans, altres pobles es van assentar a les nostres terres, amb aportacions diverses.

Així com els visigots i els francs van deixar un vocabulari militar prou ric (*elm*, *treva*, *guerra*, *guaita*, etc.), és més aviat pobre el relatiu al relleu, al camp i als cultius: *fang* (< FANI) va substituir el llatí LUTUM, que va donar *llot*, origen del català *llot* 'fang tou, barreja d'aigües estancades i terra': dos mots que en català medieval solen diferenciar-se («ciutats [...] plenes de fanch e de *llot*», Eiximenis; «font molt bruta y sútzia de fanch e de *llot*, doc. a. 1635» [DCVB]. *Falda* (< germ. FALDA 'plec'), de 'faldons, falda', ha canviat, per metàfora, a 'part inferior d'una serralada', avui també *raiguer*, *samontà* i, entre els geòlegs, *piemont*.

Els àrabs van deixar una bona estela de mots; pertanyen al món geològic *albufera*, *alfac* (doc. s. XVI), *rambla*, *aljub*, *safareig*, *sénia*, *nòria* (veg. mapa 1), *ambre*, *atzabeja*, del vocabulari patrimonial; *xot* 'gran sebkha; prat salat', de la terminologia científica moderna (Riba 1997).

Els mossàrabs, població romànica que es va quedar convivint amb els musulmans, ens han llegat elements incrustats en la toponímia (*Campos*, *Llombai*, etc.), però la major part dels apel·latius que se li havien atribuït en realitat constitueixen deixalles de la colonització aragonesa a València (veg. § 7 i Veny 2009).

5. LLENGÜES MODERNES

L'italià ha tingut un paper no gens menyspreable en la introducció de neologismes geològics. Tret de *lapislàtzuli*, documentat ja al segle XIV (< it. *lapislazzuli*), que el grup musical Antònia Font considerava entre les paraules «molt

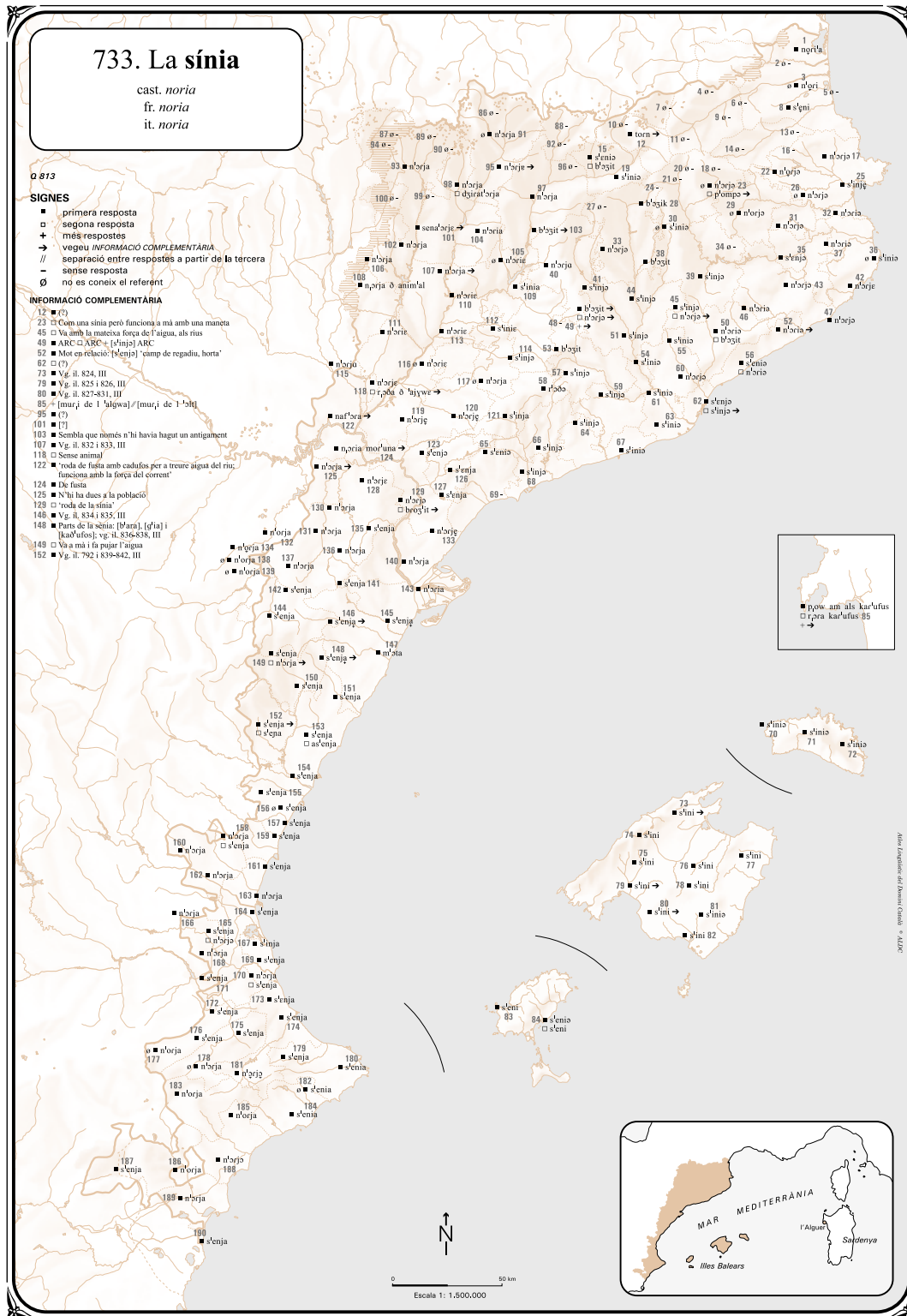
guapes»,³ i *gruta* (s. XV, de l'it. antic i sicilià *grutta*), els italianismes geològics són de data relativament moderna (s. XIX i XX): *lava*, 1840 (< it. *lava*, 1663), *solfatara*, 1868 (it. *solfatara*, 1550), *granit*, 1886 (< it. *granito*, abans de 1502), *carrara*, 1955 (< it., s. XX), *fumarola* o *fumerola*, 1905 (< it. abans de 1597), *altiplà*, 1925 (< it. *altipiano*, 1815), *putzolana*, 1995 (< it. *puzzolana* [i variants], s. XV), *piemont* 'raiguer' (Veny 2014), *travertí*, 1898 (< it. *travertino*, 1460); alguns són molt especialitzats com *miarola* 'petita cavitat dins una roca granítica' (del nom local del granit, *miarolo*, al Piemont, s. XIX), o *sciarra* 'allau de lava incandescent' (del sicilià, 1762).

Pel que fa al francès, deixant a part *talús*, segles XIV-XV (< *talus*, s. XVIII), i *duna*, 1695 (< fr. *dune*, s. XIII), la resta de mots d'aquesta procedència són d'època tardana: *artesià*, 1887 (< *artésien*, 1835), *caolí*, 1879 (< *kaolin*, 1712), *jade*, 1884 (< *jade*, 1633), *bauxita*, 1900 (< *bauxite*, 1837), *biotita*, 1932 (< *biotite*, del nom del naturalista francès Biot 1774-1862), *hulla*, 1900 (< *houille*, s. XVII), *pitimini*, 1950 (< *petit menu*) (Barri 1999); *morena* (< *moraine*, pres del savoià *morena* 'bony de terra al límit d'un pendent'), *grisú* (< *grisou*, originari de Valònia), *panne* 'corredor interdunar' (Riba 1997).

La terminologia científica deu a l'occità *causse* 'altiplà calcari', propi de la comarca dels Causses (Llenguadoc), *cauna* 'cavitat, gruta', *cheire* 'caos de fragments escoriacs d'un corrent volcànic' (occ. 'país pedregós') i *gave* 'torrent del Pirineu de règim nival'. Al gascó, *àlios* 'capa d'acumulació d'un sòl podzòlic, típic de les Landes'. Devem *ivó* a l'aragonès (< *ibón*), 'llacuna formada per erosió glacial' (Alta Ribagorça).

El tribut del castellà en el camp geològic és escàs, a voltes relatiu a les terres americanes: *cai* 'illa costanera' (< *cayo*; Antilles, golf de Mèxic), *canyó* (més freqüent la forma anglesa *canyon*) 'vall abrupta, sinuosa, modelada per un riu' (Amèrica del Nord); *calitx* 'crosta de nitrat de calç, argilosa o calcària' (< *caliche*) i el derivat *calitxera*; *guano* 'dipòsit fosfatat format per excrements d'ocells marins' (< quítxua). Algun mot, com *garganta* 'gola (en sentit geogràfic)', que avui seria un castellanisme, va tenir antigament un ús genuí, com mostra la seva documentació (Vicent Ferrer, Antoni Canals, entre altres), la presència toponímica i derivats com *garganter* 'xer-

3. Pau Debon, *Me sobren paraules*.

Mapa 1. Distribució de *sénia*, *sínia* i *nòria* (ALDC, III, 733)

raire' i *gargantejar* 'parlar massa' (veg. Casanova 1988b; Ivars 1995: 180 i 242).

Altres vegades el castellanisme ha obert bretxa en el parlar col·loquial, com és el cas de *màrmol*, que els tractats de barbarismes condemnen encertadament (Cortiella 1981) i substitueixen pel genuí *marbre*, mot que s'ha mantingut com a nom del peix *Lithognathus mormyrus*, pron. *mabre*, dit així pels «reflexos marbrats o marmoris (fr. *marbrures*) que llançarà aquest peix quan ronda entre les seves roques, com sigui que entre les faixes negres que el distingeixen queden les més amples de color més clar» (DECat, v, 466a; cf. anglès *stripped Seabream*).

Altres llengües no romàniques també han deixat resultats, com el serbocroat (*pòlie* 'gran depressió tancada'), el rus (*dolina* 'tipus de depressió'), el neerlandès (*pòlder* 'territori baix drenat per a fer-ne conreus i pastures') o l'anglès (*ripple mark* 'conjunt d'ondulacions a la interfície de la sorra, greda, etc., amb un fluid') (Riba 1997), designacions originades a partir de característiques del fenomen en un espai geogràfic determinat, com passava amb l'occità *causse*, *cheire*, *caune*, *gave*, el gascò *àlios*, l'aragonès *ivó* o el castellà *canyó*, *calitx*, *guano*.

6. DIALECTES

La fragmentació dialectal provoca canvis formals i innovacions semàntiques interessants.

Respecte als primers, *fòvia*, per metàtesi, ha passat a *bòfia*. *Argila* (< ARGILLA) presenta al Matarranya la variant *arjala*, probable reducció de **argiala*, a partir de **arg[ε]la*, amb diftongació de [ε] pròpia d'aquesta àrea (com *corriau* per *correu*) i absorció de la *i* en la palatal; una altra variant, *arguila*, anòmala, del ribagorçà i el pallarès, podria deure la [g] a un encreuament amb l'element *arga* present a *argamassa* (PALDC, III, 329). *Quitrà* (< andalusí ALQITRAN, cl. QITRAN, denominat de QATR 'gotes'), a partir de 'destil·lar', per atracció del verb *alquitranar* i per canvi de sufix i intercanvi de líquides, *enclitanar* s'ha mutat en balear en *enclitar* i, com a postverbal, *enclita*. El topònim *Carall Bernat*, metàfora fàl·lica d'aquesta roca vertical, per eufemisme, ha esdevingut *Cavall Bernat*.

Respecte als canvis semàntics, *sorra* era en català medieval el 'llast de les embarcacions' derivat del llatí *SABURRA*;

Mapa 2. Distribució de *sorra* / *arena* (dades de l'ALDC, q. 1948)

a còpia d'emprar-se arena per a aquesta funció, *sorra* va esdevenir sinònim de *arena*, i així es troba avui en tot el català oriental peninsular (tret de les Balears) (Veny 1959: 19-21), on la toponímia (*les Arenes*, *Arenys*) és testimoni de l'antiga capa *arena* (< llat. *ARENA*) (veg. mapa 2). El balear *mac*, probable derivat de *macar* 'danyar un cos colpejant-lo o comprimint-lo violentament', d'origen incert (DECat), esdevingut 'pedra, pedreta', presenta una singularitat dins el conjunt lingüístic català. El llatí *GYPsu* ha donat *guix*, però també la variant *ges*, *algeps* en valencià, més afins a l'ètim (ALDC, IV, q.); en valencià antic tenien un valor diferent: el *guix* era el 'mineral no elaborat' i l'*algeps* el 'guix en pols, per a la construcció' i

avui el *guix* és el 'clarió, guix dels sastres per a marcar' (Martí Mestre 2014).

Altres mots s'han arraconat en un o altre dialecte; així, és propi del valencià i del nord-occidental *tarquim*, amb les seves variants *tarquin*, *tarquí* (ALDC, III, 717), procedent de l'andalús TARQIM (àr. cl. 'amuntegament', DECat, VIII: 318-319), com els valencians *cara-sol* 'solana' i *alcavo(r)* 'mina o galeria subterrània' (< andalusí ALCABÚ 'volta'); en canvi, són tortosins *galatxo/-arxo* 'braç o canal d'un riu' (< àr. خاليج, potser a través de l'aragonès [veg. Corriente 1999]), *galdiro* 'remolí' (< 'golafre', derivat de *galdir* creuat amb *galafre*, DECat, IV: 283b) i *gillo* 'terra blana, compacta i dura' (Gandesa); *llido* 'allau de neu' és pallarès.

La sinonímia, o, millor, geosinonímia, ha provocat, segons les diverses àrees dialectals, profusió de formes: per a 'meandre' tenim *algoleja*, *anglada*, *goleja*, *racó*, *raconada*, *reclau*, *recolzada*, *sofraja* (Riba 1997) i el topònim la *Mambla* (< MAMMULA 'mamella') 'torcera del riu Ter' (Plana de Vic); per a 'pedruscall' en disposem d'un nombre altíssim: *esquerdim*, *esquerdum*, *menudall*, *pedralla*, *pedregalet*, *pedregall*, *pedregaller*, *pedregallum*, *pedregaló*, *pedregolall*, *pedregoleig*, *pedregolet*, *pedreta*, *pedrilla*, *pedritxo*, *pedrissa*, *pedrolí*, *pedrolinada*, *pedrugall*, *pedruixella*, *pedrusca*, *pedruscada*, *pedruscalla*, *pedruscam*, *pedrusqueig*, *pedrusquer*, *peltre*, *reblum*, *reblumalla*, *rima*, *rocall* (Riba 1997), *mac*, *macolí*; per a 'muntinyol' trobem *alter*, *alturó*, *bony*, *coll*, *lloma*, *mola*, *munxerull*, *munxona*, *puntal*, *suc*, *tossa*, *tossal*, *tossera*, *tossol*; *altell*, *alteró*, *altet*, *cabeçol*, *capelló*, *collet*, *molló*, *mota*, *pujolet*, *putget*, *puntalet*, *taruta*, *tossalet*, *turonell* (Riba 1997).

7. ARAGONESIMES

Al País Valencià, conquerit per catalans i aragonesos, a part l'àrea que rebé colonitzadors aragonesos i que avui parla castellà amb un substrat aragonès, a la resta hi va haver colonitzadors d'una i altra procedència, amb predomini de catalans: passat un període de temps, el català, que era la llengua de l'administració i que gaudia d'un gran prestigi, es va imposar, no sense que s'incorporeassin elements aragonesos en el nou sistema. És així com un seguit de mots que eren atribuïts al mossàrab, la llengua dels cristians que haurien conviscut amb els musulmans però que al cap de poques generacions

van abandonar el seu romanç, no són més que supervivents de l'aragonès instal·lats en el sistema valencià; només dos exemples: *lloma* 'turó' (veg. mapa 3) (< arag. *loma*) i *ombria* 'obaga', que presenta continuïtat d'àrea lingüística a l'Aragó, abundant toponímia valenciana i frondosos testimonis dels escriptors meridionals (Veny 2009) (veg. mapa 4).

8. NOMS CIENTÍFICS

Els minerals, fòssils, etc., tenen també noms científics, com passa amb els ocells, els peixos o les plantes.

Aquests elements prenen nom: 1) del seu descobridor: *dawsonita*, de Dawson; 2) de l'homenatge que es fa a una personalitat: *goethita*, a Goethe; *alexandrita*, al tsar Alexandre II; *adamita*, al mineralogista francès F. J. Adam; 3) d'un nom geogràfic: *fremontita*, de Fremont (Colorado), *albertita*, de les mines d'Albert (Canadà); 4) del grec: *acmita*, *acondrita*, *beril*, *jaspí*, *topazi*; 5) del llatí: *purpurita*, de PURPURA; *calamita*, de CALAMUS 'canya, palla'; *alum*, d'ALUMEN, etc.

Alguns d'aquests noms cauen en l'obsolescència i són substituïts en la geologia moderna: *glucini* suplantava *beril·li*, *esfalerita* pren el lloc a *blenda*, etc.

Altres coneixen formes alternatives, una d'elles més adaptada: *detrit/detritus*, *lantani/lantà*, etc., com ha passat en mots comuns com *podí/pòdium*.

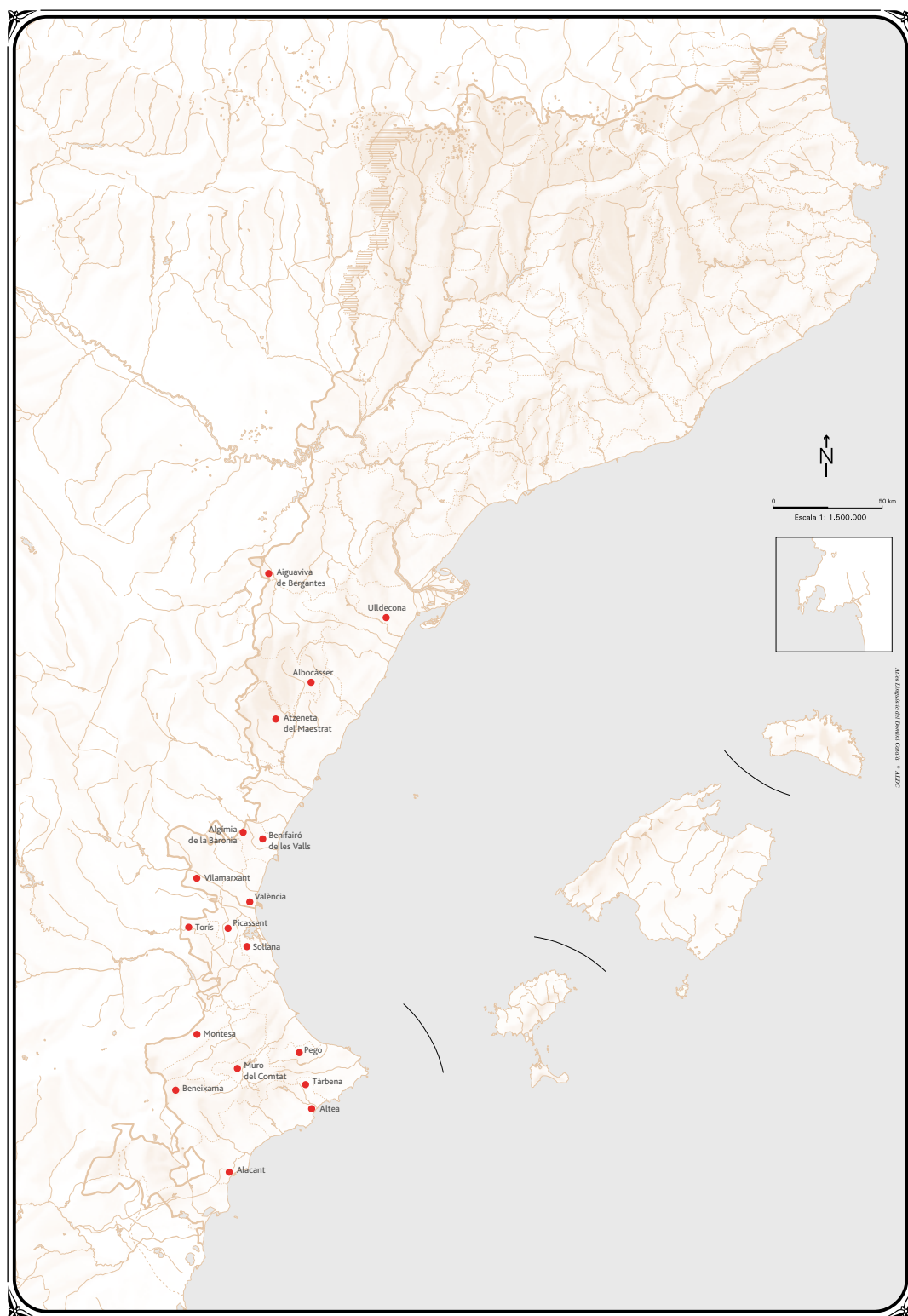
Finalment, algun altre és resultat d'una transfusió equivocada de fonts, com *alborca*, forma obsoleta per 'mercuri' (Riba 1997), heretada del DCVB, que alhora la pren de Bulbena (1905), el qual la poua en el *Novísimo diccionario de la lengua castellana* (1866) interpretant-la com a forma catalana i llegint-la *alborea* (!).⁴

9.

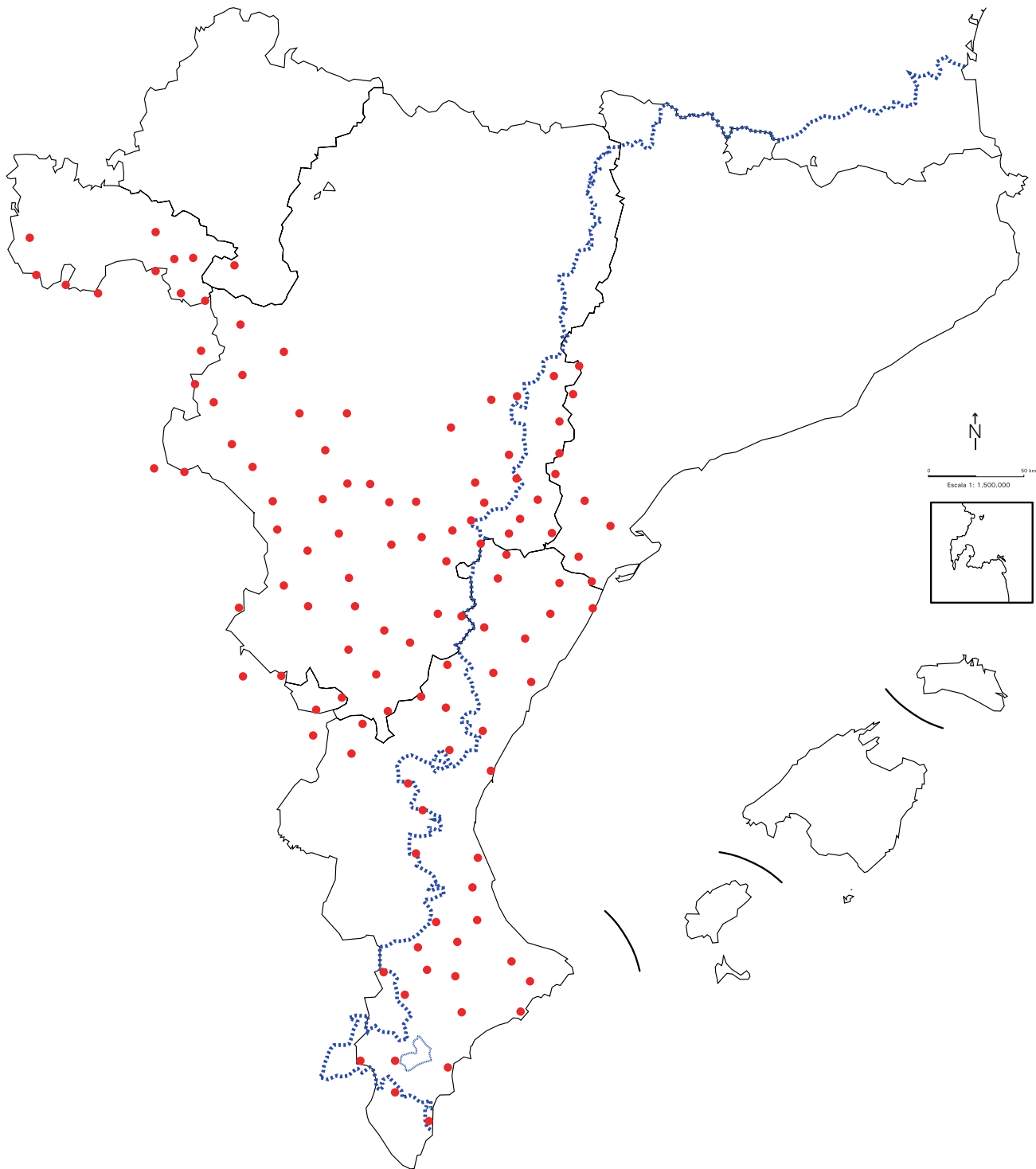
Però, al costat d'aquests mots creats pels científics, sovint es troba el nom popular: així, la *fil·lita* popularment es diu *llicorella* o *pissarra* i les *estalagmites* són conegudes com a *canelobres* o *caramells*. *Oli de pedra* és nom popular antic per *petroli*, avui *or negre*. *Sílex piròmac* és la *pedra foguera*,

4. Però a l'obra posterior del mateix Bulbena, de 1919, aquest ja no la recull. La informació podria procedir també de Delfín Donadiu i Puignau, *Diccionario de la lengua castellana con la correspondencia catalana*, 4 volums, Barcelona, [1890], Espasa.

Mapa 3. Punts de lloma segons l'ALDC (III, 702)

Mapa 4. *Ombria* en aragonès i català (dades de l'*ALEANR*, m. 1356, i de l'*ALDC*, q. 772)

terra rossa és *fetge de vaca*; *menhir* és conegut vulgarment com a *pedra dreta*, *duna* com a *munzell*, *amiant* com a *pedra blenera*, *pedra llinosa* o *pedra de fils*; *ametista* com a *pedra d'aucell*; *gres* (< fr. *grès*, DCVB) com a *pedra arenosa*, *pedra sorrenca*, *soldó*, *saldó*; *alabastre*, *pedra de llum* (Riba 1997).

Un capítol especial mereixen els noms populars atribuïts als fòssils. L'etnopaleontologia o cultura dels fòssils ha fet aportacions d'un gran interès. Mas *et al.* (2014) han fet una bona contribució a l'etnopaleontonomia balear, amb mostres que són resultat generalment d'una metàfora: *esperó de gall* (dents fines, llargues, còniques, lleugerament corbades i molt punxegudes, de taurons lamniformes), *perdigall/perdigai/perdigoia* (*Terebratula davidsoni* Haime; semblant a una perdiu jove), *llentia* (nummulits de mida petita; orbitolines, de forma lenticular); *llengua de passerell*, *llengua de serp* (llengües generalment de taurons lamniformes semblants a la llengua d'un aucell o d'una serp); *ametló* (closca de braquiòpode), *carretó de batre* (*Pentacrinus* sp., tiges de crinoïdeus semblants a les estries del corró de batre); *ull de peix* (*Sparus cinctus*, com la còrnia d'un ull de peix), etc.

Fora de les Balears, es troben també casos de metàfora, com *dineret*, aplicat als nummulits, sovint amb un complement que al·ludeix a la seva naturalesa (*dineret de pedra*), a la procedència sobrenatural (*dineret de la Verge*) o a la seva procedència (*dineret de Collbàs*) (Riba 1997).

10.

Les creences també han generat noms populars: *pedra de calàpet* (*Sparus* sp., per la creença que es formava dins el cap dels calàpets), *pedra judaica* (pues globulars d'equinoïdeus; es creia que procedien de Judea i que curaven malalties urinàries i eliminaven càlculs renals). Com també llegendes: *llengua de Sant Pau* (dents de tauró; referència a la llengua de Sant Pau, a qui els romans van tallar la llengua); *petjada de la Mare de Déu* (*Daonella lommeli*; pujant al Toro [Menorca], els pelegrins creien que les emprems de les valves eren les de la Mare de Déu i les seves costelles radiades eren flamarades petrificades degudes als raigs deixats per la Verge Maria sobre les pedres) (Mas *et al.*).

Igualment, fora de l'etnopaleontonomia trobem casos marcats per la cultura popular: la *nefrita* es relaciona amb

la curació del mal de ronyó, la *fulgurita* amb fets de fetilleria (*pedra de bruixes*), que, de ben antic, ha generat mots com *calabruix* 'calamarsa', interpretat originàriament com a 'pedra de bruixa' (el primer element *cala* < *quera* 'pedra, roca', DECat). Fins i tot, des del nom, es pot originar una creença (homosemització): així el topònim septentrional *la Peraguda*, pròpiament 'pedra, roca aguda' (< PETRA ACUTA), interpretat l'*Apereguda*, ha donat lloc a creure que aquell era un paratge d'actuació de bruixes i fetilleres (Amigó).

11. L'ETIMOLOGIA

La recerca etimològica no és una ciència exacta i sovint es presenten dubtes sobre l'origen d'un mot o d'un topònim. Així, *Riudecols*, nom de poble i de riu, s'ha interpretat com a *riu de cols* (< llat. CAULES), com si al costat s'hi hagués sembrat aquesta hortalissa (*Onomasticon*); l'anàlisi geològica del curs fluvial inclina a derivar-lo de 'riu de còdols' «pels rocs allisats i arrodonits que [el riu] descarrega en el con de dejecció situat a prop del nucli de població» (Veny 2001: 23).

El progrés de la recerca dialectal fa aflorar nous mots, com és el cas de *bolerany* 'remolí d'aigua', mot propi del Garraf i el Penedès, absent dels nostres diccionaris. A Sitges es publica una revista, *Bolerany*, i porta el mateix nom una sardana dedicada a aquesta població. Si vam trobar l'origen, va ser pel coneixement de casos d'equivalència acústica GO- = BO- (com *gotim* > *botim*, *gotornons* > *botornons*, i, a la inversa, *volter* > *golter*, *vomitar* > *gomitar*, etc.): efectivament *golerany*, derivat de *gola*, n'era el responsable (Veny 2001).

CONCLUSIONS

- 1) Una gran part de la terminologia popular del camp de la geologia prové del llatí (*terra*, *petra*, *calx*), amb eventuais ampliacions de significats (*podium*, *pelagus*, *cingulum*, *serra*, *iugum*, *vitta*, *brachium*).
- 2) Qualcun dels ètims sols ha deixat descendència en català en qualitat de llengua estàndard (LABES > *allau*).
- 3) Alguns han desaparegut, substituïts per un altre mot (*humus* → *terra*; *argent* [< ARGENTUM] → *plata*).

- 4) El sediment preromà, d'una certa importància, ofereix sobretot mots referits al relleu, vinculats a la vida pastoral i agrícola.
- 5) La capa germànica és poc significativa: la presència de *fang* va desviar *llot* cap a 'barreja d'aigües estancades i terra', i *falda*, que va substituir el llatí *sedex* i *imo*, va competir amb *raiguer* i, en llenguatge científic, amb *piemont*.
- 6) L'estela aràbiga, especialment en la terminologia del reg, ha estat substancial.
- 7) Les llengües modernes que més han influït en la formació del llenguatge científic són l'italià i el francès, mentre que l'occità, el castellà i, menys, l'aragonès limiten la seva presència a formes lligades a característiques pròpies d'un espai geogràfic determinat.
- 8) La fragmentació dialectal es manifesta en el lèxic popular; certs conceptes ('meandre', 'pedruscall', 'muntinyol') mostren una nodrida variació; alguns mots valencians (*lloma*, *ombria*) són imputables a l'aragonès i no al mossàrab, com s'havia pensat.
- 9) Els noms científics són presos del grec o del llatí o basats en noms geogràfics i de científics; al seu costat trobem els noms populars (*llicorella* o *pissarra* per a *fil·lita*, *canelobres* o *caramells* per a *estalagmites*, etc.).
- 10) La lexicogènesi referida als fòssils ha estat força productiva (*llentia*, *carretó de batre*, etc.) i la cultura popular se n'ha fet ressò (*llengua de Sant Pau*) fins fora de l'etnopaleontonímia (*calabruix*), reflex d'antigues creences.

BIBLIOGRAFIA

- ALDC= Joan Veny - Lídia Pons i Griera, *Atlas lingüístic del domini català*, Barcelona, IEC, I, 2001; II, 2003; III, 2006; IV, 2008; V, 2010; VI, 2012.
- AMIGÓ, Ramon (1979): *Toponímia del terme municipal de Vilallonga de Ter*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana.
- BULBENA, Antoni (1905): *Diccionari català-francès-castellà*, Barcelona, Stampa d'en Francesch Badia.
- (1919): *Diccionario catalán-castellano*, Barcelona, Imprenta de Vda. Badia Cantenys.
- CASANOVA, Emili (1988a): *El lèxic d'Antoni Canals*, València/Barcelona, Biblioteca Sanchis Guarner - Institut de Filologia Valenciana - Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1988b): «Notes sobre la locució *set d'aigua* (I) i sobre el mot *garganta* en català (II)», *Homenatge a Josep Belloch Zimmermann, Quaderns de Filologia*, Universitat de València, pp. 59-66.
- CORRIENTE, Federico (1999): *Diccionario de arabismos y voces afines en iberorromance*, 2a ed., Madrid, Gredos.
- CORTIELLA, Aureli (1981): *Vocabulari de barbarismes*, Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- DCVB= Antoni M. Alcover - Francesc de B. Moll, *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, 1930-1962, 10 vols.
- DECat= Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial - La Caixa, 1980-2001.
- ERNOUT, Alfred - MEILLET, Antoine (1985): *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, 4a ed., París, Klincksieck.
- IVARS CERVERA, Joan (1995): *Els noms de lloc i de persona de Dènia*, Teulada, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta - Institut de Cultura Juan Gil-Albert - Ajuntament de Dènia.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (2014): «El lèxic en les Corts valencianes de l'Edat Moderna», *Estudis Romànics*, 36, pp. 87-129.
- MAS et al. (Guillem Mas - Heracli Astudillo, Josep Quintana - Antoni Obrador) (2014): «Etnopaleontonímia balear. Recull de noms populars de fòssils de les Illes Balears», *Estudis Romànics*, 36, pp. 131-164.
- MOLL, Francesc de B. (1952): *Gramàtica històrica catalana*, Madrid, Gredos (trad. catalana, *Gramàtica històrica catalana*, València, Universitat de València, 2006).
- Novisino diccionario de la lengua castellana con la correspondencia castellana*, 2 vols., Barcelona, 1866, Espasa Hermanos.
- Onomasticon*= Joan Coromines, *Onomasticon Cataloniae*, Barcelona, Curial - La Caixa, 1989-1997, 7 vols.
- PALDC= Joan Veny, *Petit atlas lingüístic del domini català*, Barcelona, IEC, I, 2007; II, 2009; III, 2011; IV, 2013.
- RIBA, Oriol (1997): *Diccionari de geologia*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- ROSO I GARCIA, Ricard (2007): *Lliçons de materials petris naturals*, València, Universitat Politècnica de València.
- VENY, Joan (1958): «Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes», *Revista de Filología Española*, 42, 1958-1959, pp. 91-149; 43, 1960, pp. 117-202.
- (1977): «Problemas de ictionímia catalana», dins Manuel Alvar (ed.), *Actas del V Congreso Internacional de Estudios del Mediterráneo (Málaga, 1973)*, Madrid, pp. 315-329 (reproduït a Manuel Alvar [ed.], *Terminología marinera del Mediterráneo*, Madrid, 1977, pp. 309-323).

- (2001): «L'equivalència acústica B = G en català: els casos de *bo-lerany* 'remolí' i *boixac* 'galdiró», dins *Llengua i entorn natural*, Barcelona, Edicions 62, pp. 94-131.
- (2009): «*Ombria* i altres noms catalans de la 'obaga'», dins Montserrat Veyrat i Enrique Serra (ed.), *La lingüística como reto epistemológico y como acción social. Estudios dedicados al Profesor Ángel López García con ocasión de su sexagésimo aniversario*, 1, Madrid, Arco/Libros, pp. 553-566.
- (2012): «Espigoladures lingüístiques en processos inquisitorials en castellà», dins Enric Porqueres (ed.), *Francesc Riera i Montserrat, des de l'abundància del cor*, Palma, Lleonart Muntaner, pp. 53-68 (reproduït dins J. Veny, *De geolingüística i etimologia romàniques*, Barcelona, Universitat de Barcelona, pp. 307-328).
- (2014): «Sur les italianismes du catalan», *Paroddi varghij. Mélanges offerts à Marie-José Dalbera-Stefanaggi. Textes réunis par Stella Retali-Medori*, Alessandria, Edizioni dell'Orso, pp. 413-431.

EL TOPÒNIM, NOTARI (TAMBÉ) DE LA GEOMORFOLOGIA*

Jesús Bernat
[Societat d'Onomàstica]

Entre Penyagolosa i el riu de Montlleó, els quatre termes estudiats.

Partim del convenciment, expressat al títol, que els noms de lloc són notaris d'un patrimoni, notaris del paisatge. Fins i tot, de vegades, d'un paisatge pretèrit. Per exemple, la forma del topònim *la Vallussera* conserva la referència a un lloc on abunden els óssos, mamífers difícils de trobar en la Vistabella actual. Així mateix, topònims més abundants com (*el cantal*) *del Llop* o *la Llobatera* ens parlen —tot i que, d'aquells llops, fa dècades que no se'n sap res— d'un temps passat, i són fidels notaris de l'escriptura secular del seu paisatge. Ja fa uns anys que al Boi han tornat les cabres i saltironegen entre *la Segalla de Dalt* i *la de Baix*, dues roques que porten el nom de cabretes medievals. Recentment, el cabirol ha tornat a Vistabella on, curiosament, ja coneixien un antic *carreró del Corso*.

També la terra, les pedres, les roques..., la geomorfologia, la forma que pren el relleu en un indret concret, es troba escrita en la toponímia, i és que, com afirma l'humanista i geògraf Vicenç Rosselló: «Podem considerar la toponímia —la toponomàstica— com la ciència més *patriòtica* perquè

* L'àmbit de la present comunicació correspon als termes situats entre el Penyagolosa i l'arc que descriu el riu Montlleó, terra, pedra i llengua de les nostres enquestes. Ens fixem ací en alguns genèrics lligats al relleu en la toponímia de la zona; termes municipals de Xodos, Vistabella del Maestrat, Benafigos i Atzeneta del Maestrat.

Extrem nord-est del terme de Vistabella amb els orònims més significatius.

Barranc de l'Aigua, al Boi. Orònim o hidrònim?

justament es basa en un *patrimoni* inalienable, inseparable de la terra». ¹

DE LA CARTOGRAFIA

No hi ha mapes muts. Tot i l'absència de mots, hom pot llegir *entre línies* i copsar cingles o fortes costeres, somiar cursos d'aigua escassíssima o ínfimes planúries a la vora dels revolts d'un riu. Amb els topònims, un mapa esdevé, això sí, *alfabet fosforescent*, de pedres en aquest cas, com els mots d'aquell «M'aclame a tu», conegut poema de Vicent Andrés Estellés.

Hi anotem aquells topònims referits al relleu estricte, sense els hidrònims, que apareixen al mapa de P. Fuster-2010. ² Cal pensar que sol ser l'apartat antròpic el més nombrós (*foies, bancals, tancats, serrades, corrals, camins, masos...*). Amb tot, fixem-nos en la riquesa i varietat oronímica que promet l'estimable triangle terra-mapa-llengua.

TOT ESTÀ BATEJAT

Efectivament, l'afirmació de Salvador del Tossalet, el nostre primer informant, ja ens advertia, fa una trentena d'anys, del tresor patrimonial que guarden els topònims, riquesa no sols lingüística sinó, en el sentit més ampli, de coneixement del medi. Anotem els orònims que apareixen al mapa anterior i els hidrònims que trobem en aquest espai. Assenyalem amb negreta els genèrics, objecte d'aquest article. En certa manera, en rellegir-los, ja imaginem el paisatge.

L'oronímia:

- El **Planàs**.
- **Serra** de Batalla. **Lloma** del Pinar dels Troncs. **Collet** del Focino.
- **Roca** Blanca, Roja, del Migdia, del Focino, de la Foresa, la Rocassa. **Morral** Pla. **Cantal** del Tormo. **Puntal** Llarg, Curt.

1. Vicenç M. Rosselló, «De la toponímia a la geografia» [1997], dins *Toponímia, geografia i cartografia*, València, Universitat de València, 2004, pp. 51-65.

2. P. Fuster, *Vistabella del Maestrat. Entre Penyagolosa i el Montlleó*, 1:25.000, recull toponímic, textos i fotografia de J. Bernat, Picanya, El Tossal Cartografies, 2010.

- **Cingla** Més Alta, del Mas de Gil, del Mas de Gàrcio, de Lluc,
- **Sargallar** del Tormo, del Mas de Lluc. **Costera** del Tormo. **Racó** del Tormo.
- **Cova** de Fabregat, del Teix, del Foradijo, Forés, de la Palla, coves Voltades, coveta del Mas de Lluc. **Alvenc** del Mas de Lluc.
- Los **Estrets**.

La hidronímia natural:

- **Barranc** de la Covassa, de la Pomera, de la Cova de l'Aigua, de la Travera, de les Calçades, de la Portera Nova. **Riu** Montlleó
- **Font** de les Piques, del Molí, de la Foresa, la Travera de Baix.
- **Ullal** de la Cova dels Matxos. **Toll** de l'Anguila. **Salt** de la Font, del Focino.

En acotar els topònims de la present comunicació, vam haver d'eliminar els fitònims, els zoònims, els vestigis de presència humana i tot element antròpic per deixar sols *terres* i *pedres*, com demanava la jornada. A més de l'oronímia (els noms del relleu), la hidronímia (l'aigua com a element d'erosió del paisatge) no pot menystenir-se. A la toponímia, com a la natura, l'osmosi entre orònims i hidrònims és patent. És *barranc* un orònim o un hidrònim?

GENÈRICS I GEOMORFOLOGIA

Oronímia: genèrics definidors del relleu.

- **Horitzontalitat del terreny:** *pla, planellar, replà*.
- **Elevacions:**
Massisses: *cabeço, coll, collet, lloma, mola, molaleta, serra, tossal*.
Afilades o cims: *cap, capdamunt, capoll, capitell, cormo, pic*.
Rocoses: *cantal, cantell, castell, cudol, puntal, morral, morro, penya, riscla, roca, tormo*.
- **Depressions:** *clot, coll, collado, collet, foia, gorgonxo, portell, sella, vall*.

- **Parets verticals i inclinades:** *cantera, cingle, cingla, costa, costera, esmunyida, falda, frontó, pujador, racó, riba i ribàs, rotxa, sargallar, solsida*.
- **Món càrstic:** *arrimança, avenc, clotxa, cocó, cova, sima, forat*.
- **Composició del sòl:** *algepsar, arenal, argilar, cantalar, clapissa, crebada, fiteral, llosa, lluiassa, pedregal, prat, rodesnal, terrer, tormassal, tormegal, toscar*.

Hidronímia: genèrics de l'aigua

- **Aigües naturals:** *barranc, bassa, engolidor, font, forcall, olla, rambla, regall, reguer, riu, salt, saltador, toll, ullal, volta*.

Aquests són elements que trobem formant part dels topònims d'aquesta àrea d'estudi. Evidentment, si ampliàrem l'àmbit d'enquesta trobaríem alguns orònims que no apareixen al llistat, posem per cas *mntanya* o *puig*. També ens adonaríem que els mateixos referents troben altres noms. Més al sud, el nostre *sargallar* esdevindria *runar*. Es tracta, doncs, d'orònims i hidrònims naturals dels termes d'Atzeneta, Xodos, Benafigos i Vistabella. Amb tot, només n'esmentarem uns quants, però aquesta és una mostra que dona raó a la sentència «Tot està batejat», també el relleu. I encara una altra amb què advertia el professor Moreu-Rey: «L'home és un animal classificador».

L'HORITZONTALITAT DEL TERRENY

Plans, planets i planassos en trobem a tots els termes estudiats. Cal dir que *el Planàs*, tot i mostrar-se com un augmentatiu, és més menut que molts plans. Hem de tenir en compte, però, el concepte de relativitat i destacar d'aquest *planàs* (alcoleja d'una volta del riu) el fet que es troba vora el Montlleó, en un paisatge marcat pels forts desnivells, on resulta ben difícil trobar l'horitzontalitat. En aquestes terres, però, hi ha un pla per excel·lència: *el Pla*; *el pla de Vistabella*, un enorme pòlie (*polje*) farcit de quadres, quadrons, bancals i sorts, sembrat de civada, patagues i retallat per la Rambla. Darrerament, amb perill per al paisatge, *el Pla* ha estat trossejat amb el fil d'aram que intenta salvaguardar de la fam del senglar la tòfona, inoculada a milers de carrasques que s'hi planten.

Pla de Vistabella.

Vista des del tossal de Saragossa (la Serra d'en Galceran) de les serres que transcorren paral·leles a la costa.

Serra del Boi.

Lloma Bernat.

Elevacions massisses

Hom defineix **serra** com una «cadena de muntanyes estesa majorment en el sentit de la longitud». En aquest sentit, trobem la primera fotografia referida a les diverses serres que, alternades amb corredors, s'estenen paral·leles a la costa, entre Irta i el pic de Saragossa, a la Serra d'en Galceran. Dins el nostre àmbit localitzem la segona imatge: *la serra del Boi*. Aquesta serra comparteix un mateix eix, almenys visual, amb altres tossals encadenats al marge del Pla, però només el tram comprés entre el Collao i el riu Montlleó, amb unes característiques morfològiques especials, és batejat com a *serra del Boi*.

Els esglaons que, de forma natural, abanquen cada tossal, li confereixen a la serra del Boi una morfologia ben diferenciada, producte de *l'estratificació lleument inclinada* i la posterior erosió diferencial.

Una **lloma** és una elevació notòria del relleu amb un capdamunt allargassat i transitable, aprofitable diríem. Fixem-nos en la fotografia de la lloma Bernat. A Vistabella hi ha la *lloma* del Mas de Monçó i un veí *tossal* del Mas de Monçó. Una vegada més, l'amiga cartografia ens ajuda a comprendre la diferència d'ambdós conceptes. La **lloma**, allargassada i amb un capdamunt planer. El **tossal**, de perfil troncocònic, costerut, i amb un cim on canvia l'aiguavessant ben aviat o bé es troba coronat per una moleta.

No és tan senzill, però. De fet hem trobat alguns casos, poquets, en què un informador ens parlava de *tossalet*, i un altre, des de l'altre aiguavessant, de *llometó*; la perspectiva és un element a afegir a l'hora de comprendre l'oronímia.

Al tossal del Marinet, ben costerut i elevat fins als 1.466 metres, observem, al seu capdamunt, un planet de roca: *la moleta del Marinet*. Als nostres termes d'estudi, per raons sens dubte geològiques,³ no trobem *mols*, tot són *moletes*. I no es tracta d'un simple diminutiu. Les *moletes* coronen tossals o tossalets; les *mols* semblen llomes coronades de roca, taules de roca. Recordem, si no, la mola del Vilar i la mola d'Ares, d'estratificació horitzontal. La moleta de Mor és ben interessant, a més, des d'un punt de vista lingüístic. El professor Ernest Querol ha volgut veure l'etimologia de *morro*, *morral*, *morrand*, *Morella* i, fins i tot, *Morvedre* en una antiquíssima arrel *mor*. Li caldria, això sí, afegir aquest claríssim exemple que se'ns ofereix com una tautologia.

La moleta del Mas del Pont, esculpida per les voltes del Montlleó, demostra, una vegada més, l'acció de l'aigua i l'osmosi oronímia-hidronímia.

El **cabeço** se'ns mostra com un tossal amb un capdamunt arredonit, potser rocós, però no permet relacionar-lo amb les moletes, d'acabament tabulat i més planer.

El **pic** representa l'agudesa de les elevacions. *La Picossa* s'eleva com un pic de roca ben agut al capdamunt de la lloma que bateja. En aquestes terres, però, el *pic* per excel·lència és el pic del Penyagolosa.⁴

Penya és l'orònim que respon a les elevacions rocoses de grans dimensions. Al terme de Vistabella trobem

3. En aquest punt voldríem anotar una reflexió sobre la interdisciplinarietat de la toponímia. Així com la toponímia és disciplina auxiliar de tantes ciències, també el seu estudi precisa, entre d'altres, coneixements de geografia física, de geologia i geomorfologia que ens ajuden a entendre l'orogènesi d'aquests elements.

4. La perspectiva és, evidentment, un aspecte a tenir en compte en la toponímia. Penyagolosa, vista des del pla, té l'aparença d'un gran tossal, amb tres pics. Sobre l'emblemàtic pic i la seua etimologia se n'ha escrit molt. Ningú ha tingut en compte, però, una *pinna aqualosa* que sembla prou evident si recordem les diverses fonts que l'envolten i la Banyadera, veïna septentrional. Val a dir que l'originalitat fou del mateix Joan Coromines, tal com podem comprovar a les seues fitxes. Estranyament no l'esmenta en cap de les seues obres publicades.

Tossal del Marinet, coronat per la moleta homònima.

Moleta del Mas del Pont.

La Picossa.

Penyagolosa.

Roca del Ferrer, al Boi.

Els morrals de la Galluvera i de Valero guaiten sobre la pallissa del mas de la Coixa.

quatre variants d'un antic *penna*. Des de la *Pena-roja*,⁵ un sonoritzat *Benafigos*, la coneguda *Penyagolosa* i la *Pinyalossa*.

Les roques agudes que guarden la Pinyalossa són els cantells de la Pinyalossa, **cantells** que, a Culla, per la similitud formal esdevenen *dentells*.

Roca. En certa manera estem davant l'hiperònim d'un seguit d'orònims (*morro*, *morral*, *puntal*, *cantera*...) que, de vegades, són esmentats també com a *roques*, en un sentit més genèric. Ens cenyim a aquelles, però, que només reben aquest orònim sense matisacions. A la roca Trencada, tot sortint de la roca Noguera, a l'extrem meridional de la llima Bernat, hom hi veurà un fàl·lic cavall Bernat que explica el nom de la llima, tot i que sembla més adient *baranat* si tenim en compte la roca que encingla part de la llima. La roca del Burro, isolada dins el Montlleó, sembla d'un posat vertical més evident. D'altres roques es troben més lligades al concepte de pany o cingle. La roca del Ferrer, vora sant Bertomeu del Boi, a més de recollir una llegenda sobre el llaurador i el jou de bous salvats de caure pel cingle, ens proporciona una informació afegida, la de cingla, per on passa el camí de Culla.

Morral, roca prominent, té en el de la Galluvera i el de Valero, tots dos al Boi, exemples ben definitoris. Un diminutiu morralet de la Savina guaita sobre la Vallussera.

Puntal s'empra sovint com a sinònim de *morral*. Cal afegir, però, una accepció com a prominència o llengua voltada pel riu. Recordem el mapeta inicial on hi havia el puntal Llarg i el Curt.

Castellet és un concepte metafòric de roca que ho sembla. En trobem, entre d'altres, un interessant els Castellets, Castellet de Sant Cric (Quirze)⁶ en documentació antiga, al nord del terme de Vistabella. La veïna Mosquerola ens regala els *Castillejos*, amb una morfologia ben definida. El castell dels Moros o castell del Boi aplega les dues accepcions, l'element constructiu i l'oronímic, ubicació ideal per a una fortificació.

Cantal, com **tormo**, pren ací el sentit de roca aïllada. En la documentació antiga *tormo* tenia un ús habitual i era el

5. El color en la toponímia aporta informació lligada a la composició del sòl. Casos de roques calcàries, d'argiles rogenques, com a Montroi, o de gres, *rodesno* que diuen per Penyagolosa, a Mont-roig del Camp: <http://imatgies.blogspot.com.es/2013/11/el-roig-la-toponímia.html>.

6. Si bé al Principat trobaríem diversos exemples, al País Valencià és ben bé una excepció i potser es tracte del més meridional del domini.

genèric de diversos topònims. Avui ens ha restat un tautològic *cantal del Tormo*, com a Costur (l'Alcalatén): *el cudol del Tormo*. També *el Tormegal* i *el Tormassal*, abundancials geològics sense transparència definida, tot i reconèixer la proximitat del cantalar de la Cambra, origen clar del Tormegal, avui mas. Un metafòric *Queixal del Llop* bateja un tormo proper a la moleta de Baix.

Riscla és una aresta de roca, un esqueix de roca de poca alçària, sovint estratificada i allargassada, diferent dels riscles que esmenta Coromines com a cingles. Toponímicament és estranya i només vam sentir «la riscla del Mas de Montoliu», a Xodos.

Parets verticals i inclinades

Cantera és un pany de roca de dimensions considerables en sentit longitudinal, com ara la cantera de les Pomes (Xodos).

Cingle i **cingla** són dos genèrics que sovint, pel seu desús, es confonen, ajudats també per la coincidència dels plurals *cingles*. El *cingle* és la roca vertical i la *cingla* el replà entre roques. Trobem diversos exemples de *cingla* esdevinguda pas, camí. També diverses *cingles* esdevingudes bancals conreats.

Amb les *roques de Marcén* ja es produeix el creuament amb les *cingles de Marcén*.

Rotxa. Terreny rost i costerut, d'ús habitual a l'Aragó, on equival a la nostra *costera*, on també s'empra dins l'àmbit urbà. Les monografies sobre el relleu i el mateix Coromines situaven *rotxa* al sud del Penyagolosa. Hem trobat, però, a més dels exemples de Vistabella, els de Benafigos i Culla, costeres feréstegues, de molt difícil accés. Un cas ben curiós ens l'ofereix *el Rotxero*, amb una geomorfologia ben definida d'allò que hom entén per *rotxa*. Un notari del *xvi* ens va fer saber que abans hi havia un mas d'en Roger, d'on suposem que aquest *Rotxero* siga un creuament de la costera feréstega i de l'antropònim del propietari de les heretats que hi ha al damunt.

Sargallars són esllavissades de pedra menuda en l'aiguavessant d'una muntanya. *Cascallar* o *runar*, en zones meridionals del domini lingüístic, en serien geosinònims. Potser la *rosseguera* de les Illes tinga més a veure amb *cantalars*,

El castell del Boi aplega les dues accepcions, l'arquitectònica i l'oronímica.

Alternança de cingle i cingla.

El Rotxero.

Sargallar de la Fonteta del Perdigó.

Clapissal del Pou de Gual.

tot i que, com indica Antoni Ordinas,⁷ a Sóller tornen a parlar de *saragall*. Carles Domingo⁸ parla del *xargallar* com una variant de *còrrec* o *barranc*. Un dels nostres exemples s'adiu amb aquesta suposició: *el sargallar del Mas de Lluc*, sense massa pendent, amb cudols més que cascall, i primer tram del barranc de la Covassa.

Clapissal. Abundancial de clapissa, roca adherida al terra, no solta. De vegades els abundancials s'expressen amb el plural, sense sufix afegit, com ara *les Clapisses*.

Fiter. Amb significat semblant trobem *el fiter*, espai que no es pot conrear pel fet de tindre fites, pedres fixes. A Vistabella, a més de diversos fiteres, hi ha un indret conegut com *el Fiteral*.

Crebada o un *crebadal* respon a un espai amb les roques clevellades, amb badalls. Recordem les *crebasses de les mans*. La *crebada de Dalt*, anuncia amb el nom, com a fidel notari, que no és un bon lloc per a l'edificació. Amb tot, encara s'hi han construït dos masets.

Solsida. Si en *crebada* trobàvem l'avís, en la *solsida*, com a desprendiments, trobem l'efecte. La roca de la Solsida, a Atzeneta, ens mostra l'efecte d'una antiga crebada. *Solsida* és també el mot emprat per als trams d'un bancal amb els marges caiguts i la terra esllavissada, mentre que les parets de les serrades caigudes, sense res al darrere, són **portells**; evidentment el pas que obre ens recorda una porta. A la vora del Pico trobem el Portellàs, estret i costerut pas entre les enormes roques de Penyagolosa.

Esmunyida. És un sinònim d'esllavissada i, a Atzeneta, un topònim que ens mostra l'esfondrament o esllavissada de la falda d'un tossal.

El dibuix de l'oronímia en la hidronímia

Ja anunciàvem, més amunt, l'osmosi que hi ha entre el *relleu* i l'*aigua*. Tot i no abandonar aquest món de *pedres* i *terres* esmentarem una sèrie d'hidrònims, veritables artistes del relleu.

7. Antoni Ordinas, *Geografia i toponímia a les Illes Balears*, Palma, Ed. Moll, 2001.

8. Carles Domingo, *Els noms de les formes de relleu*, Barcelona, Societat d'Onomàstica, 1997.

El Portellàs.

Rambla de la Teixera.

Barranc. El seu perfil de V marca l'encaixonament i la progressiva erosió. Hi ha també molts barrancs que discorren, de vegades amb aigua, amb un perfil diferent, més planer i amb menys pendent. Ens interessa ací, però, el fet diferencial respecte a la **rambla**. El *barranc de la Teixera*, en abandonar el fort pendent del primer tram, passa a denominar-se *rambla de la Teixera* i, més tard, *rambla de Sant Joan*. Un caixer més planer i amb el llit de pedra solta o grava són elements diferenciadors bàsics d'una rambla.

Riu. Hidrònim que es guanya el nom quan conté fonts i ullals que el nodreixen. No abandonem, però, les paradoxes: el *riu Montlleó* és conegut com a *riu Sec* fins a aquests ullals del Molí.

A poc a poc, l'aigua, amb tot el dret, ha anat obrint-se pas en aquesta comunicació sobre les formes del relleu. Us mostrem, per últim, alguns elements que trobem dins el riu i que ens parlen de l'efecte erosiu de l'aigua.

Volta. És el traç sinuós del riu cercant aquells terrenys més erosionables per definir el seu curs.

Forcall. Confluència de dos o més corrents d'aigua en un de sol. El verb *engravar*, aparegut repetidament en la documentació antiga, es trobava regit per dues preposicions, tot marcant-ne una jerarquia. Un *barranc* pot engravar-se *amb* un altre per esdevindre'n un de sol, amb un nou topònim;

Riu Montlleó.

Forcallet on el barranc de l'Avellanar s'engrava amb la rambleta de Sant Joan.

Aquesta imatge acull oronímia i hidronímia i ens parla alhora de l'efecte antròpic sobre el paisatge. Pont medieval del Montlleó.

també pot engravar-se en un altre i, en aquest cas, la jerarquia nominal recau en el major.

Estret. La duresa de la roca propicia aquests accidents on trobem reduïda l'amplària del llit fluvial. *Los Estrets*, a la zona del Boi, propera al terme de Benassal, té l'interès afegit del manteniment de l'article masculí *lo*.

Toll. Hidrònim que ocupa el clot dins el riu. El *toll de l'Anguila* també té una mostra propera lligada a un antropònim en *Quiles*, esdevingut *Anguiles*.

Parlàvem en el títol de notaris i recordem una anècdota. En veure el nostre informador que el riu s'havia emportat un gual de formigó, a través del qual pretenia passar al seu molí, va sentenciar: «Ja m'ho havia dit el riu, que la seua escriptura era més antiga que la meua».

Hem vist, doncs, com la riquesa del lèxic oronímic fixat a la toponímia ens ofereix un vocabulari profitós per entendre la geomorfologia muntanyenca. També hem pogut comprovar l'osmosi existent entre l'oronímia i la hidronímia. Altrament, els geosinònims ofereixen matisos que no fan sinó enriquir la nostra llengua.

Cal destacar que, tret d'alguna excepció, els genèrics que conformen la toponímia mostrada són transparents i d'ús habitual entre els pocs masovers que resten als termes estudiats. Només cal fixar-nos en la riquesa conceptual sobre alguns orònims que ens ofereix la següent cançoneta:

Vistabella està en un **alt**, Atzeneta en un **planet**
Xodos damunt **la Roca**, Benafigos al **collet**

TERMINOLOGIA GEOLÒGICA POPULAR

Lluís Gimeno Betí

[Universitat Jaume I / Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona]

Mais la vie sépare ceux qui s'aiment,
tout doucement, sans faire de bruit.

Les feuilles mortes

Alguns termes de la nomenclatura geològica popular de la nostra llengua tenen un origen molt remot, documentat per alguns autors clàssics llatins, bé perquè llur origen era hispànic (Columel·la, Marcial, etc.), bé perquè vingueren a Hispània per raons administratives, militars o polítiques (Plini el Vell, militar i buròcrata), els quals termes alhora puen de les llengües paleohispàniques. Cal tenir en compte aquest lèxic, que passà, a través del llatí sobretot, a les llengües romàniques d'Hispania, i fins i tot sembla que en algun cas més enllà d'aquest espai geogràfic. Tanmateix, l'origen paleohispànic de termes documentats per aquells autors llatins ha estat molt discutit i reconsiderat fins i tot pels mateixos autors que en validaven, en un principi, l'origen. És ben sabut, d'altra banda, que l'autor llatí que més documenta aquesta mena de mots és Plini el Vell, que visqué al segle I d. C., i del qual solament s'han conservat part de les seues obres, sobretot la monumental *Naturalis Historia*, veritable enciclopèdia, que pretén incloure tot el coneixement antic. Ara i ací, ens interessa el llibre XXXIII, que tracta sobre mineralogia i metal·lúrgia de l'or, la plata i el mercuri.

Un terme miner documentat per ell és **corrūgus**¹ 'canal [per a rentar el mineral]', emparentat amb el també hispànic *arrugia* 'galeria [d'una mina]', tots dos a partir d'una arrel indígena **rūgĭa**. Apareix en una sola citació d'aquest autor:

Alius par labor ac uel maioris inpendii: flumina ad lauandam hanc ruinam iugis montium obiter duxere a centesimo plerumque lapide; *corrugos* uocant, a conriuatione credo. (*Naturalis Historia*, 33 74)²

Pel que fa a aquest forma, el *Lexicon totius latinitatis* (I: 877) afirma: «*corrugus* vel *conrugus*, fossa aut canalis, quo corrivatur ad eleuendum aurum ex metallis crutum», i documenta el mot amb la coneguda citació de Plini el Vell. Veiem en aquest diccionari el possible origen de *corr-* provinent de *conr-*, base sobre la qual hom ha tractat d'explicar l'etimologia de *corrugus*, a partir de l'arrel indígena **rūgĭa**, com ja hem dit. L'explicació etimològica del terme ha dut, com s'esdevé manta vegada quan hom intenta aplanar l'origen de termes paleohispànics, a discussions sembla que infructuoses que

1. La forma proposada per Joan Coromines (*vide còrrec, DECLC, s. v.*) és *còrrūgus*, amb *o* i *u* breus. Cal dir, però, que els diccionaris del llatí clàssic proposen la forma *corrūgus*.

2. «Una altra tasca igual, i àdhuc més dispendiosa, és de conduir des del cim de les muntanyes, la major part del temps des d'una distància de cent milles, els rius, per a rentar aquests bocins esfondrats. Hom anomena aquests canals *corrugos*, de *conriuatione*, em pense».

es troben en un dic sec, ara per ara. De tota manera, hi ha, darrerament,³ dues hipòtesis de treball sobre l'origen de *corrugus*: a) que tinga un origen cèltic, defensat per J. Corominas,⁴ b) que provinga d'una forma iranicoindoeuropea, origen defensat per J. de Hoz.⁵

Els descendents romànics que ha generat el terme tan sols els trobem a la península Ibèrica, en varietats diatòpiques de l'espanyol, portuguès i català,⁶ amb formes com *cuérrego* (burgalès i santanderí), espanyol estàndard *cuérrago*, portuguès *córrego* i català *còrrec*.

En català, el terme *còrrec* és recollit per l'Alcover-Moll «excavació produïda en un terreny rost pel pas de les aigües de pluja», i pel *DIEC*, que el remet a *xaragall* «incisió erosiva que produeix l'aigua de la pluja en escórrer-se per un terreny inclinat». Mot d'origen dialectal, com es comprova per l'entrada del *DIEC*. Literàriament, apareix en autors de la Renaixença, sobretot J. Verdager.⁷ Mot del català septentrional (Rosselló, Conflent, Empordà) i central (Vic), però no de Barcelona; després reapareix al Camp de Tarragona i, sobretot, a les Terres de l'Ebre (Xerta, Prat de Compte, Tortosa i Besoit), on té un ús literari: «Se coneix que per les filtracions de l'aigua, pels gratalls que fan los *còrrecs* de les pluges».⁸

La primera documentació és de l'any 844, sota la forma llatinitzada *correcho*, i ja amb grafia catalana antiga *correch* en 1153 (*DECLC*, II: 951). Els nostres repertoris lexicogràfics no l'enregistren fins a 1839, en el diccionari de Pere Labèrnia. Un altre autor tortosí que l'usa és Francesc Mestre i Noè: «reguerall fet per l'aigua o la terra en temps de pluja».⁹

3. Se n'ha de rebutjar l'origen basc, defensat en principi per V. Bertoldi i continuat per d'altres autors.

4. J. Corominas, *Tópica hispèrica*, II, p. 268, nota 30. Posteriorment, aquest mateix autor n'ha fet una anàlisi més exhaustiva amb el resultat cèltic conegut (*DECLC*, II: 954-955).

5. J. de Hoz, 2010: 192.

6. Cf. *REW*, 2260b, on manca el català *còrrec* i la informació referent a l'espanyol de Santander.

7. Vide *DCVB*, s. v., i *DECLC*, II: 952; *l'On. Catal.*, II: 281, recull un *còrrec* referit a un canal de desaigüe.

8. Ramon Vergés, *Espurnes de la llar. Costums i tradicions tortosines*, VI, p. 350, Tortosa, 1934 (*apud*, Joan S. Beltran i Cavaller, *Vocabulari de Cruïlla. Els mots de les Terres de l'Ebre i del Maestrat en el context del català formal*, Onada Edicions, Benicarló, 2010, p. 241).

9. Mancomunitat de Catalunya. *Costumari català*, vol. II, *Costums sobre termenals, camins i aigües en terres de pagès*, Barcelona, 1921, p. 83, *apud DECLC*, II: 953.

És probable que el terme estigués en ús (o ho està encara actualment) a terres valencianes septentrionals de parla tortosina, per tal com Labèrnia era natural del Maestrat. Cal dir, d'altra banda, que el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua també el recull,¹⁰ i el recentment aprovat *Diccionari normatiu valencià*¹¹ de la mateixa Acadèmia en dóna dues accepcions, totes amb marcació registrològica dins l'àmbit de la geologia: a) *regall*, que remet a la tercera accepció del mot: «3. m. *GEOL.* Excavació produïda en un terreny que fa pendent per l'escorriment de les aigües de pluja»; b) *barranc*: «1. m. *GEOL.* Excavació profunda de vessants abruptes que es fa en la terra, generalment produïda pels corrents d'aigua, especialment en zones que presenten materials fàcils d'erosionar», sense, però, una aclaridora, i probablement molt instructiva, marcació diatòpica.

L'espanyol enregistra per primera vegada el mot en 1936 al diccionari acadèmic, i fins a 1992 el defineix com a *cauce*, amb l'etimologia ja esmentada. A la darrera edició del diccionari, el *Diccionario de la lengua española* en fa una definició més ajustada i inclou les dues accepcions amb marcació diatòpica¹² que sabem, parcialment, pel *REW*. Cal dir, d'altra banda, que el mot ja apareix al repertori manuscrit de Juan Francisco Ayala Manrique (1693-1729).¹³ La documentació no lexicogràfica espanyola el recull per primera vegada en 1057 sota la forma *córnaço*, i en 1234, 1240 sota la forma *cúernago*; en 1920 hom anota *cuérrago*.¹⁴

També cal anotar *corrugo* en 1574 (*DCELC*, I: 971).¹⁵ D'altra banda, la lexicografia espanyola enregistra

10. No és enregistrat, en canvi, pel *Diccionari general de la llengua valenciana*, de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana.

11. En línia.

12. *Cuérrago* «Del lat. hisp. *corrúgus*, barranco por donde se echaban los detritus de las minas. 1. m. *Burg.* **Cauce**. 2 m. rur. *Cantb.* Canal por donde corren los orines y excrementos de los animales en los establos».

13. «Tesoro de la lengua castellana. En que se añaden muchos vocablos, etimologías y advertencias sobre el que escribió el doctísimo Sebastián de Cobarrubias. Empeçóse esta obra a 8 de mayo, día de la aparición de S. Miguel, del año de 1693». Aquest manuscrit es troba a la Biblioteca Nacional de Madrid amb el nombre 1324.

14. Juan González Campuzano, «Apuntes para un vocabulario montañés», *Boletín de la Biblioteca Menéndez y Pelayo*, 1920, 2.

15. No s'hi anota autor ni obra d'on s'ha documentat.

la forma *córrugo*, cultisme, a partir de 1706;¹⁶ posteriorment, és recollit pel *Diccionario de autoridades* (1729) i definit com a «Azéquia hecha en los rios para conducir agua y subirla, trahiendola por los montes, para lavar y purificar el oro»;¹⁷ aclareix el diccionari que és un mot estrany («es voz de raro uso»), pres del llatí, i continua en l'edició de 1780 però amb definició reduïda. El segle XIX ja anota el mot a totes les edicions del diccionari acadèmic espanyol;¹⁸ i el segle XX, igualment.¹⁹ Cal considerar així mateix els diccionaris no acadèmics d'aquesta llengua on també és recollit el mot.²⁰

En portuguès, *côrrago* és enregistrat per J. P. Machado (*DELP*, II: 236), que afirma que prové del llatí *corrūgu-* «canal de águas», etimologia que poua del *REW*. Afegeix després Machado que «Gaffiot registra este voc, com a prosòdia *corrūgus*», i reproduïx una citació del mot en llatí datada en 1178: «et vadit per directum usque ad corregum» (Reuter 1938: 362), i una segona citació amb la variant *côrrago* dataada en 1087, en un llatí macarrònic: «Et inde torna infesto per illo corrago qui discurrit» (Reuter 1938: 410); «corgo, sob a forma côrego em 1258» (Reuter 1938: 699).²¹

Un altre terme de l'àmbit de la mineria esmentat per Plini és *talūtium* 'mena d'or' o 'indici de la presència d'or'. L'autor llatí, però, no expressa d'una manera explícita que sigui un mot indígena d'Hispania puix el cita després de parlar d'una troballa a la Dalmàcia, però certament hom hi entén que tot el vocabulari referit a la mineria documentat a la *Naturalis Historia* té un origen hispànic, i és a partir d'ací que gairebé tothom ha intentat d'explicar-ne l'etimologia (*vide* De Hoz 2003: 90).

16. John Stevens, *A new Spanish and English Dictionary*, Londres, George Sawbridge, 1706.

17. La definició que apareix en aquest diccionari és, en realitat, una versió lliure del text de Plini el Vell.

18. 1803, 1817, 1822, 1832, 1837, 1843, 1857, 1869, 1884, 1899.

19. 1914, 1925, 1936, 1939, 1947, 1956, 1970, 1984, 1992, 2001, darrera edició.

20. 1786 (Terreros y Pando), 1825 (Nuñez de Taboada), 1846 (Salvà), 1852 (Castro y Rossi), 1853 (Domínguez), 1853 (Gaspar y Roig), 1895 (Zerolo), 1904 (Pagès), 1917 (Alemany y Bolufer), 1918 (Rodríguez Navas).

21. Abiah Elisabeth Reuter, *Chancelarias Medievais Portuguesas*, volum I. Documentos da Chancelaria de Afonso Henriques, Coimbra, 1938.

Heus-ne ací la citació:

...ut nuper in Delmatia principatu Neronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens. cum ita inuentum est in summo caespite, talutium uocant, si et aurosa tellus subest (*Naturalis Historia*, xxxiii, 21).²²

Aquest mot ha donat els següents descendents romànics: francès *talus* 'rost, talús', occità *talus*, català *talús*, espanyol *talud*, portuguès *talude*, parlar de Claravall, xampanyès *telü* (*REW*: 8545b). Meyer-Lübke accepta l'etimologia **talos* 'front' proposada per J. Jud,²³ ben documentada, i el dona com a gal·licisme, per bé que és discutit que el mot francès provinga de *talūtium* i més factible fóra pensar en un **talutum* (cf. CNRTL, s. v., Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales, en línia; De Hoz 2003: 90). El defineix com a «final d'un rost, d'un talús». És possible, així mateix, proposar-ne un origen provinent dels pobles cèltics del nord-oest d'Hispania, amb una etimologia comuna amb el gal. El *DCECH* (v: 391) en un primer moment és partidari d'aquesta etimologia, tot i que al final es decanta, seguint Bertoldi (1937: 145), per l'etimologia ibèrica. Domergue (1990: 484), però, accepta l'etimologia celta, així com Wodtko (2000: 359), que creu en la possibilitat d'una forma cèltica hispana.

La llengua francesa és l'idioma que primer documenta el mot: cap a 1150 apareix el plural *taluz* 'puntals, suports de fusta' (*Thèbes*, edició de G. Raynaud de Lage, 7751), solament en aquest text. Fins a 1467-1468 no apareix documentat com a 'terreny en pendent que forma a la vora d'un fossat, d'un vall'. És documentada també en aquesta llengua la variant *talú* (Godefroy, x: 741).

Pel que fa a la resta de llengües romàniques, sembla que es tracta d'un manlleu al francès. En català, es coneix també la forma *talú*. Segons l'Alcover-Moll, la forma *talús* és documentada al *Llibre del Mostassaf de Mallorca*, recopilat en 1448, com també formes verbals derivades del substantiu com ara *atalussar* en 1414 (*DECLC*, VIII: 246), però és sobretot

22. «...perquè hom ha vist recentment un exemple a la Dalmàcia, sota el regne de Neró; aquesta vena forneix cinquanta lliures al dia. L'or així trobat a la superfície és anomenat *talutium*, quan per dessota hi ha una terra aurífera».

23. Jakob Jud, «Mots d'origène gauloise?», *Romania*, xlvii, pp. 487-488 (cf. bretó *tâl* 'front'), *vide FEW*, tom 13, 1, p. 68.

a partir del segle XIX que el terme és recollit i usat en català. Al costat d'aquesta paraula, tenim també *tarús*, forma valenciana que prové de l'habitual canvi de *l > r*, i que segons Coromines és un arabisme que arrelà ací²⁴ pels moriscos (segles XV-XVI).²⁵

En espanyol, apareix en 1788,²⁶ i ja és habitual a l'Acadèmia a partir del seu diccionari de 1884 fins avui, així com als diccionaris generals dels segles XIX-XX.²⁷

En portuguès, la forma *talude* és un castellanisme (vide DELP, v: 263): «Do cast. *talud*, que, por sua vez, provem do fr. *talus*, este de origem incerta». La primera documentació en aquesta llengua data del segle XVIII, al diccionari de Morais.

Deixant a banda els termes paleohispànics documentats en Plini dins l'àmbit de la mineria, alguns dels quals ja hem exposat ací, passarem a parlar d'uns termes geològics que tenen un caràcter més aviat catalanooccidental i, per tant, valencià, com per exemple **clapa**, amb un significat propi dels parlars castellanencs²⁸ definit pel *Vocabulari del Maestrat* de mossèn Joaquim Garcia Girona com a «platxa o rodal diferent de lo que la rodeja. Se diu més de la roca plana entre la malea dels erms, entre la herba dels prats, etc.». Amb aquest sentit és recollit per l'escriptor tortosí Francesc Mestre (1915: 92) sota la variant derivativa *claper* 'munt de pedra seca al mig d'una malesa', així mateix per Maria Àngels Massip (1991: 316), *claper* (idem). En els repertoris valencians generals, el terme fa referència a *taca*, per exemple Josep Escrig (1851: 184), *clapa* «v. *taca* en sus varios articulos»; Escrig-Llombart (1887: 408), *clapa* «mancha. Lo mismo que *taca*»; Martí Gadea (1891: 622), *clapa* «mancha. V. *Taca*»; Fullana, *clapa* «mancha» (1921). Els dialectòlegs valencians actuals el recullen amb sentits acostats a l'exposat: Jordi Colomina (1991: 152), *glapa* «clapa». A Benimantell *clapes* o *glapes* al cap quan cauen els cabells, *clapes* d'algeps, *clapes* de terra: sem-

blants a la gleva, però més grans i més dures; Emili Casanova (1996: 160), *clapa* «també: substància dura que en recobrix una altra però que hi està ben adherida. Aquesta substància quan es solta de l'altra. "Una clapa d'algeps", "La roca cau a clapes", "La neu, de xafar-la s'ha fet una clapa"». En català nord-occidental és recollit amb un significat que es troba dins el mateix camp semàntic: Blanc (1994: 60) enregistra *claper* 'munt de coses apilades'; Riera (1992: 204), *clapa* «al front d'una ovella», «si la mare ha tingut un desig no satisfet», «extensió, superfície reduïda».

Mot també enregistrat pels nostres diccionaris històrics: DAG (II: 179-180), *clap*, *claper*; DCVB (III: 184), *clapa* «petita extensió que es distingeix, per alguna cosa, de la superfície que l'envolta; especialment, tros que és de color diferent que la resta de la superfície de què forma part»; DECLC (II: 732-736), *clapa* «massa de rocs», «cada un dels rocs o rodals de terreny que, disseminats per un vessant o una planada, els motegen de colors diferents». Enregistrat pel *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, però no inclou l'accepció que hem vist per a Garcia Girona.

A les comarques valencianes del nord es distribueix de la manera següent: l'Alcalatén *glapa* (l'Alcora), l'Alt Maestrat *clapa* (Culla), el Baix Maestrat *clapa* 'tros allargat de roca' (la Jana), la Plana Alta *glapa* (Vilafamés), la Plana Baixa *glapa* (Tales).

Documentació literària: «I si passeu pel bancalet que hi ha damunt lo mas, voreu una clapa d'argila roja». (Artur Quintana, *Lo Molinar*, 251)

Etimologia: de l'arrel germànica **klapp-** «fer soroll», «colpejar amb soroll» (DCVB *apud* REW: 4706a). Coromines afirma que té un origen incert, i més aviat provindria d'una arrel onomatopèica tipus *κR-* per bé que hi veu dificultats per explicar-lo, així com també d'un ètim preromà. Segons Meyer-Lübke (REW: 4706a), el mot té pervivència també en francès *clapper* i en occità *clapar* 'tacar', 'clapejar'. En diversos dialectes romànics tenim: llombard i piemontés *clap*, *capa* 'test o tros d'atuell de terrissa, porcellana, etc.', 'atuells', 'vaixella', friülès *klep* 'pedra', occità *clapo* 'esberla de pedra', munt de pedres', francès antic *clapier* 'munt de pedres', etc.

El **capsilló** és definit pel *Vocabulari del Maestrat* com a «capoll, colme de mont, campanar, o tossal, etc. *Cima de*

24. Per a una explicació de la variant formal, vide DECLC, VIII: 246, amb citacions literàries d'autors valencians del segle XX.

25. El *Diccionari normatiu valencià* (AVL) els fa sinònims, i dóna preferència a la forma *talús*.

26. Esteban de Terreros y Pando, *Diccionario castellano de las voces de ciencias y artes y sus correspondientes en las tres lenguas francesa, latina e italiana*. Aquest diccionari ja afirma que prové del francès.

27. Vide *Nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española*, en línia.

28. No recollit pel *Diccionari normatiu valencià* de l'AVL.

monte». No és documentat pels repertoris lexicogràfics occidentals (nord-occidentals, valencians i tortosins): Riera (1992: 187-188), *capcima* «capcimal, part de més amunt de l'arbre», *capcimal* «extrem superior d'un arbre». Aquestes formacions lèxiques tenen la mateixa base lingüística que la nostra per tal com el *Vocabulari* també enregistra *capsillo* «de l'ala: extremitat o punta de l'ala» («una perdiu ferida de capsillo», Sueca) i *capsillonet* «punt de llit, lo més alt coixí de la capsalera» (Morella i Maestrat).

Els diccionaris històrics nostrats afirmen això: Alcover-Moll (*DCVB*, II: 959), *capcillo* «cap de l'ala» («una perdiu ferida de capcillo», Sueca), *capcilló* «extremitat superior d'un arbre», «cim de muntanya o tossal». Aquests mots figuren exactament amb les mateixes definicions de l'esmentat *Vocabulari*, d'on segurament les pouà Moll, però no ho esmenta per a res al *DCVB*; *DECLC* (II: 512), *capcillo* i *capcilló* amb les mateixes definicions que hi dona el *DCVB*, extretes del *Vocabulari del Maestrat* que Coromines cita. Mots derivats de *capcer* (< *cap* amb el sentit d'extrem) «extrem superior». Del primer diu que «potser d'herència mossàrab», però caldria veure si és un mot viu en aragonès per decidir-ho, ja que el filòleg barceloní té molta tendència a titllar de mossarabismes moltes formes que en realitat són probablement aragonesismes. No és enregistrat pel *DIEC*. El *DNV* l'esmenta però el grafia amb *-c-*, *capcilló* «cim d'una muntanya», la mateixa forma que recull el *DGLV*, *capcilló*, definit com a «cim d'una muntanya, pujol o tossal».

Pel que fa a l'extensió geogràfica, a les comarques valencianes del nord: Albocàsser, Alcalà de Xivert (GGirona); Freginals, Albocàsser, Alcalà de Xivert (*DCVB*). Actualment usen *capcilló* com a sinònim de *cim* al Baix Maestrat (la Jana) i a l'Alt Maestrat (Tírig).

El terme **feixa** sembla que és, actualment, vivent tan sols a les comarques valencianes septentrionals. És recollit, per exemple, al *Vocabulari del Maestrat*, que el defineix així: «Llenca de terra o bancal estret de conreu. També són feixes les bandes de sembrats diferents en un camp. *Faja de tierra, de sembrado distinto del inmediato en un campo*». El català occidental sol recollir també la variant *faixa*: Arabias (1887: 165), *faixa* «feixa llarga de terra»; Mestre i Noè (1915: 97), *faixa* «feixa de terra»; Massip (1991: 343), *faixa* «feixa de terra»;

Sistac (1993: 256), «feixa»; Riera (1992: 318), *feixa* «feixa de terra, especialment de conreu». Està documentat en els diccionaris històrics catalans i romànics: *DCVB* (v: 780-781), *feixa* «tros de terra llarguer en el qual se conren cereals, llegums o hortalisses»; *DECLC* (III: 930), *feixa* «bancal de terra conreada». També en castellà dialectal, i ja antic, com a *haza* (vide *DCEC*, II: 889, i Menéndez Pidal, *Orígenes del español*, 312-313). Per a la designació de «bancal de terra conreada», en la nostra llengua tenim dues formes, *faixa* i *feixa*, que es distribueixen irregularment per la geografia del territori lingüístic aproximadament fins a les comarques valencianes septentrionals (i tant ací com a les meridionals catalanes ja barrejada amb l'altra designació, *bancal*). Tant és així que en valencià apitxat i meridional es pensa que aquesta forma no és pròpiament valenciana (Renat, «El Camí», 14-IV-34, *apud DECLC*, p. 930). És un mot així mateix aragonès (Gavasa, Benasc, San Juan de Gistau, Ansó, Alt Aragó). Enregistrat pel *DIEC*. La distribució geogràfica és la següent: Maestrat, la Plana de Castelló (GGirona); pir-or., or., eivissenc, Andorra, Pobla de Suert, Tortosa, Morella, Benassal, Sort, Tremps, Lleida, Falset, Gandesa (*DCVB*); Ribagorça, les Garrigues, Penedès fins a l'extrem nord del territori lingüístic, Eivissa (*DECLC*). A les comarques castel·lonenques de parla catalana les formes es distribueixen així: a l'Alcalatén (l'Alcora) *bancal*, *llastra*, és una part amb què es divideix el bancal, i *llenca* 'bancal llarg i estret'; a l'Alt Maestrat (Culla) *bancal* [llastra] (idem); *sort* és la designació de les finques, *faixa* 'feixa a la muntanya'; Baix Maestrat (la Jana), *bancal* [llecune] 'bancal amb aigua', [campinya] 'bancal de poca qualitat'; els Ports de Morella (el Forcall), *bancal* [llenca] 'bancal llarg i estret', [aranyadó(r)] 'la part dolenta d'un bancal o feixa'; la Plana Alta (Vilafamés), *bancal* [fondà], [entremallà], [escalà] designen un conjunt de bancals o feixes fora del pla en forma d'escala; la Plana Baixa, *bancal* [garreta] 'bancal llarg i estret' [foia] 'bancal pla'. L'*ALDT* recull les formes *faixa* (Terra Alta, Ribera d'Ebre, Baix Ebre i Montsià) i *feixa* (Terra Alta, Mataranya, Montsià, Tinença de Benifassà, Ports de Morella, Alt i Baix Maestrat), (mapa núm. 226 *La feixa*). Apareix molt enjorn en la nostra documentació: «Uindimus tibi una feixa de terra», doc. de l'any 962 (*DCVB*); «Casa cum curte et orto et feixa de terra», doc. de l'any 1007 (*DCVB*); «Pujant de feixa en feixa», Canigó XII (*DCVB*); «Els marges i vores de la feixa llaurada»,

Pous Empord. 21 (*DCVB*); «Del Coll per la dreuera los vint baixen alhora, / Saltant margens i feixes, al sol del gran barranc», Seidia, 63. Del «llatí **fascia** 'faixa'», segons Moll.

El **garsó**, definit pel *Vocabulari del Maestrat* com a «pilot de terra agarrat a les rails d'un arbre quan l'arranquen. *Cepellón*», és així mateix recollit pels diccionaris valencians, com ara Escrig (1851: 451), sota la forma *gasó* «césped, por pedazo de tierra vestida de yerba menuda, y entretejido de raices, cortado con pala ó azadon, tepe. Terron, por pedazo de tierra duro»; Rosanes (1864: 46), *gasó* «terrón»; Llombart-Escrig (1887: 723) *gasó* «terrón ó pedazo de tierra, duro y cortado con pala ó azadón, que se saca de donde estaba, para transplantar alguna planta»; Martí Gadea (1891: 993), *gasó* (ídem). Els nostres dialectòlegs l'han pogut recollir recentment, per exemple, M. Zaragoza (1982: 124), *gassons* «capa de gleves de terra»; Colomina (1991: 211), *gasó* «conjunt format per les arrels d'un arbre més la terra que s'hi ha adherit quan s'arranca per trasplantar-lo», *gasó*, *gasonet* a Callosa. Segons aquest autor s'ha de considerar *gasó* com a forma primària, i *garsó* el resultat d'una ultracorrecció del procés *-rs- > -s-*, i Casanova (1996: 169), *gasó*: «també: Pa d'arrels i terra amb que [sic] s'ha de trasplantar un arbre o planta». Josep Giner en fa una llarga explicació fonètica i de distribució geogràfica del mot. És enregistrat, no cal dir-ho, pels diccionaris històrics catalans i romànics: *DAG* (iv: 137), *gassó* «una capa de gasó»; *DCVB* (vi: 213), *garsó* «pilot de terra on estan agafades les arrels d'un arbre». Aquest diccionari enregistra també les variants formals *gasó*, *gassó*; *DECLC* (iv: 408), *garsó* «esqueix arrencat d'un vegetal per plantar-lo en un hort». La primera documentació del mot és de 1851 (diccionari Escrig) sota la variant *gassó*, i S. Guinot (1900), *garsó*. La forma *gassó* enregistrada pel *DAG* en un inventari de València (*vide supra* i doc. lit.), i segons Coromines «no és segur que sigui això», potser una peça de certa tela; *DCELC* (ii: 704), *gasón* «césped», aragonés: «terrón que deja entero el arado». Coromines afirma que aquesta paraula castellana i aragonesa no té el mateix origen que el nostre *garsó* «raíz con la tierra que la envuelve», «gleba». Pel que fa a la variant *gassó* «terrón», «murciano y albacetense *gasón* íd., quizá resulten de una mezcla de los dos vocablos, aunque debería comprobarse bien si es exacta la definición del arag. *gasón* como 'césped' (Acad., Boroa), y

no sugerida por el francés» (cf. García Soriano, *RFE*, xxvii); Zamora Vicente (1943: 248) *gasón* «(val. *gasó* 'terrón'; *gasonar* 'ateronar')». Según el *Dicc. Acad.* se usa 'en alguna parte' por 'terrón de tierra', valor que tiene en la zona que me ocupa»; Boroa (1859: 178), *gason* «Cesped». Colón (1996: 1240) afirma el següent: «Con *caespes* tenemos también la discrepancia *cespede* frente a *gassones* con *rayzes*». En espanyol, el terme *gasón* «césped, terrón que queda al arar» és viu «en el centro y este peninsular en una zona que va desde el catalán de Valencia (*gassó*, *garsó*) hasta la Mancha (Cuenca, Albacete)» (*vide* Colón 1989: 82 i nota 50, i Colón 1996: 1240 i nota 22, on cita els treballs en què aquest mot s'ha estudiat, així com també el mapa corresponent de l'*ALEANR*). No enregistrat pel *DIEC*.

La forma *garsó* té la següent distribució geogràfica: la Plana de Castelló, Almassora (*GGirona*); Maestrat, Castelló de la Plana (*DCVB*); València (*DAG*); Sollana, Sueca (*DECLC*). A les comarques septentrionals de parla catalana és un mot viu a l'Alcalatén (l'Alcora), *garsó* 'terra que queda unida a les arrels quan s'arranca un arbre', 'tenir una bona recitamenta', la Plana Baixa (Tales), *garsó* 'terra que queda unida a les arrels quan s'arranca un arbre'.

La documentació literària és antiga: «Una capa de *gassó*», Inventari de València, 1585 (*DAG*); «Plantaren un altre lloer de gran garçó», Guinot Capolls Mustigats, 30 (*DCVB*); «¡Mireu!... —i tirant d'una prunera que allí creixia li la presentà al Rei engarçonada dient-li», Josep Pascual Tirado, *Tomba-Tossals*, 1930, p. 25; «Tomba-Tossals se va riure de la simplesa de l'ignorant, per no pendreu per on cremava i socarrar-lo com a garçó en un clot d'aquells que esperant estaven estatjar i mantindre amorosament un pi»; Josep Pascual Tirado, *Tomba-Tossals*, 1930, p. 46; «Aquells filisteus, transplantats en garçó, allí creixqueren socarrats», Josep Pascual Tirado, *Tomba-Tossals*, 1930, 82; «Mentrestant Arranca-Pins i el caporal arrabassaren tot arbre en garçó», Josep Pascual Tirado, *Tomba-Tossals*, 1930, 88; «Per un altre, la part somàtica, el *garsó*», *Bolanger de dimonis*, 121.

Pel que fa a l'etimologia, Coromines diu que és «probablement de l'àrab **gars**, de l'arrel **grs** 'plantar'». Colón (1996: 1240-1241) posa en relació, però amb reserves pel problema fonètic de [s] sorda intervocàlica en els parlars hispànics enfront de la sonora [z] de la Gal·loromània, el terme

espanyol *gasson* amb el francès *gazon*, el qual, segons el *FEW* (17: 543-546), prové del germànic *waso, amb la qual cosa el nostre *gassó*, si és certa aquesta proposta, també seria un germanisme pervingut a través del francès i no un arabisme com volen el *DCVB* i el *DECLC*.

La toponímia és així mateix un àmbit de recerca molt destacable per al coneixement de lèxic relacionat amb la geologia, sobretot el referit a les terres de secà. Amb un exemple n'hi haurà prou per convèncer-nos-en:

El terme *quadra* és un «camí que enllaça amb uns altres camins tot formant quadrats», segons ens informaven els subjectes de camp. Al terme municipal de Castelló de la Plana són un grup important de camins de traçat paral·lel que es distribueixen per tres sectors del secà. La seua distribució sembla obeir a una parcel·lació geomètrica, cosa que va dur A. López Gómez a identificar-los com a l'esquelet d'una **centuriatio** o parcel·lació romana (cf. Gimeno-Arasa 1993: 62). Podria, però, tractar-se originàriament de petits nuclis de població, d'acord amb els topònims creats a través del temps. Actualment se'n coneixen els següents: *la quadra de l'Aljub, la quadra de l'Armelar, la quadra d'Asensi, la quadra de l'Assagador, la quadra de la Bassa de don Víctor, la quadra del Borriolenc, la quadra de Breva, la quadra de Caro, la quadra de Cassany, la quadra de Cassanya, la quadra de Català, la quadra de Clorinda, la quadra de Coll de Ferro, la quadra de Colomer, la quadra de la Colònia, la quadra de la Costa, la quadra de la Cova del Colom, la quadra de Crussado, la quadra dels Cubos, la quadra de Cumbeta, la quadra de Cuquerolla, la quadra del Depòsit, la quadra de Donyana, la quadra de Fauro, la quadra de Genaro, la quadra de Gimeno, la quadra de Giner, la quadra del Jefe, la quadra de Lairon, la quadra de la Memelluda, la quadra de Maset, la quadra del Matadero, la quadra del Menut, la quadra dels Mestrets, la quadra del Morteràs, la quadra del Negrero, la quadra de Nos, la quadra de la Penyeta, la quadra de Pere Pasqual, la quadra de Pessudo, la quadra del Pi Gros, la quadra de Portolés, la quadra Quarta, la quadra Real, la quadra de Ros, la quadra del Saboner, la quadra de la Salera, la quadra de Sanxo, la quadra Segona, la quadra del Sargento, la quadra de la Sequiota, la quadra Tercera, la quadra de Tonet, la quadra de na Tora, la quadra de la Torta, la quadra de Villalon i la quadra del Velluter. En total hi ha,*

actualment, cinquanta-set noms de lloc creats amb aquest apel·latiu. El terme no és inclòs a l'*Onomasticon Cataloniae*, i el *DECLC* només el cita com a derivat culte del llatí **quadra** «forma erudita presa del llatí, 'figura quadrada' [1150]» (*DECLC*, II: 400), que poua del *DCVB* (IX: 2). El *DNV* no arreplega el mot amb el significat descrit; el *DGLV* recull el mot amb una definició diferent de la recollida al secà castellonenc, i, a més, aquell diccionari afirma que és antic.

La documentació de l'apel·latiu formant part de topònims és prou matiner. Ja és citada al *Llibre de les vàlues de la peita* de 1371 de l'Arxiu Històric Municipal de Castelló de la Plana:

«Anthoni Gronsa. Item mig quartó de mallol en *la quadra d'en Pere Dosqua* franch que afronte ab Jacme Almia...» (Sánchez Adell, 1994: 588 i 1991: 8),

«Johan Marqués. Item miga jovada de botjar a *les quadres de na Ocellona* franch...» (ibídem),

«Item na Guillema, muller de aquell [Salvador Vives]. Primerament i quartó de vinya el sars, franch, afronte ab caps de *quadres*, CC sous» (ibídem).

El tornem a trobar citat al *Llibre d'Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana* quan s'amollona el Bovalar o Dovesa, en 1379-1380:

«E partint del riu fon posat altre molló en la vora del camí que va [a] Alcatén, en la vora de *la quadra de na Montergula*...» (Revest 1957: 70, 193; vide també Sánchez Adell 1994: 535),

«...e seguint lo camí de *la quadra* avant tro a un tret de balesta fon posat altre molló» (ibídem),

«E d'aquí partint *la dita quadra* avant vers lo camí que va al mas den Jaqués...» (ibídem),

«...fon posat altre al cap de *la quadra* davall la vinya den Nicolau Maçó. E d'aquí seguint a avant vers lo dit molí cap a *la quadra* damunt lo mallol den Pere Sanchiz. E d'aquí avant al cap de *la quadra* damunt la vinya de na Maçana fon posat altre molló o senyal. E lexant lo camí de *la quadra* a mà squerre fon fet altre molló...» (ibídem),

«E altre sanya vers lo camí de *la quadra prima* que va vers los pins...» (ibídem).

En 1468, també el trobem en un altre *Llibre de les vàlues de la peita* a l'Arxiu Històric Municipal de Castelló de la Plana:

«Miquel Mas. Item I quartó de vinya a *la primera quadra* atinent d'en Gabriel Conques...» (Sánchez Adell. 1994: 587),

«Jacme Stheve. Item hun quartó de almeleral en *la primera quadra* a fronte ab eriaç d'en Anthoni Artús...» (ibídem),

«Domingo Dolç. Item un quartó d'eriac a *la quadra de senta Bàrbera*» (ibídem),

«Guillem Abat. Item III quartons de margal a *les quadres*, a fronte ab Pere Anglés...» (ibídem).

Al *Llibre de les vàlues de la peita* de 1527 de l'Arxiu Històric Municipal de Castelló de la Plana, també l'hi trobem documentat profusament:

«Pobills de Jaume Miquel e Francés Maymó. Item hun quartó y mig de garroferal en dita partida, a fronte de *la quadra* y d'en Johan Marqués...»

«La muller d'en Pere Prats. Item un heriàs a *la quadra d'en Berga*»

«Andreu Gisbert. Item un quartó y mig ab vinya e eriaç a fronte de na Guerau e Anthoni Sisternes e *quadra*»

«Pere Aragonés, botiguer. Item sis fanecades a *la primera quadra*, a fronte de Jaume Eximeno»,

«Item mig quartó a *la primera quadra* ab figueres, a fronte de Miquel Jover y de Melchior Gguinot y de Jaume Flor»,

«Item altre quartó, a fronte de *la primera quadra* ab una garrofera, a fronte de mi mateix» .

«Melchior Guinot. Item dos quartons [de] eriaç, u que li ha stablit lo síndich en lo present any per a vinya, a fronte de vinya d'en Julià e ab *quadra dels pins*, ab franquea de deu anys»,

«Item un malol ab un tros de eriaç que són V quartons al Peyró d'en Belsa, a fronte del camí y ab *quadra* y ab garroferal d'en Luys Gisbert»,

«Item un quartó de garroferal al Collet, a fronte de vinya de Jaume Eximeno, major, y garroferal dels hereus d'en Esteve Estaller y *quadres* al capdamunt y al capdaval»,

«Johan Coma. Item un quartó [de] garroferal al Coll de la Garrofera, a fronte dels hereus de Johan Squerdon y *quadra*»,

«Na Alberica. Item un quartó [de] garroferal a la Peneta Roga, franch, a fronte del Camí de la Peneta Roga e de Francés Igual e de dos *quadres*»,

«Guillem Sanchis. Item un quartó [de] ollivar damunt *la Quadra d'en Verga*, a fronte ab en Andreu Figuerola»,

«Johan Castell. Item un quartó [de] garroferal als Pins, a fronte ab *quadres* als caps, e eriasos al costat»,

«Item set fanecades de vinya ab garroferes als Qüerns, a fronte ab *la Quadra d'en Berthomeu Bonet*»,

«Pere Bonet. Item dos quartons [de] garroferal al Camí de l'Alcora, a fronte del señor Governador y de *la quadra*»,

«Berthomeu Renau. Item un quartó [de] olivar a *la Quadra d'en Berga*, a fronte lo Camí dels Ullastràs e ab eriasos»,

«Jaume Comes. Item V fanecades als Pins ab garroferes, a fronte ab Pere Martí e ab *la quadra*».

Aquestes citacions corresponen tan sols a una parròquia de les sis amb què es dividia la vila de Castelló de la Plana durant l'Edat Mitjana.

Es documenta també, en 1568, a l'esmentat *Llibre d'Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana*:

«A xxiiii del mes de juliol any MDLXVIII lo magnífich Consell féu nominació de prohòmens per a tachar lo mal y dan que.s fa per lo terme de la present vila los quals hañ [sic] de anar per salari, co és, fins

al Caminàs y al Riu Sech y al molí del señor de la Serra y de dit molí a *la quadra dels pins* y per dita quadra fins al riu... (Revest, 1957: 16 i Sánchez Adell, 1994: 588).

BIBLIOGRAFIA

- AEGIDIO FORCELLINI (1940): *Lexicon totius latinitatis*, («Secunda impressio anastatice confecta quarta editionis a. a. 1864-1926, Patavium»). [= LTL]
- AGUILÓ I FUSTER, Marià (1914-1931): *Diccionari Aguiló. Materials lexicogràfics aplegats per... Revisats i publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu*, Editorial Altafulla, Barcelona (1988). [=DAg]
- ALCOVER, Antoni M.; F. de B. MOLL (1975): *Diccionari català-valencià-balear*, segona edició, corregida i posada al dia, 10 volums, Palma de Mallorca. [=DCVB]
- BERTOLDI, Vittorio (1937): «Contatti e conflitti di lingue nell'antico Mediterraneo», dins *Zeitschrift Romanische Philologie*, 57, pp. 137-169.
- BLANC GRAU, Miquel (1994): *Garba. Mil paraules de Calaceit*, Columna, Barcelona.
- BORAO, Gerónimo (1859) *Diccionario de voces aragonesas*, Saragossa.
- CASANOVA, Emili (1996): «Aportacions d'Enric Valor a la lexicografia catalana: el *Vocabulari Castellut* de 1948, d'Enric Valor i Josep Giner», dins *Actes del Simposi d'estudi i festa Enric Valor*, pp. 147-180, Excel·lentíssima Diputació d'Alacant, Alacant.
- COLOMINA I CASTANYER, Jordi (1991a): *El valencià de la Marina Baixa*, Generalitat Valenciana, València.
- COLÓN DOMÈNECH, Germán (1996): «Dinamismo en el vocabulario romance de las *Introducciones* de Nebrija», *Actas del III Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, II, pp. 1233-1243, Madrid.
- COLÓN, Germán (1989): *El español y el catalán, juntos y en contraste*, Ariel Lingüística, Barcelona, 349 pàgines.
- COROMINAS, Joan (1955-1957): *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*, 4 volums, Gredos, Madrid. [=DCELC]
- (1972): *Tópica Hespérica*, I-II, Editorial Gredos, Madrid.
- (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 9 volums, Barcelona [=DECLC].
- COROMINAS, Joan & Juan Antonio PASCUAL (1980-1989): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, I (A-CA), 1980; 3a reim. 1991, 938 pàgines; II (CE-F), 1980; 2a reim. 1989, 985 pàgines; III (G-MA) 1980; 2a reim. 1989, 903 pàgines. [=DCECH]
- DOMERGUE, Claude (1990): *Les mines de la Péninsule Ibérique dans l'antiquité romaine*, École française de Rome, Roma.
- ESCRIG, José (1851): *Diccionario valenciano-castellano* («Dedicado á la Sociedad económica de amigos del país de esta ciudad de Valencia. Servicio de reproducción de libros») Colección Biblioteca Valenciana, Librerías «París-Valencia», València, 1979, 2 volums.
- FULLANA MIRA, Lluís (1921): *Vocabulari ortogràfic valencià-castellà* (vide Emili Casanova, 1989, d'on he tret la informació).
- GARCIA GIRONA, Joaquim (1922): *Vocabulari del Maestrat*, Societat Castellonenca de Cultura, Castelló de la Plana.
- GIMENO BETÍ, Lluís (1997): *Atles lingüístic de la diòcesi de Tortosa*, Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística, IV, Barcelona, 700 pàgines. [=ALDT]
- GIMENO BETÍ, Lluís; Ferran ARASA GIL (1993): *La toponímia el terme municipal de Castelló de la Plana*, Ajuntament de Castelló de la Plana, 154 pàgines + 31 plànols de situació dels noms de lloc.
- GODEFROY, Frédéric-Eugène (1880-1895): *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du IX au XV siècle*, 8 volums, París.
- HOZ, Javier de (2010) *Historia lingüística de la Península Ibérica en la antigüedad. I. Preliminares y mundo meridional romano*, Manuales y Anejos de «Emérita» - L, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995): *Diccionari de la llengua catalana*, Edicions 3 i 4, Edicions 62, Editorial Moll, Enciclopèdia Catalana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, Palma de Mallorca, València. [=DLC]
- LLOMBART, Constantino; José ESCRIG (1887): *Diccionario valenciano-castellano*, («Obra dedicada á la Sociedad de Amigos del País de Valencia. Servicio de reproducción de libros»), Colección Biblioteca Valenciana. Librerías «París-Valencia», València, 1987, 2 volums. [=Llombart]
- MACHADO, J. P. (1953-1959): *Diccionario etimológico da língua portuguesa com a mais antiga documentação escrita e conhecida de muitos dos vocábulos estudados*, 2 volums, Lisboa. [=DELP]
- MARTÍ Y GADEA, Joaquín (1891): *Diccionario general valenciano-castellano*, («El más completo de los publicados hasta el día, que comprende los términos literarios y del lenguaje usual en su sentido propio y figurado, las voces usadas en las ciencias, artes y oficios, los nombres propios de historia, geografía, biografía y mitología, y las locuciones, frases y refranes usados en el antiguo reino de Valencia. Servicio de reproducción de libros») Librerías «París-Valencia», Colección Biblioteca Valenciana, València, 1992, 2 volums.
- MASSIP I BONET, M. Àngels (1991): *El lèxic tortosí: història i present*, tesi de doctorat, Universitat de Barcelona.
- MESTRE I NOÈ, Francesc (1915): «Vocabulari català a Tortosa», *Butlletí de Dialectologia Catalana*, III, pp. 80-114, Barcelona.
- MEYER-LÜBKE, Wilhelm (1972): *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Fünfte Auflage, Heidelberg, Carl Winter-Universitätsverlag. [=REW]

- QUINTANA, Artur (ed.) (1995): *Lo Molinar. Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa*, 1, narrativa i teatre, col·lecció Lo Trill (1), Instituto de Estudios Turolenses - Associació Cultural del Matarranya Carrutxa, Calaceit.
- RIERA I RIERA, Manel (1992): *La llengua catalana a Andorra. Estudi dialectològic dels seus parlars*, 648 pàgines, Institut d'Estudis Andorrans, Centre de Barcelona: Andorra la Vella.
- ROSANES, Miguel (1864): *Miscelánea que comprende vocabulario valenciano-castellano* («dividido en grupos para facilitar la memoria de las palabras en él contenidas»), Valencia. Servicio de reproducción de libros Librerías «París-Valencia», Colección Biblioteca Valenciana, València, 1991.
- SISTAC I VICÉN, Ramon (1993): *El ribagorçà a l'Alta Llitera. Els parlars de la vall de la Sosa de Peralta*, Biblioteca de dialectologia i sociolingüística, III, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 376 pàgines.
- WARTBURG, Walther von (1922-2003): *Französische Etymologische Wörterbuch* («Eine darstellung des galloromanischen sprachschatzes»), Basilea.
- WODTKO, Dagmar (2000): *Wörterbuch der keltiberischen Inschriften*, Wiesbaden.
- ZAMORA VICENTE, Alonso (1943): «Notas para el estudio del habla albaceteña», *Revista de Filología Española* (= RFE), XXVII, I, pp. 233-255, Madrid.
- ZARAGOZÀ PÉREZ, Marina (1982): *El cultiu tradicional de l'arròs a Silla*, Biblioteca Sanchis Guarner, 7, Institut de Filologia Valenciana, Universitat de València, València.

CRITERIS EN LA FIXACIÓ DE LA TERMINOLOGIA CIENTÍFICA

Jordi Bover
[Director del TERMCAT]

EL TERMCAT

El TERMCAT és un organisme públic, creat l'any 1985, encarregat de coordinar l'activitat terminològica en llengua catalana. És un consorci amb personalitat jurídica pròpia, constituït per la Generalitat de Catalunya —que hi aporta el finançament principal—, l'Institut d'Estudis Catalans —que hi aporta el paper referencial en la normalització terminològica— i el Consorci per a la Normalització Lingüística —que assegura la difusió en el principat de Catalunya—.

LA NORMALITZACIÓ TERMINOLÒGICA

Una de les tasques principals que el TERMCAT té encomanada és la normalització dels neologismes del lèxic d'especialitat. Aquest encàrrec es concreta en dos aspectes:

- L'aprovació de les denominacions catalanes dels nous termes que sorgeixen en els àmbits tècnics, científics o humanístics, ja sigui perquè encara no hi ha cap proposta denominativa, ja sigui perquè es difonen formes poc adequades des del punt de vista lingüístic o terminològic.
- La fixació de criteris lingüístics i terminològics que facilitin el treball terminològic i el desenvolupament dels llenguatges d'especialitat en català.

EL CONSELL SUPERVISOR

La normalització de la terminologia està articulada entorn del Consell Supervisor, òrgan permanent i col·legiat que vetlla pels aspectes vinculats amb la forma lingüística dels neologismes i per la seva adequació a la normativa general de la llengua. El model d'intervenció terminològica és mixt: inclou terminòlegs (o lingüistes) i especialistes. Està format per cinc membres permanents (tres designats per l'Institut d'Estudis Catalans i dos pel TERMCAT), dos membres adscrits (designats conjuntament pel president del Consell Supervisor i la direcció del TERMCAT) i dos assessors geolingüístics.

El Consell Supervisor es reuneix cada dues o tres setmanes i tracta una dotzena de termes per sessió. En 28 anys s'han fet 570 reunions, en què s'han normalitzat 7.300 termes després de consultar més d'un miler d'especialistes dels diversos àmbits de coneixement. També ha aprovat un gran nombre de criteris d'ús en terminologia, tant d'aplicació general (*Manlleus i calcs lingüístics en terminologia, Formació de termes amb elements cultes*, etc.) com d'aplicació en àmbits específics (*Denominació catalana d'animals, Denominació comuna dels enzims, Denominació de malalties parasitàries, Normes pràctiques per a la versió catalana de les denominacions comunes internacionals de les substàncies farmacèutiques*, etc.), consultables a través del web del TERMCAT.

TERMES OBJECTE DE NORMALITZACIÓ

No tots els termes segueixen un procés de normalització. Bàsicament, s'estudien els casos terminològics següents:

- termes que no tenen una denominació fixada perquè responen a noves realitats conceptuals (*infoxicació*: 'intoxicació per excés d'informació')
- termes que presenten vacil·lacions (gràfiques, morfològiques, etc.) en la denominació (*falàfel/falafel, delfinari/dofinari, bongos/bongós*)
- termes que presenten més d'una denominació per al mateix concepte (*weblog/bloc/blog/bitàcola/diari interactiu personal/DIP*)
- conceptes que són designats amb una forma manllevada o amb un calc (**airbag > coixí de seguretat; *bullying > assetjament escolar; *parentalitat positiva > criança positiva*)
- conceptes que són designats amb una denominació semànticament inadequada (**guió baix > ratlla baixa, *narcosi de les profunditats > mal de fondària*)
- termes que presenten confusions conceptuals (*reciclar, recuperar, valoritzar, reutilitzar*)
- conceptes que són designats amb una forma comercial (*Tipp-Ex: líquid correctiu o corrector líquid; Post-it: nota adhesiva; Velcro: veta adherent; Buff: tapaboques*)

TRACTAMENT DELS MANLLEUS

- Sempre que és possible, s'opta per una alternativa catalana: *tall i unió (splicing), adreça electrònica (e-mail), finestra emergent (pop-up window)*.
- Quan l'alternativa catalana no és viable, s'opta per l'adaptació o pel calc: *bàner (banner), ràfting (rafting), tai-txi-txuan (tai-ji-quan), màrqueting (marketing), alta costura (haute couture), polisó (free rider), galeta (cookie)*.
- Quan no són viables ni l'adaptació ni el calc, s'opta per l'adopció del manlleu:

- perquè té un ús molt general (*amateur, attrezzo, best-seller, déjà-vu, green*)
- perquè fa referència a realitats físiques o culturals allunyades (p. ex., determinats termes de geografia física: *kame, klippe, kopje*, etc.; plats de la gastronomia d'altres països: *katsuobushi* [Japó], *harira* [Magrib], etc.)
- perquè l'adaptació en desfiguraria la forma fins al punt de fer-la irrecognoscible (*au pair* [*oper], *eagle* [*íquel], *chaise-longue* [*xeslong])

CRITERIS ADOPTATS PEL CONSELL SUPERVISOR

Criteris lingüístics

Les propostes neològiques han de tenir en compte criteris lingüístics —és a dir, criteris que tenen relació amb el sistema de la llengua— com els següents:

- **aspectes fonològics i gràfics:** es valora si la forma plantejada s'adequa a les característiques fonològiques i gràfiques pròpies del sistema lingüístic català. També s'ha de valorar la pronunciabletat de la proposta denominativa. És un fet que la facilitat de pronúncia condiciona l'extensió i acceptació d'una determinada forma neològica. Per exemple, *maquinari* és l'alternativa a *hardware*, manlleu amb fonemes i grafies aliens al català.
- **aspectes morfològics:** es té en compte l'adequació de la forma a les regles generals de flexió nominal, si es tracta d'un substantiu o d'un adjectiu, o verbal, si es tracta d'un verb, i als processos normals de derivació i composició en català (si els formants que s'utilitzen són adequats, si es combinen formants amb el mateix origen etimològic, si les vocals d'enllaç són les adequades, etc.). Per exemple, es prefereix *enoteca* (formants grec + grec) a *vinoteca* (formants llatí + grec) perquè és una denominació homogèniament culta.

- **aspectes sintàctics:** els termes han de ser respectuosos amb les estructures sintàctiques del sistema lingüístic en què s’han d’inserir. Per això un argument que cal valorar sistemàticament és l’adequació de possibles manlleus sintàctics, que en el cas de la terminologia afecten especialment l’ordre dels formants en expressions sintagmàtiques. Un altre aspecte relacionat amb la sintaxi que s’ha de tenir en compte en les formes sintagmàtiques és l’ús de preposicions poc adequades o l’absència de preposicions necessàries.

Per exemple, tot i que s'utilitzin *terminal punt de venda* i *punt de venda terminal*, es prefereix *terminal de punt de venda* perquè no sembla justificada l’elisió de la preposició *de* ni la inversió de l’ordre dels formants d’aquest sintagma.

- **aspectes semàntics:** un dels criteris que té un pes més general en la cerca de denominacions catalanes és el de la transparència semàntica; els termes han de resultar, sempre que sigui possible, deduïbles. Al costat d’aquest element, hi ha una altre aspecte semàntic potser encara més rellevant: la precisió semàntica. Les designacions dels conceptes intenten acostar-se a una ideal precisió semàntica que facilita a l’usuari de la terminologia la identificació exacta dels termes. L’afany de transparència i de precisió té un risc: desembocar en formes excessivament descriptives. Per tant, sense caure en l’excés de convertir les denominacions catalanes en resums de la definició (cosa que, per la llargada, les faria inviàbles), és evident que quan es crea una alternativa descriptiva aquesta descripció ha de ser tan precisa com sigui possible. En aquest mateix sentit, és especialment rellevant el criteri de no apartar-se de la càrrega semàntica que tenen, en la llengua general, els mots que formen part d’un terme.

Per exemple, *cercatalents* es considera més precís que no el calc *caçatalents*.

Criteris terminològics

Les propostes neològiques han de tenir en compte criteris terminològics —és a dir, criteris relacionats amb el sistema de l’àmbit nocional en què s’integra el nou terme— com els següents:

- **relació unívoca entre concepte i denominació:** amb la intenció d’evitar l’ambigüitat i de facilitar la comunicació, en terminologia es tendeix a buscar la univocitat entre concepte i denominació, és a dir, que a cada concepte hi correspongui una sola denominació i que cada denominació s’adscriuï a un únic concepte, i aquest és un altre argument que pot fer preferible una alternativa o una altra.

Per exemple, *ratolí de bola*, *ratolí de botó*, *ratolí òptic*, *ratolí sense cable* i *ratolí tàctil* són designacions que permeten designar amb precisió diferents tipus de ratolins informàtics.

- **adequació a l’àmbit temàtic en què s’inserix el terme:** l’adscripció de cada terme a un àmbit d’especialitat concret comporta diverses conseqüències, perquè cada àmbit sol tenir unes característiques pròpies pel que fa a la mena de termes que hi són més habituals. Això s’ha de tenir en compte per a poder prioritzar determinades alternatives. També és important fixar-se en el tipus de formació neològica que és més habitual en una determinada àrea (formació culta, sintagmació descriptiva...), en el grau de tecnicitat que hi és habitual, en les denominacions que reben els termes més immediatament relacionats, etc. També es pot considerar dins d’aquest apartat la importància que les denominacions proposades s’adeqüin a les possibles normes de caràcter general o internacional que tenen aplicació en certs àmbits especialitzats. El coneixement i el respecte d’aquestes normes és indispensable per a aconseguir una implantació efectiva de l’alternativa plantejada.

Per exemple, *goethita* manté la *th* de l’ètim *Goethe* perquè l’Associació Mineralògica Interna-

cional estableix que els noms de minerals derivats d'epònims mantinguin les grafies originals.

- **analogia formal amb altres termes de l'àrea:** amb una estreta relació amb l'aspecte anterior, també cal considerar en cada estudi de normalització si en una determinada àrea d'especialitat ja són habituals termes que presentin una estructura formal concreta, perquè això pot afavorir la inclusió de formes anàlogues.

Per exemple, es proposa *coixí de seguretat* com a alternativa a *airbag*, per analogia a *cinturó de seguretat*.

- **analogia formal amb els equivalents de les llengües de comunicació internacional:** aquest aspecte és especialment rellevant, perquè es tracta d'una consideració que s'aplica amb propietat en l'àmbit terminològic, però que en canvi en la llengua general mereix un tracte ben diferent. En els àmbits altament especialitzats, els usuaris de la terminologia tenen ben present el component d'internacionalitat del coneixement, que fa que es prefereixin solucions paral·leles en les diverses llengües, però aquest criteri no es comparteix en els processos de fixació de la llengua general. Si altres llengües assagen propostes de denominació pròpies, es pot considerar que la forma ha perdut aquest component d'internacionalitat, i per tant la introducció d'una proposta catalana pot resultar viable.

Per exemple, en el món de l'art, l'adjectiu *kitsch* és utilitzat en alemany, en anglès, en francès, en italià, en castellà i, per descomptat, en català; en conseqüència la forma normalitzada ha estat precisament el manlleu.

criteris sociolingüístics

Les propostes neològiques han de tenir en compte criteris sociolingüístics —és a dir, l'opinió dels especialistes i l'ús real del terme— com els següents:

- **necessitat real de creació d'un neologisme:** cal comprovar sempre si el concepte en què es

treballa està realment consolidat dins el seu àmbit i està reconegut per diversos experts. Altrament, i tot i que aquest risc sempre existeix —especialment en uns moments en què la creació i la difusió de nova informació va a una velocitat vertiginosa—, podem caure en el parany d'allò que s'anomena la neologia efímera. En altres casos, la incorporació de noves formes obeeix principalment a raons estilístiques, creatives, que en principi tampoc no justifiquen una sanció formal. En aquest punt és oportú fer una consideració sobre les propostes terminològiques basades en una iniciativa individual. La normalització terminològica reacciona amb una certa prudència davant de la proposta d'oficialitzar creacions individuals per assegurar la màxima adequació i estabilitat dels termes definitivament aprovats. Les propostes personals, especialment vinculades a àrees de pensament o de debat, han de trobar vies de difusió específiques, com ara les tesis universitàries, les publicacions científiques capdavanteres o, fins i tot, els mitjans de comunicació, i a partir d'una certa generalització de l'ús i de la documentació en aquestes fonts es pot iniciar un procés de normalització terminològica.

Per exemple, es va desestimar la proposta d'un usuari d'aprovar el terme específic *distèlia* per a designar la confusió sistemàtica en el teclat de determinats caràcters, perquè, a diferència d'altres casos, com el de la dislèxia, no es tracta d'una alteració o trastorn patològic, sinó senzillament d'un error que pot ser denominat amb un terme genèric.

- **arrelament d'una forma entre els usuaris i consens dels especialistes:** l'establiment de les formes lingüístiques més adequades és una tasca de consens, en què participen els lingüistes i també els especialistes de cada àmbit. Per tant, a l'hora de prioritzar una determinada alternativa cal tenir en compte, tant com sigui

possible, les opinions d'experts rellevants de l'àmbit d'especialitat concret.

Per exemple, es va preferir *col·lisionador* a *col·lididor*, derivada del verb *col·lidir*, tenint en compte l'ús majoritari en l'àmbit.

- **formació i actituds lingüístiques dels usuaris:** la sensibilitat i la formació lingüístiques no són les mateixes en tots els col·lectius professionals. N'hi ha que fàcilment donaran entrada a termes d'abstracció elevada i n'hi ha que no. Per exemple, en medicina són habituals les formacions d'arrel clàssica i en esports, en canvi, és més freqüent l'ús dels manlleus. El respecte a aquesta mena de tendències pot contribuir a elaborar propostes realment aplicables.
- **eufonia, pronunciabilitat i brevetat:** Sempre que sigui possible, un terme ha de *sonar bé*, perquè això també afecta la seva aplicabilitat a contextos reals. Es pot relacionar amb aquest aspecte també la voluntat de brevetat, perquè és una tendència acusada la preferència per formes sintètiques. I també hi té relació la pronunciabilitat de les formacions proposades. Per exemple, en el golf es va descartar la denominació sintètica *puttejar* de fer un cop anomenat *putt* per raons òbvies; o es va preferir per la seva brevetat *aromateràpia* a *aromatoteràpia*, tot i que aquesta hauria estat etimològicament preferible.
- **variació dialectal:** els geosinònims en terminologia només es generen si ja existeixen en la llengua general. Sempre que és possible, es tendeix a fixar termes que tinguin la màxima extensió d'ús en el domini lingüístic. Però com que això no sempre és possible, un criteri establert pel Consell Supervisor assenyala que se sobreentén que la distribució de l'ús dels geosinònims que puguin formar part dels termes és paral·lela a la que tinguin en la llengua general, i que la competència lingüística de l'emissor li permetrà reconèixer la forma pròpia i la seva

adequació al context (és a dir, que s'entén que l'ús del terme *surf d'arena*, per exemple, pot variar segons les zones, i hi haurà parlants que podran fer ús de la forma *surf de sorra*).

EL CONSELL SUPERVISOR: L'OBERTURA A LA PARTICIPACIÓ

Un dels punts importants de destacar de l'organització del Consell Supervisor és que no es va concebre com un òrgan tancat, sinó com un òrgan obert a la participació d'altres agents. Així, el reglament estableix que, a banda dels membres permanents i adscrits designats oficialment, poden participar també a les reunions altres especialistes, segons la matèria objecte d'estudi, o personal tècnic del TERM CAT. L'obertura per a aconseguir la màxima participació i el màxim consens és, de fet, un aspecte clau en un procés d'aquestes característiques, perquè incideix en gran mesura en l'èxit o el fracàs de les propostes que s'aproven, és a dir, en la implantació. És per aquesta raó que l'obertura social és una preocupació constant del TERM CAT, tant pel que fa a la normalització com també a la resta de processos propis del Centre.

Els assessors geolingüístics

La voluntat d'obertura i, en definitiva, de millora de la qualitat del procés de normalització va donar lloc, l'any 2008, a la incorporació al Consell Supervisor dels assessors geolingüístics, membres de la Secció Filològica (actualment, dos) que tenen com a funció principal vetllar pel grau d'adequació de les denominacions catalanes que s'aproven a les diverses varietats geolingüístiques del català. Si bé la terminologia no sol presentar una variació geolingüística gaire accentuada, a diferència del que passa en la llengua general, és important també parar atenció a aquest punt i intentar que les propostes terminològiques que s'ofereixen al conjunt de la societat no entrin en contradicció amb els usos propis de cap dels grans dialectes del català.

El paper dels especialistes

Els especialistes de cadascun dels àmbits del coneixement configuren una peça clau de l'engranatge de normalització terminològica, tant pel que fa a la delimitació concep-

tual dels termes i a l'establiment de les denominacions més viables com pel que fa a la difusió i l'ús real de les propostes acordades.

Per a l'estudi de cada cas terminològic es consulten un mínim de cinc especialistes representatius de l'àmbit, procedents de diversos entorns professionals i procedents de diverses zones del territori de parla catalana. Aquests especialistes ajuden a resoldre dubtes conceptuals, informen sobre les denominacions en ús, donen la seva opinió sobre la viabilitat de les propostes i poden difondre els acords a altres especialistes.

Les sessions de normalització

Els anys d'experiència mostren que, com més gran és la implicació dels especialistes en el procés de normalització, més gran és la possibilitat que els termes normalitzats s'implantïn amb èxit. Per aquest motiu, quan el Consell Supervisor s'ha de pronunciar sobre un conjunt de termes d'un mateix àmbit, es procura que la participació dels especialistes en la fixació de la terminologia no es limiti a l'intercanvi d'informacions i opinions per correu electrònic amb la Secretaria del Consell Supervisor, sinó que els experts participin activament en el procés a través de sessions de normalització. Les sessions de normalització són reunions de treball a les quals assisteixen terminòlegs del TERMCAT i especialistes d'un àmbit concret (la mitjana és aproximadament de deu), amb l'objectiu de consensuar les denominacions més adequades per a fer referència a un conjunt de conceptes d'aquella àrea; posteriorment, el Consell Supervisor valora les decisions acordades pels especialistes i les ratifica, llevat de casos excepcionals.

Entre els beneficis de les sessions de normalització convé destacar que permeten que l'intercanvi entre les diferents parts implicades sigui més fluid, que en general hi hagi més predisposició dels especialistes a fixar propostes de denominació catalanes i que les propostes acordades tinguin un consens més ampli. A més, el fet que els especialistes, que són els usuaris finals de la terminologia, passin a ocupar un lloc central en el procés de normalització repercuteix positivament en les possibilitats d'implantació de les propostes. També hi ajuda el fet que, des de fa un cert temps, alguns especialistes assistents a les sessions de normalització parti-

cipen a les reunions del Consell Supervisor en què es prenen les decisions definitives sobre els casos objecte d'estudi, de manera que poden seguir el fil de tot el procés i la seva implicació és encara més gran.

Els serveis lingüístics de les universitats

En el marc del conveni de col·laboració establert ja fa anys entre el TERMCAT i la Xarxa Vives d'Universitats, que aplega les universitats dels territoris de parla catalana, el 2012 es va obrir un canal sectorial al web del TERMCAT destinat a impulsar també la col·laboració i l'intercanvi d'informació en matèria terminològica amb els serveis lingüístics universitaris (concretament, amb el Grup de Treball de Terminologia i Nomenclatura)¹, i especialment a implicar de manera efectiva aquests serveis en la tasca de normalització terminològica.

La col·laboració del TERMCAT amb les universitats no és, de tota manera, cap novetat: des dels inicis s'ha treballat conjuntament en nombrosos projectes sectorials (per exemple, amb la Universitat de les Illes Balears o amb la Universitat Politècnica de Catalunya) i de formació (estades de pràctiques, cursos de formació, postgraus i màsters, etc.), i molts dels especialistes que conformen la xarxa d'assessors del TERMCAT, que participen tant en l'elaboració de diccionaris i altres treballs terminològics com en la resolució de consultes puntuals o en la normalització de termes, pertanyen, de fet, a la universitat. Fins a la posada en marxa del nou canal, però, la participació directa dels serveis lingüístics universitaris en la normalització només s'havia donat en casos puntuals, malgrat que és una acció que enriqueix i millora el procés de manera notable. Els serveis lingüístics de les universitats duen a terme una important tasca terminològica d'assessorament i d'elaboració de productes des de fa molts anys, i el seu bagatge, el seu contacte permanent amb la terminologia i amb els experts i el seu poder de difusió, els fan uns agents fonamentals en el procés de fixació dels nous termes.

Amb la vista posada, doncs, a fer cada cop més participatiu el procés de normalització i a implicar-hi un sector

1. El Grup de Treball de Terminologia i Nomenclatura de la Xarxa Vives aplega en aquests moments els serveis lingüístics de les universitats següents: Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Barcelona, Universitat de les Illes Balears, Universitat Jaume I, Universitat Politècnica de València i Universitat de València.

tan important com el dels serveis lingüístics universitaris, el TERMCAT fa públiques a través d'aquest nou canal les actes en curs del Consell Supervisor, que fins ara eren internes, a fi que des de les universitats es puguin fer arribar comentaris sobre les decisions encara provisionals, solucions de denominació alternatives o propostes de canvi o millora. Els membres del canal tenen informació periòdica també sobre els nous termes en estudi, i accés a les actes definitives del Consell Supervisor i a criteris de treball interns del TERMCAT.

La crida a la participació

Finalment, també és un intent d'ampliar la participació i obrir el procés a especialistes i a totes aquelles persones interessades per la terminologia la difusió periòdica que es fa per mitjà del web del TERMCAT dels termes que té en estudi el Consell Supervisor, en què es convida els usuaris a enviar informació o opinions sobre aquests casos.

IMPLANTACIÓ DE LES DENOMINACIONS APROVADES

L'objectiu final de la normalització terminològica és la implantació de les propostes, de manera que es considera necessari conèixer-ne els resultats per poder adaptar i millorar el procés.

Convé tenir en compte, en qualsevol cas, que la normalització té un caràcter estable però revisable. Estable perquè és convenient que les propostes no canviïn amb excessiva freqüència, per evitar una sensació d'inestabilitat o de confusió entre els parlants. I revisable perquè si, passat un temps prudencial, s'observa objectivament que la denominació normalitzada és lingüísticament o semànticament inadequada i no té ús, cal reconsiderar-la.

Línies de futur

Una de les principals línies de futur que es plantegen és obrir encara més el procés de normalització, potenciant la participació en totes les fases del procés tant de grups d'especialistes com d'altres col·lectius. L'objectiu és que cada vegada siguin més les necessitats de normalització detectades des d'organismes externs perquè allò que es normalitza respongui a veritables necessitats del moment, que les solucions proposades siguin fruit d'un acord cada cop més ampli, i sobretot

que la difusió i la circulació de les propostes, que segurament és un dels punts en què encara cal posar més esforç, estigui també en mans de diversos agents que se sentin part implicada del procés.

Pel que fa als especialistes, ja des dels inicis de la normalització es va pensar d'articular la seva participació al voltant de comitès tècnics de les diverses àrees d'especialitat, encapçalats per coordinadors que farien d'enllaç entre el Consell Supervisor i els experts. Més endavant, amb l'aparició d'Internet i el correu electrònic, es va obrir una línia de comunicació directa amb els especialistes i l'estructura jeràrquica dels comitès tècnics va anar perdent pes progressivament. Actualment, avenços tecnològics com la tecnologia web 2.0 poden ser una bona oportunitat per a reprendre la idea dels comitès tècnics i organitzar canals sectorials en un entorn virtual, que puguin fomentar la interacció i el debat entre els mateixos experts en un pla d'igualtat, fer encara més fluida la comunicació entre especialistes i terminòlegs, i alleugerir la complexitat del procés per fer-lo més àgil i eficient. Cal treballar per sumar cada dia especialistes nous a aquesta xarxa, pertanyents a organismes i administracions dels diversos territoris del domini lingüístic. Treballant junts farem més forta la nostra llengua.

ELS VOCABULARIS TÈCNICS EN EL *DICCIONARI NORMATIU VALENCIÀ*

Josep Lacreu

[Cap de la Unitat de Recursos Lingüísticotècnics de l'AVL]

El títol d'esta jornada, «Terres, pedres i paraules», és una afortunada metàfora sobre la íntima imbricació que hi ha entre els elements de la nostra realitat més pròxima i el lèxic. I és que, efectivament, l'exigència més primària de qualsevol llengua és poder designar els objectes que conformen el nostre entorn més immediat. Però, a mesura que les societats van eixamplant els seus horitzons i diversificant la seua cultura, les necessitats expressives ja no se circumscriuen als objectes físics que formen part d'eixe entorn, sinó que sorgix la necessitat de designar conceptes abstractes o objectes que pertanyen a realitats remotes.

En estos moments, en què vivim en un món tan interconnectat, totes les llengües de cultura tenen unes necessitats relativament semblants. Qualsevol innovació tecnològica que pugua produir-se al Japó, als Estats Units o a Alemanya genera un terminologia específica. Cada nou objecte està indissolublement associat a un nou terme. Sense el terme adequat, és com si l'objecte no existira. La paraula és el reflex de la realitat. O potser més encara: la paraula fa la cosa. Per eixa interrelació entre la realitat física i el pla de les idees, totes les llengües de cultura intenten ràpidament apropiarse dels nous mots que van gestant-se i incorporar-los al seu cabal lèxic per a no quedar-se ressagats en la carrera dels avanços científicotècnics. Una llengua que no disposa dels recursos verbals necessaris per a designar els objectes o els conceptes

encunyats per la ciència és una llengua que inevitablement queda relegada a funcions subordinades.

Amb eixe objecte, s'han creat arreu del món nombrosos centres de terminologia, per a elaborar repertoris lèxics que vagen adaptant el nou lèxic que es genera en les diverses branques del coneixement. Recorrent a un símil fàcilment comprensible des de la perspectiva de la Universitat Politècnica, lloc de celebració d'esta jornada, la terminologia és com la creació de xarxes i infraestructures viàries per a una comunitat. L'existència de carreteres i ferrocarrils es percep com una condició necessària per al desenvolupament econòmic. Sense carreteres, l'economia no pot créixer. Doncs exactament igual passa amb la terminologia. Sense els termes adequats, no és possible generar cultura tecnològica. Per això, les universitats valencianes, plenament conscients d'esta problemàtica, dins dels servicis de promoció lingüística, tenen unitats específiques dedicades a la recerca terminològica. La Universitat Jaume I de Castelló té el Servei de Llengües i Terminologia; en el Servei de Política Lingüística de la Universitat de València també hi ha unes places específiques de terminològic, que treballen per a resoldre els problemes terminològics que se susciten en l'activitat de la institució; en la Universitat Politècnica de València, el Servei de Promoció i Normalització Lingüística, tal com es fa constar en el web d'esta institució, també ofereix «assessorament lingüístic i terminològic», i la

Universitat d'Alacant també té el Servei de Política Lingüística, amb una àrea d'assessorament.

A més, és clar, dins del conjunt de l'àmbit lingüístic, tenim també un magnífic centre terminològic, el Termcat, del qual ens parla en esta mateixa publicació el seu director, Jordi Bover. Tenim també la Societat Catalana de Terminologia, l'SCATERM, que és una filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

També les universitats catalanes tenen una intensa activitat de recerca terminològica. Així, tenim l'UBTerm, de la Universitat de Barcelona; l'UPCTERM és un utilíssim motor de cerca terminològica de la Universtat Politècnica de Catalunya, i també tenim l'IULATERM, un grup de recerca de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra.

No pretenc ser exhaustiu. Ni de bon tros. Però, ni que siga per justícia, i per no ometre indiscriminadament els ajuntaments i estudiosos que han realitzat nombroses publicacions o estudis de lèxic específic, vull esmentar, de manera simbòlica, els diccionaris de ceràmica i de pirotècnia publicats per l'Ajuntament de Paterna. Són una mostra interessantíssima del valor de publicacions fetes des d'un àmbit local que irradien la seua influència sobre un àmbit global.

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua també està compromesa en la recerca terminològica. Dins de la col·lecció «Vocabularis», dedicada precisament als llenguatges específics, ha publicat el *Vocabulari jurídic*, el *Vocabulari nàutic*, el *Vocabulari de futbol*, el *Vocabulari del joc de pilota*, el *Vocabulari d'economia* i el *Vocabulari de la música*, i té en procés avançat de gestació, dins de la mateixa col·lecció, un *Vocabulari de les ciències de la salut* i un *Vocabulari de les arts escèniques*.

També ha publicat nombroses fitxes i tríptics de lèxic amb un caràcter merament divulgatiu. Concretament, vint-i-quatre. Amb una temàtica variadíssima: el lèxic del forn i de les pastisseries, de la carnisseria, de la xarcuteria, del restaurant, de fruites i verdures, del peix i del marisc, de la ferreteria, de l'automòbil, de la roba i els complements, d'instruments musicals... Són reculls lèxics senzills, d'un centenar llarg de paraules, amb la correspondència en castellà, i amb imatges il·lustratives, per a fer-lo més atractiu.

A través del seu web, des de febrer del 2014, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha posat a disposició dels

usuaris el *Diccionari normatiu valencià*. Este diccionari és de caràcter generalista, i arreplega, com és normal, el lèxic comú de la llengua. Té més de 93.000 entrades i més de 166.000 accepcions. Però les fronteres entre el lèxic comú i el lèxic especialitzat cada vegada estan més diluïdes. A través dels mitjans de comunicació, de les publicacions de divulgació científica i, en definitiva, del nivell cultural de les persones, cada vegada més elevat, com a conseqüència, entre altres raons, de l'extensió dels estudis universitaris, les paraules presumptament tècniques són cada vegada més generals. I per això mateix podem trobar en el diccionari paraules com *acetilè*, de l'àmbit de la química, o *clúster*, amb accepcions de l'àmbit de la física i de la informàtica.

El *Diccionari normatiu valencià*, de fet, atenent esta realitat, en la seua versió electrònica, ha preparat unes funcionalitats de consulta avançada que permeten segmentar el conjunt lèxic en un bon nombre de diccionaris especialitzats. Concretament, hi ha 135 àrees de coneixement.

Des d'àrees tècniques, com l'aeronàutica, l'astronomia, la biologia, el dret, la física, la informàtica, les matemàtiques, la medicina, la meteorologia, la paleografia o les telecomunicacions, fins a àrees que arrepleguen un llenguatge de caràcter popular, com l'agricultura, la caça, la ceràmica, la dansa, la jardineria, els jocs, la micologia o la tauromàquia.

Si seleccionem una àrea qualsevol en el desplegable que amb l'epígraf «Àrea temàtica» podem trobar en l'apartat de la consulta avançada del *Diccionari normatiu valencià*, per exemple *informàtica*, obtindrem totes les paraules que contenen alguna accepció relacionada amb la informàtica. En total, 86.090 accepcions tenen una marca temàtica.

Però voldria destacar també que, més enllà de l'activitat duta a terme pels centres lexicogràfics i terminològics, hi ha altres vies socials per a la fixació de noves formes lèxiques. Quan una indústria o un comerç necessita etiquetar un nou producte, en la pràctica està generant terminologia. I a vegades amb una eficàcia divulgadora infinitament molt més gran que la que tenen els centres terminològics. És normal. Cal assumir-ho com un fet inscrivible en una dinàmica de normalitat en què la societat va per davant dels centres de terminologia.

Però, a vegades, esta normalitat pot plantejar alguns problemes. En posaré un exemple. Curiós i controvertit. El terme *friegasuelos* —ho dic així, en castellà, que és com, en primera instància, tots l'hem sentit—, ¿com està etiquetat en els comerços? En Eroski —i no em prive de dir la marca del comerç, ja que ha tingut la deferència d'etiquetar els seus productes en la nostra llengua— l'anomenen *netejador de terra*; el Termcat l'ha normalitzat com a *líquid de fregar*. Trobe complicat que estes denominacions puguen arrelar en valencià. O potser sí. No se sap mai. Però no pretenc ara plantejar alternatives que al meu parer puguen resultar més satisfactòries per a designar este producte. No és el moment de suscitar debats anecdòtics. L'únic que pretenc constatar és que les solucions que s'aporten des d'una perspectiva territorial no sempre són satisfactòries per a la resta de territoris del domini lingüístic.

I posaré encara alguns exemples més que posen de manifest no tant les dificultats de fixar una terminologia específica, sinó la necessitat d'establir mecanismes de coordinació per a fixar satisfactòriament la grafia de determinats mots. I crec que estos casos transcedixen el caràcter d'anècdota. Em centraré inicialment en alguns basquismes. Més concretament, en les paraules procedents del basc que, en eixe idioma, estan escrites amb *tx* i que es pronuncien amb el so de la palatal africada sorda. Així, en tenim algunes que estan en els diccionaris grafiades amb *x* inicial, com *xacolí* (una varietat de vi) o *xistorra* (un embotit). Així és com estan grafiades tant en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans com en el de l'AVL. En canvi, n'hi ha d'altres adaptats amb *tx* inicial en altres diccionaris. És el cas, per exemple, de *txapela* o *txistu*, que així és com apareixen en el *Gran diccionari de la llengua catalana* de l'Enciclopèdia Catalana. Des d'una perspectiva valenciana, no hi ha cap raó que justifique que en uns casos alguns basquismes s'escriuen amb *x* inicial i uns altres amb *tx*. La pronunciació, no cal dir-ho, en tots es casos és la mateixa: palatal africada sorda.

I també tenim una problemàtica semblant amb els gal·licismes. Encara que al revés. Les paraules escrites originàriament en francès amb *ch* inicial, que es pronuncien amb el so palatal fricatiu sord, s'han adaptat amb *x*. Esta adaptació, en principi, no representa cap problema.

La paraula *champagne*, ¿com s'ha d'adaptar? Si l'adaptem amb *x* inicial, *xampany*, els valencians podem llegir-la com a palatal africada sorda [tʃampánj], i els parlants d'uns altres dialectes poden llegir-la com a palatal fricativa sorda [ʃəmpánj]. I el mateix podem dir de la paraula *xamfrà*, que pot ser pronunciada [tʃamfrá] o [ʃəmfirá] pels parlants d'uns dialectes o altres.

Però ¿i els derivats? ¿Com s'haurien d'escriure? La paraula *aixampanyat*, l'hem d'escriure amb *ix*? ¿O s'hauria d'escriure amb *tx*, reflectint la pronunciació africada, pròpia dels valencians? I el mateix podem dir, per exemple, de *aixamfranar* o *atxamfranar*. Per als valencians, si diem [tʃampánj] o [tʃamfrá], és lògic que diguem, i que puguem escriure, *atxampanyat* o *atxamfranar*. Fer la pronunciació africada en les paraules primitives i la pronunciació fricativa en les derivades no sembla coherent.

Però torne a insistir que només estic posant exemples. I, arribats ací, cal fer un esforç per anar de l'anècdota a la categoria. ¿Què pretenc dir amb tota esta retafila d'exemples? ¿Que hi ha diferències de pronúncia entre uns dialectes i altres? No. Això és evident. ¿Que les solucions lèxiques d'un lloc poden resultar insatisfactòries en un altre lloc? Tampoc. Això també és obvi. El que vull dir, clar i ras, és que resulta necessària una col·laboració institucional per a abordar els problemes i resoldre'ls de la manera més satisfactòria per a tots els parlants.

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua té la responsabilitat de fixar la normativa de la llengua pròpia dels valencians, i oferir, per tant, a la societat els recursos lèxics necessaris amb què poder anomenar qualsevol idea. Segons que la paraula tinga un caràcter general o especialitzat, la plasmarà en el diccionari general, en els diccionaris específics o on siga. Però no pot inhibir-se d'abordar la fixació del lèxic especialitzat. Amb eixa voluntat, l'AVL ha acordat la creació del Portal Terminològic Valencià. En principi, per mitjà d'este portal, vol integrar el treball terminològic que ha anat realitzant des del mateix moment que es va crear la institució, facilitant la consulta global de tots els termes que consten en els vocabularis específics que es considera que no són propis del *Diccionari normatiu valencià*, per la seua condició de terminologia especialitzada.

I m'agradaria abordar ara, amb la màxima franquesa possible, les raons, i també els inconvenients, que planteja esta iniciativa. Segurament, la primera objecció que s'hi podria posar és si realment fa falta la creació d'un nou portal terminològic, atés que ja existix el Termcat. Com a rèplica a esta reticència, però, es podria al·legar que les mateixes raons es podrien adduir contra l'elaboració de qualsevol diccionari terminològic. ¿Era necessari elaborar el *Vocabulari forestal* que ha publicat la Universitat Politècnica de València? ¿Feia falta que la Universitat de València publicara el *Diccionari de botànica* o el *Vocabulari de teoria del dret, filosofia del dret i drets humans*? No cal ampliar la llista d'exemples. És evident que estos diccionaris feien falta. Per descomptat que sí. Encara que molts dels termes que s'hi inclouen ja estigueren en el Termcat. Cada publicació té una funció determinada i uns destinataris específics. I les aportacions terminològiques de cada recull lèxic, si n'hi ha, ja les incorporarà el Termcat a les seues bases de dades si ho creu convenient.

I respecte al Portal Terminològic Valencià, podrien fer-se exactament les mateixes consideracions. Tota pedra fa paret. Totes les iniciatives destinades a fixar o divulgar el lèxic, siga de caràcter tradicional o científic, són bones: enriqueixen el nostre patrimoni cultural i faciliten que els ciutadans puguin accedir-hi i, sobretot, assimilar-lo i utilitzar-lo.

Però, amb més d'un portal, hi ha el risc de dispersió de solucions, s'objectarà amb raó. Si filem prim, és evident que sí. Sempre hi ha la possibilitat d'oferir solucions alternatives. Però ¿això és necessàriament perjudicial per a la llengua? La variació lingüística és consubstancial a la llengua. Ens agrada més o ens agrada menys, totes les llengües tenen un cert nivell de variació. La normativització, és cert, atenua la variació. En alguns casos de manera dràstica, i en altres més moderadament. Nosaltres, la comunitat de parlants constituïda per valencians, catalans i balears, tenim perfectament assumida l'existència d'una variació dialectal. I, probablement, és una de les raons que ha garantit l'èxit de la normativa. La pretensió de fixar una normativa rígida, sense concessions a la variació dialectal, hauria provocat una reacció en contra de molts parlants, perquè no s'haurien sentit identificats amb la norma estàndard, i probablement també un sentiment de desafecte. És cert que en el lèxic

comú esta variació és molt més gran que en el lèxic especialitzat. Cada parlant diu la forma que li és pròpia, i punt. Però ¿és necessari que en el llenguatge especialitzat totes les solucions lingüístiques siguen unitàries? ¿Què significa realment *llenguatge especialitzat*? Sí, la nomenclatura que es fixa per a denominar conceptes que formen part de les diverses disciplines científiques. Però, més enllà dels tòpics, la nomenclatura científica a vegades partix d'arrels grecol·latines, a vegades d'estrangerismes moderns i a vegades de paraules patrimonials. I si podem dir *rabosa*, *guineu* o *guilla*, segons els dialectes, per a referir-nos a l'animal que rep el tàxon de *Vulpes vulpes* en la nomenclatura zoològica, en el llenguatge especialitzat hauríem de parlar necessàriament de *guineu argentada* o *guineu àrtica*? Alguns poden considerar que es tracta d'exemples forçats. Potser sí. O no. Tampoc està clar. Siga com siga, es tracta d'exemples reals, com n'hi ha molts altres. El cas és que si algú té dubtes sobre com s'ha de dir en valencià el *zorro plateado* o *zorro àrtico* i consulta el Termcat, trobarà que les úniques solucions que li proporciona són *guineu argentada* i *guineu àrtica*. Els exemples es podrien multiplicar i afegir múltiples variants i infinitat de matisos. Però no és el cas de fer-ho ara. La qüestió que pretenc posar en relleu és que la separació entre lèxic comú i lèxic especialitzat no sempre és fàcil d'establir. I menys encara de descodificar pels parlants. El que a nosaltres, com a especialistes en llengua, ens pot paréixer evident, a un usuari normal especialista en biologia, en economia o en informàtica, no té per què semblar-li tan evident. Ni tan sols en una qüestió tan relativament senzilla com l'accentuació, en què els valencians tradicionalment utilitzem l'accent agut en paraules com *café* o *interés*, en el cas d'unitats terminològiques formades a partir d'estes paraules comunes podríem tindre la seguretat que els usuaris sabrien reinterpretar adequadament les expressions sintagmàtiques per a escriure-les correctament (o almenys coherentment). No posarem exemples per a no ofendre ningú. La nostra comunitat lingüística és xicoteta. L'única pretensió és justificar la necessitat de crear un portal terminològic des de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua per a assessorar lingüísticament els valencians. Culturalment i sociolingüísticament és necessari. Els usuaris del valencià s'han de sentir còmodes i segurs utilitzant la llengua. Un excés de

zel a l'hora de defensar la unitat lingüística pot provocar reaccions negatives de desafecte a la llengua. Les paraules estan carregades de sentiments per als parlants.

Siga com siga, totes les institucions implicades en la fixació de la llengua haurien d'assumir responsablement el seu paper i tractar-se amb un respecte mutu. Pel bé de la llengua. L'Acadèmia Valenciana de la Llengua, les universitats, l'Institut d'Estudis Catalans, el Termcat, els ajuntaments, la societat civil, cada institució fa el seu paper d'acord amb les funcions que té encomanades i les circumstàncies concretes en què es mou. I hem de ser capaços de buscar els mecanismes adequats que permeten articular els nostres esforços per a evitar que se solapen els treballs i es dupliquen esforços gratuïtament. Hi ha molt a fer. I seria penós que els prejudis, la supèrbia o la ignorància ens reclogueren en compartiments estancs.

LA GEOLOGIA EN EL *DICCIONARI NORMATIU VALENCIÀ*

Emili Casanova

[Universitat de València / Acadèmia Valenciana de la Llengua]

0.

Els vocables pertanyents al camp de la geologia en el *DNV* en són 1.570,¹ alguns amb una única accepció com **basera** [bazé'ra]: «*f. GEOL.* Precipici, escarpament», o **fou** [fó'w]: «*f. GEOL.* Barranc, pas estret»; d'altres, amb diverses accepcions, unes geològiques i altres de diferents camps, com **fractura** [fraktú'ra]: «**1. f.** Trencament, ruptura» / «**2. f.** Solució de continuïtat produïda violentament en un cos sòlid» / «**3. f. PAT.** Solució de continuïtat d'un o més ossos, produïda per un traumatisme extern generalment violent» / «**4. f. GEOL.** Ruptura d'una massa rocosa, amb desplaçament o sense, causada quan se sobrepassa el seu límit de cohesió» / «**5. f. GEOL./MINERAL.** Aspecte que presenta la superfície de trencament d'un mineral».

Tanmateix, si partim de la definició de la paraula *geologia* en el mateix diccionari: **geologia** [dʒeolodzía] «*f. GEOL.* Ciència que té per objecte l'estudi de la composició, l'estructura i la història de la Terra», podem entendre tot d'una que són pocs vocables per a definir els mots que descriuen els elements de la Terra. Açò es deu a dos factors:

---

1. Josep Lacreu, el millor coneixedor del diccionari, afirma que el *DNV* té 166.000 accepcions, de les quals 86.090 estan marcades dins d'alguns dels 135 camps temàtics triats. El camp *geologia* és un dels que més components inclou.

a) Perquè en altres àrees temàtiques del mateix *DNV* com *agricultura*, *botànica*, *construcció*, *crystal·lografia*, *geografia*, *hidrologia*, *mineralogia* i *obres públiques* s'encabixen una part de mots que es podrien classificar dins de la geologia. Per exemple, els mots **ullal**, marcat dins d'*hidrologia* («Clot on naix un riu, cavitat d'on brolla l'aigua d'una font»); **algeps**, col·locat dins de *mineralogia* («Sulfat de calci hidratat, mineral que cristal·litza en el sistema monoclínic») i dins de *construcció* («Material usat en construcció que s'obté per calcinació del sulfat de calci»); **foia**, en *geografia* («Depressió o regió còncava del terreny que té l'origen en l'acció erosiva de les aigües o en una fossa tectònica») o *agricultura* («Conreu que es fa en una superfície en pendent i que conté una sèrie de bancals escalonats»); **llàcova**, en *geografia* («Terreny irregular, generalment abrupte, obert entre muntanyes i que forma valls estretes»); **replanell**, en *geografia* («Tros pla i horitzontal situat enmig d'un terreny costerut»), o **macla**, en *crystal·lografia* («Agregat cristal·lí regular constituït per dos cristalls associats simètricament»). Fins i tot, mots sense marca temàtica, com **fargalada** («Fang produït en els camins i camps per la pluja o per la fusió de la neu»), podrien ser també marcats com a *GEOL.*

b) Perquè el llenguatge especialitzat, com el geològic, és més propi de ser inclòs en diccionaris temàtics, com per exemple, en el *Diccionari de geologia* de l'IEC, dirigit per

Oriol Riba (Barcelona: l'Enciclopèdia Catalana, 1997), que és el diccionari més complet d'esta matèria en la nostra llengua, amb 24.000 entrades que expressen «una tria de tots els conceptes, els processos i els objectes naturals geològics en estat sòlid i de tots els fluids que hi van associats. No hi figuren tots els objectes prehistòrics; però, en canvi, hi hem inclòs tot el vocabulari annex als aprofitaments i les explotacions humanes com la mineria, les pedreres, las salines, etc.», compost de neologismes, préstecs i «termes geològics de la llengua comuna extrets dels diccionaris catalans i també de molts altres repertoris i publicacions especialitzats», o en el *Diccionari de geografia física*, de Josep Panareda i Vicenç M. Rosselló (Barcelona: Termcat, 2003), ciència que «aplega bàsicament sis grans àrees, com podeu observar en l'arbre de camp del diccionari: biogeografia, ciència del sòl, climatologia, geomorfologia, hidrologia i la Terra. A més, cadascuna d'aquestes disciplines beu de moltes altres àrees del coneixement, com ara la geologia, la biologia o l'ecologia», diccionari que només ha introduït 2.184 lemes, perquè no ha inclòs els termes de les ciències afins i tampoc no ha recollit els «termes molt acostats a la llengua general», ni les variants locals de noms topogràfics «que haurien generat una llista inacabable de noms, i s'han introduït només els sinònims d'ús més generalitzat» (pp. 9-10).

A pesar que els límits entre la nomenclatura d'un diccionari general com és el *DNV* i d'un especialitzat sempre són borrosos, després d'una anàlisi de l'obra, es pot afirmar que en el *DNV* estan inclosos dins del camp *geologia* una gran majoria dels tecnicismes de l'àrea que han de ser coneguts per un home de cultura mitjana o que són usuals en els textos de divulgació científica dels estudiosos de la geologia, i pràcticament tots els mots que poden portar l'etiqueta de normatiu per a un valencià, principal destinatari del *Diccionari*.

L'anàlisi realitzat tindrà dos parts:

- a) Comparació exhaustiva entre el *DNV* i el *DIEC*, diccionari oficial de referència fins ara per als valencians.²

2. No tindrè present els canvis de vocables definidors entre el *DIEC* i el *DNV* per la decisió de l'AVL d'usar en el *DNV* el model estàndard valencià: Per exemple: en *afonament* el *DIEC* remet a *enfonsament*: «1 m. [LC] Acció d'enfonsar o d'enfonsar-se; l'efecte»; «2 m. [CL] Moviment de descens d'una massa rocosa respecte al seu nivell anterior o al de les masses circumdants».

b) Exemples de paraules geològiques populars absents dels dos diccionaris normatius, algunes d'elles presents en el *Vocabulari Cruilla*, en el *DCVB*, en el *DECat* i, especialment, en el *Diccionari Riba*.

1. Comparació entre el *DNV* i el *DIEC*. Un diccionari posterior a un altre, confegit a la manera tradicional, és a dir, aprofitant com a font principal els diccionaris anteriors, a més d'altres fonts literàries i populars, tindrà més entrades i accepcions en qualsevol camp que l'anterior. Per això, el *DNV* presenta més entrades i accepcions del camp geològic que el *DIEC*, a pesar de partir dels mateixos criteris a l'hora de validar un mot per a ser introduït.

Marcaré amb una creu les novetats lexicogràfiques del *DNV* en el camp de la geologia, siguen lexemes, siguen accepcions:³

1.1. Corpus⁴

+abarrancaments [abaranɣkaméns]

m. pl. *GEOL.* Modelats de materials tous i impermeables que són erosionats fortament per les arruixades sobtades i pels vents.

+abissopelàgic -a [abisopeládzik]

adj. *GEOL./OCEAN.* Propi de la zona maríma que té una profunditat que va dels 3.000 als 7.000 metres, aproximadament.

Mentre que en el *DNV* *enfonsament* remet a *afonament*: «1 m. Acció o efecte d'afonar»; «2 m. *GEOL.* Moviment pel qual una massa rocosa de dimensions molt variables baixa respecte al seu nivell anterior o al nivell de les masses circumdants». O el lexema *llécol* («Llacorella», *DNV*), («llicorella», *DIEC*).

3. Moltes de les entrades són definides de la mateixa manera, com *afanita* («Roca ignia d'estructura microcristal·lina»); *afrau* («Congost»); *patamoll* («Aiguamoll») o *brac*¹ («Posterma»; «Fang¹»).

De vegades, sent igual en essència les dos definicions, s'entén millor la del *DIEC*, segurament per l'intent de simplificar la del *DNV*: *ampelita* («Esquist argilós lleugerament consolidat i compacte», *DNV*; «Llicorella argilosa, grafitosa, negra, sovint molt fòssil i de vegades rica en matèria orgànica i en piritita, de la qual se servien els antics per a matar els insectes de les vinyes», *DIEC*); *esquei* («Conjunt rocós que té una superfície aspra i cantelluda» i «Clevill en una roca», *DNV*; «Clap de roca que presenta una superfície clivellada, cantelluda» i «Esquerda en una roca», *DIEC*).

En alguns casos, dos articles del *DIEC* es convertixen en un en el *DNV*, com en *bufador* i *canal*.

4. De vegades, el *DNV* no copia alguna accepció del *DIEC*, com en *greny* («Ressalt, ple d'arestes i clevills, d'una vena de pedra» i «Penya desigual i cantelluda», *DNV*; «Sortint, ple de caïres i d'esquerdes, d'una vena de pedra», «Escletxa, espai entre roques separades» i «Penya desigual i cantelluda», *DIEC*).

+algoleja [alyolédʒa]

f. GEOL. Terra d'al·luvió situada a la vora d'un riu, inundable, que es pot aprofitar per al conreu.

+al·lita [alíta]

f. GEOL. Sòl molt evolucionat, que ha experimentat una migració de la sílice.

+al·lític -a [alítik]

adj. GEOL. De l'al·lita o que hi té relació.

+al·lització [alitzasió]

f. GEOL. Descomposició, en clima càlid i humit, dels silicats del sòl.

+alpídic -a [alpíðik]

1. *adj. GEOL.* Alpí 2.

2. *adj. GEOL.* Dels àlpids o que hi té relació.

+amonificació [amonifikasió]

f. GEOL. Transformació de les substàncies orgàniques nitrogenades del sòl en amoníac per desaminació precedida d'hidròlisi.

+anaclinal [anaklinál]

adj. GEOL. Que va (el pendent d'un curs d'aigua o d'una vall) en sentit oposat a la inclinació dels estrats del terreny.

ancó [aŋkó]

1. *m. GEOL.* Badia de dimensions reduïdes.

+2. *m. CONSTR.* Mènula que sosté una cornisa als dos costats d'un buit.

androna [andróna]

+1. *f. CONSTR.* Conducte subterrani per on s'escorren les aigües residuals.

+2. *f. CONSTR.* Boca d'entrada d'un conducte de desaigüe.

+5. *f. GEOL.* Depressió o fossa entre muntanyes. *Androna prelitoral.*

+anhidrolita [aniðrolíta]

f. GEOL. Roca simple insoluble en l'aigua.

+aqüiclude -a [akwiklúðe]

1. *adj. GEOL.* Que absorbeix l'aigua (una formació geològica), però no la deixa passar, de manera que no en permet l'aprofitament.

2. *m. GEOL.* Formació geològica que és porosa i absorbeix l'aigua, però que no permet que s'escole tan ràpidament perquè pugui alimentar pous o fonts.

+ardènic -a [arðénik]

adj. GEOL. Que està situada (la fase tectònica del cicle orogènic caledoniana) en el límit del Silurià amb el Devoniana.

+arenisc -a [arenísk]

adj. GEOL. Arenós 2.

+argilització [ardzilizasió]

f. GEOL. Transformació d'una roca compacta o d'un mineral en argila.

+asiderit [aziðerít]

m. GEOL. Meteorit constituït principalment per silicat d'alumini i desproveït de ferro.

+asísmic -a [asízmik]

adj. GEOL. Que no presenta (un punt o una àrea de la Terra) terratrèmols.

+asismisme [asizmízme]

m. GEOL. Absència de fenòmens sísmics.

+asquístic -a [askístik]

adj. GEOL. Que té (una roca filoniana) la mateixa composició química i mineralògica que la roca en què està integrada.

+asterita [asteríta]

f. GEOL. Pedra radiada o en forma d'estrela.

+autigènic -a [awtidzénik]

adj. i m. i f. GEOL. Que està format (un sòl) en el mateix lloc on es troba.

+avantfossa [avamfósa]

f. GEOL. Gran fossa de subsidència que afecta l'avantpaís d'una cadena muntanyosa, en la seua fase final de plegament.

avenc [avénk]

1. *m. GEOL.* Cavitat natural profunda de parets verticals o quasi verticals.

+2. *m. GEOL.* Afonament de la terra solta d'un bancal per embassament d'aigua.

+azonal [azonál]

1. *adj. GEOL.* Que no està limitat (un sòl), pel que fa a la seua distribució, a una zona climàtica.

2. *adj. GEOL.* Que conserva (un sòl), pel fet d'estar poc evolucionat, la major part dels caràcters de la roca mare, la qual no permet que adquireisca els caràcters zonals de la regió.

+barcana [barkána]

f. GEOL. Duna en forma de mitja lluna modelada per vent unidireccional, amb les banyes orientades en el sentit del vent i el costat de sotavent, còncau, més pendent que el costat de sobrent, convex.

+barranquís [baraŋkís] [pl. -issos]*m. GEOL.* Barranc.**+barranquissada** [baraŋkisáða]*f. GEOL.* Barranc fondo i llarg.**+batigrafia** [batiɣrafía]*f. GEOL./OCEAN.* Descripció i registrament de les profunditats del mar.**+batimorfologia** [batimorfolodzía]*f. GEOL./OCEAN.* Geomorfologia del relleu submarí.**+batimorfològic -a** [batimorfolódzik]*adj. GEOL./OCEAN.* De la batimorfologia o que hi té relació.**+batireòmetre** [batireómetre]*m. METROL./GEOL./OCEAN.* Instrument que mesura i registra el sentit i la velocitat dels corrents submarins.**+batitermògraf** [batitermóɣraf]*m. METROL./GEOL./OCEAN.* Aparell utilitzat per a mesurar la temperatura de l'aigua en profunditats diferents.**+batolític -a** [batolítik]*adj. GEOL.* Del batòlit o que hi té relació. *Un massís batolític.***+bentogènic -a** [bentodzénik]*adj. GEOL.* Que està constituït (un sediment marí) per l'acumulació d'animals o de vegetals bentònics.**+bioclast** [bioklást]*m. GEOL.* Fòssil o fragment d'un fòssil que forma part d'un sediment o d'una roca sedimentària.**+biogeoquímic -a** [biodzeokímik]*adj. GEOL.* De la biogeoquímica o que hi té relació.**+biogeoquímica** [biodzeokímika]*f. GEOL.* Estudi de la distribució i la migració dels elements químics presents en els organismes vius i de la participació dels processos biològics en l'evolució de la geologia terrestre.**+blanquissal** [blaŋkisál]*m. GEOL.* Blanquissar.**+blanquissar** [blaŋkisár]*m. GEOL.* Terreny on abunda l'argila blanca.**+bradisisme** [braðisízme]*m. GEOL.* Moviment sísmic ascendent o descendent del sòl, lent i de poca magnitud, en una àrea determinada de la superfície terrestre.**+bradisísmic -a** [braðisízmik]*adj. GEOL.* Del bradisisme o que hi té relació.**+braquianticlinal** [brakiantiklinál]*adj. i m. GEOL.* Que és (un anticlinal) un poc més llarg que ample.**+braquisinclinal** [brakisínklinál]*adj. i m. GEOL.* Que és (un sinclinal) un poc més llarg que ample.**+brasmologia** [brazmolodzía]*f. GEOL./OCEAN.* Estudi de les marees.**+buroziom** [burozióm]*m. GEOL.* Sòl ric en carbonat de calci i pobre en humus.**+cabeçol** [kabesól]*m. GEOL.* Cabeç de poca alçària. *Camí del Cabeçol.***cadireta** [kaðiréta]**3. f. AGR.** Comporta de fusta o de pedra, que servix per a detindre o desviar l'aigua d'un rec.**+4. f. GEOL.** Resclosa natural en un curs d'aigua, formada per l'aflorament transversal de roques resistents.**caient** [kajént]**+4. m. GEOL.** Vessant 1.**caiguda** [kajyúða]**+10. f. GEOL.** Vessant pronunciat d'una lloma o d'un tossal.**+calcimetria** [kalsimetría]*f. METROL./GEOL.* Tècnica per a mesurar el contingut de carbonats d'una roca o d'un sòl.**+calcosquist** [kalkoskíst]*m. GEOL.* Roca caracteritzada per l'alternança de capes pelítiques i calcàries menudes.**+caledònids** [kaleðónits]*m. pl. GEOL.* Cadenes muntanyoses originades durant el cicle orogènic caledoniana.**capoll** [kapóλ]**+6. m. GEOL.** Cim d'una muntanya.**+carada** [karáða]**1. f.** Costat, cara d'una cosa.**2. f. GEOL.** Aiguavessant d'una muntanya o serra, de forma convexa i suau.**+carcavó** [karkavó]**1. m.** Angle, revolta, sinuositat molt pronunciada, que formen els carrers, els camins i els rius.**2. m. GEOL.** Meandre 1.

+carniola [karnióla]

f. GEOL. Roca sedimentària, dolomítica, amb elements calcaris de diversa grandària.

+cascallar [kaskałár]

m. GEOL. Lloc on abunda el cascall.

castell [kastéł]

+9. *m. GEOL.* Formació rocosa en forma de fortalesa i de difícil accés.

+catàclasi [katáklazi]

f. GEOL. Procés de fractura i trituració dels cristalls d'una roca seguit de recristal·lització i recimentació.

+cataclínic -a [kataklínik]

adj. GEOL. Cataclinal.

+catenal [katenál]

adj. ECOL./GEOL. De la catena o que hi té relació.

+cinca [sínka]

f. GEOL. Pedra codissa.

+cincar [sínkár]

m. GEOL. Codissal.

cingla [sínkla]

+4. *f. GEOL.* Espai horitzontal, més o menys costerut, que es troba entre cingle i cingle o entre roca i roca.

+claperal [klaperál]

m. GEOL. Claper 1.

+claperar

m. GEOL. Claper 1.

+clapissal [klapísál]

m. GEOL. Clapissar 1.

+clevill [klevíł]

1. *m.* Obertura allargada, estreta i no uniforme, més o menys profunda, com les que es fan en una superfície o en certs cossos sòlids. *Hi ha un clevill en la paret. La porta té un clevill.*

2. *m. PAT.* Xicoteta fissura produïda en l'epidermis i en la part superficial de la dermis. *Se li ha fet un clevill en la mà pel fred.*

3. *m. GEOL.* Fissura originada en les roques pel relaxament de la pressió durant la consolidació dels materials sedimentats o pel refredament de les masses eruptives. *Unes roques plenes de clevills.*

4. *m. CONSTR.* Fissura que es produïx en un material de revestiment o en un element estructural quan, en assecar-se, s'encull. *Un clevill en una capa de vernís.*

clivatge [klivádze]

+2. *m. GEOL./MINERAL.* Exfoliació 2.

+clotal [klotál]

1. *m. GEOL.* Clotada.

2. *m.* Clotxa¹ 1.

+codissa [kođísa]

f. GEOL. Pedra codissa.

+conòlit [konólit]

m. GEOL. Massa de roques intrusives, de forma irregular, que, a diferència d'un batòlit, no presenta un contacte ben definit, sinó imbricat amb les roques encaixants, les quals apareixen trencades i replegades per la pressió del magma ascendent.

+contornita [kontorníta]

f. GEOL. Sediment marí detrític i de gra fi transportat per corrents de contorn.

+coprogènic -a [koprodzénik]

adj. GEOL. Originat a partir d'excrements.

+cretós -osa [kretós]

adj. GEOL. De la creta o que hi té relació.

crina [krína]

+2. *f. GEOL.* Carena d'una muntanya.

+criocarst [kriokárst]

m. GEOL. Conjunt de fenòmens càrstics de la zona àrtica.

+crioclàstia [krioklástia]

f. GEOL. Gelivació.

+crioplanació [krioplanasió]

f. GEOL. En les àrees periglacials, conjunt de fenòmens de degradació progressiva del relleu a causa de l'acció del gel, alternant amb períodes càlids.

+criosfera [kriosféra]

f. GEOL. Part de la Terra constituïda per totes les regions que es troben cobertes de gel o de neu de manera permanent.

+criptodepressió [kriptođepresió]

f. GEOL. Depressió, generalment d'origen tectònic, el fons de la qual es troba per davall del nivell del mar i que, per tant, pot ser ocupada per les aigües.

+criptòmer -a [kriptómer]

adj. GEOL. Que té (un material de gra molt fi) uns components que no es poden determinar a ull nu.

+cristal·lofil·lic -a [kristalofílik]

1. *adj. GEOL.* Que presenta (una roca metamòrfica) un aspecte semblant al de les roques sedimentàries i participa del caràcter cristal·lí de les eruptives.

2. *adj. GEOL.* Que està format (un terreny) per roques cristal·lofil·liques.

+crotovina [krotovína]

f. GEOL. Concreció calcària gran que es forma en l'interior dels caus d'alguns animals.

+dacita [dasíta]

f. GEOL. Roca volcànica ígnia que s'ha consolidat ràpidament en superfície, en dos etapes, per la qual cosa en la seua estructura es troben cristalls ben formats inclosos en una matriu vítria amorfa.

+depositar [depozítar]

1. *v. tr.* Col·locar amb cura (una cosa que es porta) en un lloc determinat. *Deposità les flors sobre la tomba.*

2. *v. tr.* Posar (alguna cosa de valor) en lloc segur, a la guarda d'una persona física o jurídica que n'ha de respondre. *Deposità el sou en una caixa d'estalvis. Depositar les joies en una caixa de seguretat.*

3. *v. tr.* Posar (les esperances, les il·lusions o la confiança) en algú o en alguna cosa. *Depositaren les seues aspiracions en la filla.*

4. *v. tr.* Col·locar (un cadàver) provisionalment en un lloc apropiat fins que siga soterrat.

5. *v. tr.* i *pron. GEOL.* Deixar caure un fluid en el fons (les parts sòlides que té en suspensió). *La plana al·luvial es forma amb els materials que el riu deposita. El solatge es deposita en el fons.*

6. *v. tr. DRET* Posar (a algú), per orde judicial, en un determinat lloc a cobert de les pressions que es puguen fer a la seua voluntat.

descamació [deskamasió]

+2. f. GEOL. Meteorització d'una roca en forma d'escames concèntriques.

+desenganxament [dezençant]amént]

1. *m.* Acció o efecte de desenganxar.

2. *m. GEOL.* Despreniment amb separació de dos unitats de roques a favor d'una discontinuïtat o d'una variació ràpida de les seues propietats mecàniques.

+dessaturació [desaturasió]

f. GEOL. Pèrdua de tots els cations del complex d'absorció, que són substituïts per ions d'hidrogen.

+desvitrificació [dezvitrifikasió]

1. *f. GEOL./VIDRE* Acció o efecte de desvitrificar.

2. *f. GEOL./VIDRE* Procés pel qual un vidre natural o artificial té tendència a adquirir forma cristal·lina.

+diablàstic -a [diablástik]

adj. GEOL. Que forma (una classe de creixement dels minerals) una roca consistent en una interpenetració irregular dels distints cristalls components.

+diagenètic -a [diadzenétik]

adj. GEOL. De la diagènesi o que hi té relació.

+diasquístic -a [diaskístik]

adj. GEOL. Que té (una roca filoniana) una composició química i mineralògica diferent de la de la roca que l'enclou.

+diatròfic -a [diatrófik]

adj. PAT./GEOL. De la diatròfia o del diastrofisme, o que hi té relació.

+diastrofisme [diastrofízme]

1. *m. GEOL.* Conjunt de fenòmens que provoquen grans variacions i deformacions en l'escorça de la terra.

2. *m. GEOL.* Efecte que produïxen estos fenòmens.

+diatrema [diatréma]

m. GEOL. Obertura circular produïda en el magma d'un volcà deguda a l'explosió dels gasos que s'han acumulat prop de la superfície, quan se'n desprenen.

diedre [diéðre]

1. *adj. GEOM.* Format per dos plans que es tallen.

2. *m. GEOL.* Intersecció vertical de dos parets rocoses.

3. *m. CRISTAL·L.* Intersecció de dos cares d'un cristall que forma una aresta.

+4. angle diedre V. angle¹ 15.

DIEC: diedre (o *diedre*)

+diluvianisme [diluvianízme]

m. GEOL. Teoria segons la qual els fenòmens geològics s'expliquen per un primitiu diluvi universal.

+diluvió [diluvió]

- m. GEOL.* Conjunt de depòsits atribuïts al diluvi.
- m. GEOL.* Al·livió quaternari de la primera època, especialment els de les glaciacions.

+disfòtic -a [disfòtik]

adj. GEOL./OCEAN. Que presenta poca il·luminació. *Zona disfòtica.*

+drumlin [drúmlin]

m. GEOL. Tossal d'origen glacial, amb una alçària de fins a cinquanta metres i un o dos quilòmetres de llargària.

+durita [duríta]

f. GEOL. Component mat que es distingeix en l'anàlisi microscòpica de l'hulla.

+ectinita [ektiníta]

f. GEOL. Roca metamòrfica formada per recombinació simple d'una altra ja existent, sense intervenció d'elements químics externs.

+ectodinamogen -a [ektoðinamódzen]

adj. GEOL. Que depèn la gènesi (d'un sòl) bàsicament del clima.

+edafització [eðafizasió]

f. GEOL. Conjunt de processos químics, físics i biològics que condueixen a la formació del sòl.

+edafogènesi [eðafodzénezi]

f. GEOL. Procés pel qual es forma i evoluciona el sòl.

+edafològic -a [eðafolódzik]

adj. GEOL. Edàfic.

+èdafon [éðafon]

m. GEOL. Conjunt de microorganismes del sòl.

+embretxita [embretʃíta]

f. GEOL. Migmatita homogènia que es caracteritza per tindre una estructura cristal·lofíl·lica molt ben conservada.

+endodinamogen -ògena [endoðinamódzen]

adj. GEOL. Que s'ha format (un sòl) amb una preponderància dels factors interns, especialment la naturalesa de la roca mare.

+endodinamomorf -a [endoðinamomórf]

adj. GEOL. Endodinamogen.

+epirogènic -a [epirodzénik]

adj. GEOL. De l'epirogènesi o que hi té relació.

+eremacausi [eremakávzi]

f. GEOL. Destrucció de la matèria orgànica del sòl per oxidació lenta, afavorida per l'aire, la humitat, la calor i la presència de substàncies bàsiques.

+esboldregall [ezboldreyáʎ]

m. GEOL. Depòsit detrític format lentament per les roques caigudes per un vessant.

+escabussament [eskabusamént]

1. m. Acció d'escabussar.

2. m. GEOL. Inclinació d'un pla d'estratificació, de fractura o d'esquistositat.

+espilita [espilíta]

f. GEOL. Lava basàltica alterada enriquida amb grans cristalls d'albita.

+estilòlit [estilólit]

m. GEOL. Forma que s'origina en l'interior dels estrats de les roques calcàries, en què les juntes d'estratificació presenten freqüentment elevacions i espais buits en forma de columnetes.

+estufador [estufaðór]

1. m. Pinzell o granereta que servia per a eixamorar la roba per a planxar-la.

2. m. Xeringa de canya amb què els xiquets, bufant, tiraven aigua o altres substàncies a la gent, principalment en temps de carnestoltes.

3. m. GEOL. Obertura de les roques de la costa formada per l'acció erosiva de les aigües del mar.

+evapotranspiració [evapotranspirasió]

f. GEOL./AGR. En una àrea de terreny determinada, quantitat d'aigua que passa a l'atmosfera, suma de l'aigua evaporada del sòl i de la transpirada per les plantes que hi ha.

+exomorfisme [egzomorfízme]

m. GEOL. Procés de recristal·lització progressiva produïda per un contacte o proximitat amb roques endògenes.

+exopercolació [egzoperkolasió]

f. GEOL. Percolació 2.

+exopercolatiu -iva [egzoperkolatíw]

adj. GEOL. Que perd aigua (un terreny) per percolació.

+facòlit [fakólit]

m. GEOL. Intrusió rocosa lenticular, de magnitud variable, que ocupa la part més alta d'un plec i s'adapta a la seua forma.

fall [fáʎ]

1. m. GEOL. Penya-segat produït per l'afonament (*DIEC: enfonsament*) parcial d'un terreny.

+2. m. GEOL. Salt d'aigua.

El *DIEC* té una accepció de *fall* absent del *DNV*: «2. *m.* [GL] Escletxa entre dues penyes».

+fanglomerat [fanglomerát]

m. GEOL. Conglomerat de classificació molt escassa i litològicament molt heterogeni format per materials grans inclosos en una matriu molt abundant.

+felsític -a [felsítik]

adj. GEOL. De la textura criptocristal·lina pròpia de les felsites i altres roques paregudes, o que hi té relació.

+ferralita [feralíta]

f. GEOL. Sòl rogenc propi de les zones tropicals humides, que es caracteritza per la presència d'alúmina lliure i d'òxid de ferro.

+ferralític -a [feralítik]

adj. GEOL. Que és (un sòl) ric en òxids i hidròxids de ferro.

+fluvioglacial [fluvioglasiál]

adj. GEOL. Que té (un depòsit) origen en els corrents d'aigua de fusió que es formaren prop del límit de fusió del gel i que constituïren veraders rius, molt carregats de materials d'arrossegament derivats de les morrenes.

+fotogeologia [fotodzeolodzía]

f. GEOL. Conjunt de mètodes que permeten obtenir, a partir de les fotografies aèries, dades sobre la geologia d'una regió.

+ftanita [taníta]

f. GEOL. Roca sedimentària argil·lenca i silícia que s'explota per la seua duresa i que està formada bàsicament per cristalls menuts de quars amb algunes zones d'òpal.

fumeral [fumerál]

+4. *m. GEOL.* Conducte a través del qual un volcà expulsa lava i altres materials d'erupció.

+fumerolià -ana [fumeroliá]

adj. GEOL. De la fumerola o que hi té relació.

+fusita [fuzíta]

f. GEOL. Component del carbó mineral molt semblant al carbó vegetal.

+garumnià -ana [garumniá]

1. *m. GEOL.* Fàcies continental del Cretaci superior.

2. *adj. GEOL.* Del garumnià o que hi té relació.

+geocronòleg -òloga [dzeokronólek]

m. i f. PROF./GEOL. Especialista en geocronologia.

+geomagnètic -a [dzeomagnétik]

1. *adj. GEOL.* Del geomagnetisme o que hi té relació.

2. *camp geomagnètic* *V. camp 57.*

+geomorfogènia [dzeomorfoodzénia]

f. GEOL. Part de la geomorfologia que s'ocupa de l'origen de les formes del relleu.

+geosfera [dzeosféra]

f. GEOL. Conjunt constituït per la litosfera i l'endosfera.

+geosinclinal [dzeosinclinál]

m. GEOL. Conca de l'escorça terrestre formada per l'afonament i l'ompliment simultani de sediments que posteriorment són intensament plegats i donen lloc a una serralada.

+geotècnic [dzeotégnia]

f. GEOL. Part de la geologia que estudia les propietats mecàniques de les roques, els sediments i els sòls per a la realització de construccions i obres públiques.

+geotècnic -a [dzeotégnik]

adj. GEOL. De la geotècnic o que hi té relació. *Mapa geotècnic. Factors geotècnics.*

+geotectònic -a [dzeotektónik]

adj. GEOL. De la geotectònica o que hi té relació.

+geotectònica [dzeotektónika]

f. GEOL. Tectònica.

+geotermal [dzeotermál]

adj. GEOL. Que es calfa (un corrent d'aigua) quan passa per zones profundes del sòl.

+gessa [dzésa]

f. GEOL. Algepsar 1.

+glaciòleg -òloga [glasiólek]

m. i f. PROF./GEOL. Especialista en glaciologia.

+glaciològic -a [glasiolódzik]

adj. GEOL. De la glaciologia o que hi té relació.

+granitització [granitizasió]

f. GEOL. Conjunt de processos per mitjà dels quals la composició de certs tipus de roques es transforma en granítica.

+granòfir [granófir]

m. GEOL. Roca intrusiva àcida en què predomina la microestructura granofírica.

+granofíric -a [granofírik]

adj. GEOL. Que és (una microestructura gràfica) de gra fi.

+granuloclassificació [granuloklasifikasió]

f. GEOL. Disposició dels grans dins d'una capa.

+grauvaca [grauváká]

f. GEOL. Roca sedimentària de color grisenc caracteritzada per l'abundància de minerals inestables i fragments de roques dins d'una matriu argilosa.

+gueiserita [gejzeríta]

f. GEOL. Roca depositada al voltant de la boca d'un guèiser, poc cohesiva i estalctiforme, composta de sílice i una mica d'alúmina.

+guyot [gujót]

m. GEOL. Rellu submarí abissal de forma troncocònica i origen volcànic, amb la part superior aplanada.

+hadopelàgic -a [aðopeládzik]

adj. GEOL./OCEAN. Que té (una zona marina) una profunditat de cinc mil metres o més.

+halocinesi [alosinézi]

f. GEOL. Manifestació tectònica lligada a substàncies salines o a l'estructura que aquella origina.

+halomorf -a [alomórf]

adj. GEOL. Que té (un sòl) una gènesi afectada per la presència de sal.

+hialocristal·lí -ina [ialokristalí]

adj. GEOL. Que presenta (la textura hipocristal·lina d'algunes roques porfíriques) una relació de fenocristalls a pasta que oscil·la entre 5/3 i 3/5.

+hidrogeòleg -òloga [iðrodzeólek]

m. i f. PROF./GEOL. Especialista en hidrogeologia.

+hidrogeologia [iðrodzeolodzía]

f. GEOL. Part de la geologia que estudia les aigües superficials i subterrànies, la captació dels aquífers, els cabals o la composició de les aigües.

+hidrolacòlit [iðrolakólit]

m. GEOL. Elevació d'origen periglacial i de forma circular.

+hidromorfisme [iðromorfízme]

m. GEOL. Procés d'evolució d'un sòl, dependent sobretot del règim hídric, caracteritzat per una obliteració, si més no estacional, d'alguns horitzons o del perfil edàfic complet.

+hidroscopi [iðroskópi]

m. GEOL. Instrument per a descobrir la presència d'aigua en un lloc.

+hipocristal·lí -ina [ipokristalí]

1. adj. GEOL. Que està constituïda (la textura d'una roca ígnea) en part per cristalls i en part per vidre.

2. adj. GEOL. Que és (una roca) de textura hipocristal·lina.

+humífer -a [umífer]

adj. GEOL. Ric en humus.

+huronià [uroniá]

adj. GEOL. Del moviment orogènic produït durant el precambrià o que hi té relació.

+il·luvió [iluvió]

m. GEOL. Material acumulat per il·luviació.

+infracretaci -àcia [imfrakretási]

adj. i m. GEOL. Cretaci inferior.

+inselberg [inselberk]

[*al.*] *m. GEOL.* Rellu residual rocós de 10 a 500 metres d'alçària i flancs en pendent que domina un pediment o un pediplà.

+interestratificat -ada [interestratifikát]

adj. GEOL. Que està (un material) entre dos o més estrats.

+intraclast [intraklást]

m. GEOL. Partícula carbonatada que consistix en un fragment d'un sediment de la mateixa conca de sedimentació que va ser erosionat quan encara estava poc consolidat i depositat una altra vegada.

+intraformacional [intraformasionál]

adj. GEOL. Que té lloc després que es deposite una capa i abans que se sedimente la següent.

+intratel·lúric -a [intratelúrik]

adj. GEOL. Que s'ha format (una roca o un mineral) en zones profundes de la Terra.

+isobase [izobáze]

f. GEOL. Línia o corba que s'utilitza cartogràficament per a representar els punts que es troben a igual altitud en un estrat geològic.

+isobàtic -a [izobátik]

adj. GEOL./OCEAN. De les isòbates o que hi té relació.

+isogeoterma [izodzeotérma]

f. GEOL. Línia utilitzada per a la representació gràfica dels punts de l'escorça terrestre que presenten una mateixa temperatura.

+isòpic¹ -a [izópik]

adj. GEOL. Que té (un depòsit) la mateixa fàcies que un altre.

+laramià -ana [laramiá]

adj. GEOL. De la fase orogènica que plegà, durant el Cretaci superior, les muntanyes Rocalloses o que hi té relació.

+larvikita [larvikíta]

f. GEOL. Roca ígnia constituïda bàsicament per una barreja d'ortòclasi i oligòclasi.

+laterització [laterizasió]

f. GEOL. Procés de formació de laterites.

+lateritzar-se [laterizarse]

v. PRON. GEOL. Tornar-se, un sòl, laterític.

+limburgita [limburdzíta]

f. GEOL. Roca ígnia constituïda essencialment per fenocristalls d'olivina i de piroxé inclosos en el si d'una massa ferro-magnesiàna vitrificada.

+lisímetre [lizímetre]

m. GEOL. Aparell que servix per a mesurar la quantitat d'aigua de pluja que es filtra a través del sòl.

+lístric -a [lístrik]

adj. GEOL. Que es caracteritza (una falla normal) perquè el penedent del pla de falla decreix fins a fer-se horitzontal.

+litoclast [litoklást]

m. GEOL. En un sediment o roca carbonatada, partícula que prové de l'erosió de roques d'arena de la conca de sedimentació.

+litogènia [litodzénia]

f. GEOL. Part de la geologia que s'ocupa de la litogènesi.

+litosòl [litosól]

m. GEOL. Sòl incipient sobre substrat rocallós dur.

+llacorella [lakoréla]

f. GEOL. Roca esquistosa, situada en l'inici del metamorfisme, que prové de la consolidació de sediments argilosos.

+llombo [lómbo]

m. GEOL. Pedra grossa i redona.

+lluïssa [luísa]

f. GEOL. Extensió de roca llisa a flor de terra.

+mantèl·lic -a [mantélik]

adj. GEOL. Del mantell terrestre o que hi té relació. *Material mantèl·lic.*

+marutxell [marutjél]

m. GEOL./OCEAN. Maror 1.

+mesogea [mezodzéa]

f. GEOL. Àrea de sedimentació marina que s'originà durant el Precambrià per fragmentació de l'única àrea continental existent, anomenada Pangea, que va dels Pirineus a Indonèsia, passant per l'Àsia central.

+mesogeu -ea [mezodzéw] (*f.* [mezodzéa])

adj. GEOL. De la mesogea o que hi té relació.

+mesopelàgic -a [mezopeládzik]

adj. GEOL./OCEAN. Propi de la zona marina que té entre 200 i 700 metres de profunditat.

+mesozona [mezozóna]

f. GEOL. Zona de metamorfisme de grau mitjà, caracteritzada per l'estabilitat d'alguns minerals, com ara miques i amfibols.

+micacita [mikasíta]

f. GEOL. Roca metamòrfica constituïda fonamentalment de quars i mica, usada especialment en les carreteres i en el recobriment d'edificis.

+microfàcies [mikrofásies]

f. INV. GEOL. Conjunt de característiques litològiques i paleontològiques d'un estrat en una zona molt reduïda.

+micropertita [mikropertíta]

f. GEOL. Creixement de làmines d'albita dins d'un cristall d'ortosa.

+microsísmic -a [mikrosízmik]

adj. GEOL. Dels microsismes o que hi té relació.

+microsismicitat [mikrosizmisitat]

f. GEOL. Activitat microsísmica.

+mindel [mindél]

[escrit amb majúscula inicial]

m. GEOL. Segona glaciació de l'era quaternària.

+mindelià -ana [mindeliá]

adj. GEOL. Del Mindel o que hi té relació.

+miogeosinclinal [miodzeozinklinál]

m. GEOL. Solc d'un geosinclinal, de tipus marginal o asimètric, situat entre dos cratons amb poca subsistència i on en general no hi ha fenòmens magmàtics.

+molassa [molása]

f. GEOL. Arenisca tendra composta de grans molt fins de quars lligats amb un ciment calís.

+mol·lisòl [molizól]

m. GEOL. Sòl de capacitat de bescanvi elevada.

+morfoscòpia [morfoskópia]

f. GEOL. Estudi de la forma, el volum, el contorn i l'aspecte superficial dels elements granulars que constitueixen les roques detrítiques.

+morrènic -a [morénik]

adj. GEOL. De les morrenes o que hi té relació.

+muntanyar [muntañár]

m. GEOL. Lloc pròxim al mar on abunden les dunes.

Sí que es troba en el *DCVB* i en el *DECat*, *s.v. munt.*

+murall [murál]

1. *m. CONSTR.* Muralla 1.

2. *m. GEOL.* Agrupació de roques, d'esculls i de pedrots submergits en la mar a poca profunditat.

+nematoblàstic -a [nematoblástik]

adj. GEOL. Que presenta (la textura de certes roques metamòrfiques) minerals que tenen hàbit fibrós, desenrotllats durant la recristal·lització.

+neocimeri [neosiméri]

adj. GEOL. Que tingué lloc (una fase de l'orogènia alpina) a la fi del Juràssic superior.

+nife [nífe]

m. GEOL. Endosfera.

+norita [noríta]

f. GEOL. Roca plutònica de textura granelluda composta fonamentalment per plagiòclasi bàsica i piroxé ròmbic.

+oncòlit [onkólit]

m. GEOL. Concreció calcària esfèrica ovoide formada per capes concèntriques.

+ortogneis [ortognéjs]

m. inv. GEOL. Gneis que acostuma a tindre textura uniforme, escamosa i granelluda.

+ortomagmàtic -a [ortomagmátik]

adj. GEOL. Que ocorre (l'estat de cristal·lització d'un magma) a temperatura elevada, en el decurs del qual es formen la major part de les roques magmàticoplutòniques.

+paleoceanografia [paleoseanografía]

f. PALEONT./GEOL./OCEAN. Ciència que estudia i intenta reconstruir la història de mars i oceans en les diferents eres geològiques, així com la seua distribució i evolució.

+paleogeologia [paleodzeolodzía]

f. GEOL. Part de la geologia que tracta de la història geològica, o de les característiques fisiogràfiques, d'un període geològic anterior a un temps determinat.

+paleopedologia [paleopeđolodzía]

f. GEOL. Estudi dels sòls de les èpoques geològiques passades.

+paragneis [paragnéjs]

m. inv. GEOL. Gneis format per metamorfisme de roques sedimentàries.

+pediplà [peđiplá]

m. GEOL. Rellu aplanat, desenrotllat en àrees de clima àrid, per la coalescència de pediments o glacis d'erosió.

+pedocal [peđokál]

m. [ant.] GEOL. Sòl amb acumulació de calcària en algun horitzó del perfil.

+pedoclímax [peđoklímaks]

f. GEOL. Sòl climàtic.

+peneplanació [peneplanasió]

f. GEOL. Acció o procés de formació i desenvolupament d'un peneplà.

+pergelisòl [perdzelisól]

m. GEOL. Subsòl permanentment gelat característic dels ambients periglacials.

+petrogènia [petrodzénia]

f. GEOL. Petrogènesi 2.

+petròleg -òloga [petrólek]

m. i f. PROF./GEOL. Especialista en petrologia.

+pirogenètic -a [pirodzenétik]

adj. GEOL./MINERAL. Que s'ha format (un mineral) per pirogènesi.

+pirosfera [pirosféra]

f. GEOL. Massa brusent situada en el centre de la Terra.

+pissarrostat [pisarozitát]

f. GEOL. Qualitat que presenten les roques que tenen plans de fàcil exfoliació a causa de l'orientació paral·lela de minerals.

+podzol [podzól]

m. GEOL. Sòl àcid, poc fèril, característic dels climes boreals i de certes estacions de clima temperat humit.

+podzòlic -a [podzólík]

adj. GEOL. Del podzol o que hi té relació.

+podzolitació [podzolizasió]

f. GEOL. Procés de formació d'un podzol.

+ponor [ponór]

m. GEOL. Xuplador en un pòlie.

+precontinent [prekontinént]

m. GEOL. Part submergida de l'escorça continental que es prolonga més enllà de la línia de la costa.

+preglacial [preɣlasiá]

adj. GEOL. Anterior a l'època glacial.

+preserralada [prezeraláða]

f. GEOL. Grup o sistema de muntanyes adossades exteriorment al sector més elevat d'una serralada, que forma una zona de transició entre el pla i la muntanya.

+pseudoglei [sewðoɣlé]

m. GEOL. Sòl compacte, llimós, àcid, amb humus generalment de tipus modern, i amb concrecions negreses de ferro i manganés.

+quadrell [kwaðré]

1. *m. HIST./INDUM.* Adornament que es posava en les calces i que anava des del turmell fins al ventre de la cama.

2. *m. ARM.* Cairell 2.

3. *m. GEOL.* Cudol 1.

+quarsarenita [kwarsareníta]

f. GEOL. Arenita que conté quars en una proporció superior al 95%.

+quebrassa [kebrása]

f. PAT./VETER./GEOL. Crebassa.

+ramblar [ramblár]

m. GEOL. Lloc, generalment amb un pendent poc pronunciat, on conflüixen diverses rambles.

+ràncer [ráŋker]

m. GEOL. Sòl format sobre roques silícies, amb l'horitzó superficial ben desenrotllat i ric en humus.

+recingle [resíngle]

m. GEOL. Regruix o escaló en una muntanya vorejant un abisme.

+recristal·lització [rekrystalizasió]

1. *f. GEOL.* Formació d'una nova cristal·lització en el si d'una roca.

2. *f. METAL·L.* Procés de formació de nous cristalls.

3. *f. QUÍM.* Mètode de purificació de compostos cristal·lins consistent a dissoldre'ls en solvents apropiats calents.

+recristal·litzar [rekrystalizár]

1. *v. intr. GEOL./METAL·L.* Tornar a cristal·litzar.

2. *v. tr. QUÍM.* Fer que (una substància) torne a cristal·litzar.

+regallador [reɣalaðór]

m. GEOL. Torrent 2.

+regallament [reɣalamént]

1. *m.* Acció o efecte de regallar.

2. *m. GEOL.* Formar regalls (en un terreny inclinat i incoherent) l'aigua de la pluja.

+regallar [reɣalár]

1. *v. intr.* Caure a regalls, un líquid. *Les llàgrimes li regallaven galtes avall.*

2. *v. tr. GEOL.* Obrir regalls (en un terreny).

+rift [ríft]

m. GEOL. Fosa tectònica, i especialment l'allargada, que està relacionada amb fenòmens de distensió de l'escorça terrestre i afonaments de voltes, amb plecs d'un gran radi de curvatura.

+rimall [rimál]

m. GEOL. Muntó de terra o pedra al peu d'una muntanya.

+risclós -osa [risklós]

adj. GEOL. Que està ple de riscles.

+rodeno [roðéno]

1. *adj. i m. GEOL.* Que és (una classe de terra o de roca) de color rogenc.

2. *adj. BOT.* Que és (una varietat de pi) de color rogenc.

+rudític -a [ruðítik]

adj. GEOL. De la rudita o que hi té relació.

+rungla [rúŋgla]

f. GEOL. Pedra codissa.

+sapropèlic -a [sapropélik]

adj. GEOL. Que té (un medi) característiques de sapropel.

+sedimentòleg -òloga [seðimentólek]

m. i f. PROF./GEOL. Especialista en sedimentologia.

+selenífer -a [selenífer]

adj. GEOL. Que conté seleni.

+sienític -a [sienítik]

1. *adj. GEOL.* De la naturalesa de la sienita.

2. *adj. GEOL.* De la sienita o que hi té relació.

+sieroziom [sierozióm]

m. GEOL. Sòl de color gris clar, molt pobre en humus i ric en calcària.

+silicífer -a [silisífer]

adj. GEOL. Que conté silici.

+silicocalcari -ària [silikokalkári]

adj. GEOL. Que conté (una roca) conjuntament silicats i carbonats de calci.

+sill [síʎ]

m. GEOL. Cos de magma injectat entre dos capes sedimentàries. *Sill mineralitzat.*

+sima³ [síma]

m. GEOL. Avenc.

+sinclí [sinclí]

m. GEOL. Sinclinal 1.

+sinclínic -a [sinclínik]

adj. GEOL. Sinclinal 2.

+sinclinori [sinklinóri]

m. GEOL. Gran ondulació en forma de sinclinal, constituïda per una successió de xicotets plecs anticlinals i sinclinals.

+sintema [sintéma]

m. GEOL. Unitat estratigràfica limitada per plans de no conformitat o diastrofisme.

+sobalma [sobálma]

f. GEOL. Sopalma 1.

+solonxac [solont{ák]

m. GEOL. Sòl salí de perfil poc diferenciat, d'estructura grumosa i estable, amb una alta proporció de clorurs i sulfats alcalins i alcalinoterris, propi de marenys i zones àrides.

+sonografia [sonografía]

1. *f. GEOL./OCEAN.* Imatge del fons marí obtinguda per un sistema d'emissió i recepció d'ecos que agrana transversalment els costats d'un vaixell especialment preparat.

2. *f. GEOL./OCEAN.* Tècnica d'anàlisi dels fons marins per mitjà de l'obtenció de sonografies.

3. *f. MED.* Diagnòstic per ultrasons. *Sonografia vaginal tridimensional.*

+sopalma [sopálma]

1. *f. GEOL.* Cavitat poc fonda coberta per una roca que sobreix.

2. *f. GEOL.* Vessant de muntanya, costera.

+sospalma [sospálma]

f. GEOL. Sopalma.

+subalvi -àlvia [subálvi]

adj. GEOL. Que està davall del llit d'un riu, d'una riera, d'un llac. *Aqüífer subalvi.*

+subzona [subzóna]

f. GEOL. Subdivisió d'una zona.

+tafone [tafóne]

m. GEOL. Cavitat de dimensions mètriques, freqüent dins dels granits o d'altres roques cristal·lines, oberta per meteorització en vessants pràcticament verticals sense vegetació.

+talcita [talsíta]

f. GEOL. Roca fòssil d'aspecte llustrós.

+taperal [taperál]

m. GEOL. Terreny on abunda el tap.

+taquilita [takilíta]

f. GEOL. Vidre volcànic de composició basàltica.

+tormassal [tormasál]

f. GEOL. Lloc on abunden els tormos.

+tormo [tórmo]

m. GEOL. Penyal 2.

tova¹ [tóva]

+1. *f. GEOL.* Pedra porosa. *Tova calcària. Tova volcànica.*

+tremolar² [tremolár]

m. GEOL. Terreny fangós que, a causa de la falta de consistència, tremola quan es xafa.

+troctolita [troktolíta]

f. GEOL. Roca ígnia de la família dels gabres formada per labradorita, o bytownita i olivina, més o menys transformades en serpentina.

+turo [túro]

m. GEOL. Tur.

+uvala [uvála]

f. GEOL. Depressió tancada de grandària mitjana, sense línies de drenatge organitzades, formada per coalescència de diverses dolines.

+vallada [valáða]

f. GEOL./GEOGR. Vall molt extensa.

+vanadífer -a [vanaðífer]

adj. GEOL. Que conté vanadi.

+xalió [tʃalió]

m. GEOL. Roca de procedència nummulítica, composta de carbonat de calci i argila.

+xapull [tʃapúl]

m. GEOL. Aiguamoll.

+ximenera [ʃimené'ra] o [tʃimené'ra]

f. *CONSTR./GEOL./ESPORT* Fumeral.

xuplador -a [tʃuplaðór]

- +2. *m. GEOL.* Lloc d'una massa líquida en què els objectes flotants són xuplats o atrets cap al fons.
- +3. *m. GEOL.* Fissura en els materials d'un carst per on l'aigua s'engul.
- +4. *m. BOT.* Haustori d'una planta paràsita originat per modificació d'una arrel.
- +5. *m. pl. BOT.* Planta herbàcia anual (*Melampyrum pratense*), de fulles lanceolades o linears, flors grogues i zigomorfes i fruits capsulars.

1.2. El *DNV* afig 334 novetats al *DIEC* 2007, siga introduint tot el mot nou, amb 319 casos: «**cabeçol** [kabesól] *m. GEOL.* Cabeç de poca alçària. *Camí del Cabeçol*», siga afegint-hi algunes accepcions a les ja existents en 15 casos (dos de la lletra *a*, set de la *c*, dos de la *d*, dos de la *f*, un de la *t* i un de la *x*), com «**cadireta** [...] 4. *f. GEOL.* Resclosa natural en un curs d'aigua, formada per l'aflorent transversal de roques resistents».

La major part de les novetats, però, són mots tècnics, com «**il·luvió** [iluvió] *m. GEOL.* Material acumulat per il·luviació» o «**exomorfisme** [egzomorfízme] *m. GEOL.* Procés de recristal·lització progressiva produïda per un contacte o proximitat amb roques endògenes», i derivats de mots ja existents, com «**sienític -a** [sienítik] 1. *adj. GEOL.* De la naturalesa de la sienita. 2. *adj. GEOL.* De la sienita o que hi té relació, derivat de sienita».

Però al seu costat, n'hi ha més d'una trentena de mots populars valencians de tipologia diferent:

- a) Nous lexemes, com *algoleja* 'meandre', *cinca* 'pedra codissa' i *codissa* 'palet de riera'.
- b) Noves accepcions, en *androna*, *avenc*, *cadireta*, *castell* i *sima*.
- c) Noves variants formals, com *clevill* 'clivell', *depositar*, *llacorella* 'llicorella', *ximenera* 'xemeneia'. O *sobalma* (amb dos variants més vives al país com *sopalma* i *sospalma*).
- d) Derivats nous com *blanquissal-blanquissar*, *claperal-claperar* i *regallar* (amb *regallador* i *regallament*).

e) Aragonesismes arrelats com *gessa*, *rodono* i *tormo* (amb el derivat *tormassal*).

f) Lexemes topònims conservats sobretot en toponímia com *llombo*, *lluïssa* i *vallada*.

El *DNV* també inclou mots nous respecte del *DIEC* que, encara que no van marcats com a *GEOL.*, poden incloure's en este camp. Per exemple:

+rostària [rostària]

- 1. *f.* Qualitat de rost d'un terreny.
- 2. *f.* Pendent d'un terreny, d'una superfície o d'una teulada.

roll² [róλ]

- 1. *m.* Raig d'aigua o d'un altre líquid que brolla amb força d'un orifici o obertura.
- +2. *m.* Eixida abundant i amb força d'alguna cosa.
- +3. *m. AGR.* Obertura de la séquia gran, per on es dona eixida a l'aigua.
- +4. *m. METROL.* Unitat volumètrica de reg equivalent, en algunes comarques, a la fila.
- +5. *m. GEOGR.* Rierol.

Estos vocables s'unixen a altres valencians que el *DIEC* també arreplega com a primaris o secundaris, com *co-có-cadolla*, *codina*, *congost*, *codol*, *foranca*, *llicorella*, *lloma*, *llot*, *mareny-maresme*, *penyalar*, *portitxol*, *regall*, *riscle*, *sauló*, *tap-marga*, *tora*, *tossal-turó* i *xaragall*.

2. Vocables del món de la geologia no arreplegats pel *DNV*. Una mostra

Un diccionari general com el *DNV* no pot ni ha de ser exhaustiu per les raons indicades. Així i tot, sempre es pot dubtar si un mot absent deuria o no ser-hi present. Vejam-ne alguns casos que podrien haver enriquit el *DNV*:

- a) Mots del *Diccionari Riba*⁵ no recollits pel *DNV*:

5. Aquest diccionari ens mostra la gran varietat de mots per a cada concepte, en general molt arrelats a cada poble o comarca, connatural al vocabulari designador de la realitat natural. Per exemple, per a *duna*, arreplega com a sinònims: *bony d'arena* (Eivissa), *montinyà* (Rosselló), *munt* (Mallorca, Xàbia), *muntanya d'arena* (Tamarit de Llitera), *muntanyar*, *muntanyàs* (Menorca), *muntell* (delta de l'Ebre), *piló* (Menorca), *pujol* (les Pitiüses), *tendal* (Blanes), *tossal* (Guardamar), *madeler* (dubtós, segons Seix).

covarxó *m.* 1. «Enfony en forma de cova; cavitat on hom es pot arrecerar d'una manera rudimentària» (València, Mallorca) /DCVBI/. 2 «Cova molt petita».

covatella *f.* «Cova petita» /DCVBI/ (Nom d'unes penyes volades que formen una cova dins uns barranc del terme de Benifato, Serra d'Aitana).

faquina *f.* «Tarquim, llot, llim d'avinguda» (València) /DCVBI/.

rebolo *m.* «Pedra llisa gran, de forma rodona» (Massalavés) /DCVBI/.

relaix *m.* «Lleixa de roca» (Maestrat) /DCVBI/ (Forma dialectal de *relleix*).

repetjó *m.* «Pujadeta» /DIEC/.

sas *m.* GEOMORF. /cast saso/ «Planell enlairat recobert per les graves d'una antiga Terrassa fluvial, o glacis de sedimentació, que descansa sobre terrenys poc resistents a l'erosió (com margues o gresos no consolidats), i que forma un relleu invertit, el qual sobresurt per damunt els terrenys envoltants (llitera, Baix Cinca, Segrià, Castelló de la Plana)». Viu al País Valencià com a topònim. Naturalment, que el *DicRiba* ha estat una font del DNV, com mostra la introducció de mots amb la mateixa accepció com:

assarb *f.* AGR. «Séquia que arreplega les aigües sobrereres de regar i les de filtració».

buscarró *m.* MINERAL. «Varietat de marbre».

lluïssa *f.* GEOL. «Extensió de roca llisa a flor de terra', que en el *Diccionari Riba* conté una segona accepció, coneguda al meu poble, Agullent, «Llosa, pedra plana i llisa» (Benassal, Morella) /DCVBI/.

perellonada *f.* AGR. «Inundació dels arrossars propers a l'Albufera de València que es produïx a l'hivern a causa del tancament de les comportes i l'eliminació dels desaigües».

socoster, *m.* «Part més alta d'un vessant».

b) Mots del *Vocabulari de Cruïlla* (Joan S. Beltran, 2 vols., Benicarló: Onada, 2010) no arreplegats ni en el DNV ni en el DIEC, vius en la zona tortosina:

aleuna: «Cercle de pedres al vesant d'un cingle ple de malesa», tort.: *DECat*.

antiva: «Lloc ple d'aigües en un canal, séquia o regadora».

calzim: «Terra grossa sota del percur en els terrenys llaurats».

fetgenc: «Es diu d'una terra eixuta».

galatxo: «Canal natural o braç de riu entre una illa i la terra ferma».

maixella: «Banc d'arena», tort. Nova accepció.

peco: «Palet de riera», tort.

taperot: «Tapàs; terra endurida pels temps, roca flonja i fofa». Nova accepció.

c) Mots o accepcions del *Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció* (Miquel Fullana, 1974, Mallorca: editorial Moll 2005), no arreplegats pel DNV:

escombra *m.* «Excavació llarga i relativament estreta que es fa en terra, profunditzant fins a trobar el fort o el terreny adequat per a construir-hi els fonaments d'un edifici» // **runa** «Trossam de pedreny, calcinada i altres residus de materials procedents d'una obra o d'una demolició».

fetge de bou *m.* «Terra argilènca de color vermell obscur, que es conserva compacta i forta mentre no la toqui l'aire. També es diu fetge de vaca. Marga». Viu a la Vall d'Albaida per a nomenar un tipus de *tap*.

saldó *m.* «Terra arenosa rogenca, poc consistent». És una espècie de sauló.

trossam *m.* «Conjunt de trossos, principalment de pedreny trossejat quan s'enderroca un edifici».

tosquet *m.* «Mac, còdol; pedra llisa i rodona».

ull de serp «Pedra granítica o roca eruptiva, compacta i dura». És un tipus de granit. També **ull de llebre** «Pedra granítica amb la qual es fan les llambordes per empedrar els carrers». També en Ricard Rosso, *Lliçons de materials petris naturals* (València: UPV, s. a., p. 41).

d) Naturalment, tenim també mots populars valencians que no són al *DNV*,⁶ però tampoc en pràcticament cap diccionari, com per exemple:

gingebró (pronúncia confirmada per Josep Lluís Doménech) /en apitxat *xinxabró*/ (sentit a Algemesí i a Montroi i Real; no en el *DCVB* ni en el *DECat*, ni en el *Diccionari Riba*): «Capa de pedra en forma de grava, roja, forta, que fa un terreny no cultivable, però serveix per a fer sospedrades i fonaments». Normalment està davall de la capa de terra bona que hi ha arribat per sedimentació. Encara que hui només l'hem sentida a les dos Riberes, Griera, *Tresor de la llengua*, recull la variant *xixambró*, a Borriana. Per metàtesi, també es coneix a les Riberes la variant *xitxambró*, tampoc no registrada. També se sent amb el mateix sentit *xeribró*, tampoc no registrada, amb una dissimilació de vibrants, i fins i tot *genibró*, formada per una metàfora del sentit 'ginebre'.

Per a Ricard Rosso, *op. cit.*, pp. 67-69, és un conglomerat o roca agregada de sedimentació mecànica que resulta de la consolidació per cimentació de les rudites disgregades, que té com a noms populars «gingebró, pedra pinyonenca o pinyolenca, pedra ametllera i pedra faval, aquest darrer aplicat a les pudingues».

Probablement deu ser un mot amb un sentit metafòric a la forma del *gingebró* 'confit o dolç que conté ginebre', paral·lel als sinònims transparents (com *pinyó* o *gransó*) documentat pel *DCVB* en l'*Espill* de Jaume Roig.

A Picassent es diu *gransó* (no recollit pel *DCVB*), per la forma semblant als «residus de palla que deixa el bestiar dins les menjadores, perquè els troba massa durs». A Rafelguaraf,

diuen *pinyonet* (no recollit en el *DNV*, sí en el diccionari de Miquel Fullana). En altres llocs de la Ribera, *cigronet* (*DNV*), *torronet* o *armeló* (no recollit en el *DNV*) (*Fitxes de llengua*, CDLPV).

cabeço «Cabeç, tossal amb el cim arredonit». Mot d'origen aragonés, que es diu al Maestrat i en el valencià meridional on forma molts topònims. L'accepció geològica de *cabeç* en el *DNV* no és registrada pel *DIEC*: 1. *GEOL.* Rosal amb el cim arredonit.

mallada «Depressió intradunar caracteritzada per sòls poc permeables i la presència del nivell freàtic pròxim a la superfície que tenen una fauna i flora molt característica». És un mot de l'Albufera que dóna molts topònims. Pren esta accepció per la forma semblant a la mallada pastoril: «*RAM.* Lloc tancat on s'arplega el bestiar que pastura en el camp o en la muntanya'.

3. CONCLUSIÓ

a) L'anàlisi del camp geològic del *DNV* mostra la pulcritud i exhaustivitat d'esta obra, per a la qual s'han buidat tant tots els diccionaris generals anteriors com també els vocabularis especialitzats.

b) El lector especialitzat trobarà que falta algun tecnicisme; el lector normal notarà que falta algun mot popular de la seua zona. Estes absències demostren com l'AVL ha analitzat cada vocable abans d'introduir un mot o una accepció,⁷ intentant només incloure les paraules, accepcions o variants formals aptes per a tots els valencians i prescindint de les formes molt locals.

6. El *DECat* de Coromines introdueix en la nostra lexicografia, sentits de viva veu, molts mots del camp geològic, una part aprofitats pel *DNV* com *algoalja*, *call²*, *cano*, *gravó*, *sistar*, *sospedrada*, i d'altres no, com *albaris*, *corrental*, *eixanca*, *eixutal*, *planàs*, *ròlec*, *xarquí* (per a les definicions, vegeu Emili Casanova 2007), «El valor dialectal del *DECAT* de Joan Coromines: El corpus valencià», en *Studia in honorem Joan Coromines*, Pagès Editors, pp. 327-355.

7. Un buidatge del *DCVB* ens augmentaria el cabal de mots del camp geològic. Vegeu, com a exemple, les accepcions 5, 6 i 6bis del mot *terra* en el *DCVB*.

EL VOCABULARI FORESTAL

Adriana Gil Puig / Rafael Delgado Artés

INTRODUCCIÓ

El medi agrari, entenent-lo com a la conjunció d'allò agrícola, ramader i forestal, és indiscutiblement un element identitari del poble valencià perquè al llarg de la història les activitats agropecuàries i forestals han estat la base fonamental d'una economia, abans de subsistència, després progressivament comercialitzadora i, finalment, terciaritzada.

Els estris, els accidents fisiogràfics, els tipus de sòl, la flora, la fauna, les tècniques de conreu i tots els recursos del medi agrari eren part dels quefers diaris de les generacions passades i això ha permès una evolució dels mots paral·lela als usos desenvolupats. Uns usos que, com a conseqüència, ens han deixat un patrimoni lèxic i cultural molt interessant i ampli. Tota una sèrie de termes i expressions propis, que han contribuït a enriquir la nostra llengua i han llegat una manera particular de veure el món.

En aquest context agrari, la terminologia forestal és un element principal i molt característic del llenguatge que empren diversos professionals dels aprofitaments forestals i especialistes provinents de diferents àmbits, com l'enginyeria forestal, l'enginyeria agronòmica o la biologia. Al mateix temps, és un dels elements propis de la llengua de les comarques valencianoparlants més interiors, allunyades dels regadius litorals i d'aquella economia terciària.

Les persones que usen la terminologia forestal fan servir un llenguatge d'especialitat que comprén termes que requereixen un aprenentatge per poder utilitzar-los. Com altres llenguatges especialitzats, el llenguatge forestal es caracteritza per una temàtica específica que no sol formar part del coneixement general, uns interlocutors especialistes que dominen els coneixements sobre aquesta matèria i unes situacions comunicatives generalment formals en l'àmbit científic o professional.

El personal que treballa en l'àmbit forestal té unes necessitats denominatives específiques per tal d'exercir adequadament la seua activitat. Requereix una comunicació universal, eficaç, precisa i clara. L'ús d'aquest llenguatge forestal unívoc, no interpretable, és una aspiració permanent del personal tècnic i de la majoria d'organismes forestals, fonamentalment de l'àmbit públic, com ara conselleries, ajuntaments, consorcis, entre d'altres. La importància i l'interés de fixar la terminologia forestal és innegable si atenem la quantitat de reculls lèxics forestals realitzats per diferents organismes, especialment en l'àmbit internacional.

Els termes del món forestal estan presents també en l'àmbit d'ús popular. Són ben coneguts alguns noms de plantes, de formes del terreny, de fenòmens meteorològics, entre d'altres, provinents del vocabulari tradicional. Les persones de camp, les aficionades a la muntanya i amants de la

naturalesa poden fer referència a conceptes on, d'una manera o d'una altra, el vocabulari forestal hi és present. Moltes d'aquestes persones, per motius diversos, es veuen impel·lides i interessades a conèixer i usar el lèxic forestal.

En el context forestal valencianoparlant té molta influència el bilingüisme territorial. Les zones majoritàriament forestals es corresponen a les zones d'interior, predominantment castellanès. Només algunes comarques amb predomini forestal són valencianoparlants i han conservat lèxic forestal genuí. A això cal afegir un altre fenomen definitori de la situació sociolingüística actual en l'àmbit forestal: el gran abandonament rural que van experimentar les zones d'interior al llarg del segle xx, que molts autors consideren la major migració coneguda en la història d'aquest territori, en direcció a les comarques litorals.

Ja des de començament del segle xx, però amb major intensitat des de 1960, les comarques muntanyenques es van despoblar en gran part. Com a conseqüència d'això i de l'envelliment de la població, s'han perdut gran quantitat d'usos, i consegüentment, de vocabulari agroforestal. No hi ha relleu generacional, i a la terra baixa, on està principalment la força de treball i també les universitats, la gent desconeix generalment aquest vocabulari muntanyenc, farcit de termes forestals. Fins i tot, paradoxalment, els i les especialistes, a les universitats, desconeixen el vocabulari popular característic de la seua disciplina perquè no hi han tingut accés.

Paral·lelament al fenomen de despoblació, s'ha produït un increment forestal històricament desconegut i també un creixement de l'interés de la població general, especialment de les ciutats, per les qüestions forestals i ambientals en general. Altres fenòmens com la desertització o els incendis forestals posen el punt de mira en la necessitat d'una acurada gestió del territori forestal i no fan més que incrementar aquest interès, també per part de les administracions territorials.

En l'actualitat, en l'àmbit formal, l'ús del valencià en el sector forestal presenta una falta de normalitat evident. El castellà sol ocupar els espais de comunicació professional i limita el desenvolupament natural del valencià en aquests camps. Hi ha una tendència generalitzada a la monolingüïtzació en situacions de comunicació especialitzada de manera

que els usos especialitzats en la llengua pròpia queden reduïts. Com a conseqüència d'aquesta situació desigual, es produeixen interferències i llacunes en la producció de textos i discursos especialitzats. El desconeixement i la inseguretat en l'ús de termes científics i tècnics, juntament amb la falta de recursos lexicogràfics especialitzats, és un argument que sol decantar l'abandonament de la llengua pròpia en les comunicacions formals. En aquest context, la terminologia esdevé una peça clau, indispensable, per al desenvolupament normal del valencià en el sector forestal.

El nostre treball naix en un context d'oportunitat i també d'una certa urgència. Ens situem dins l'educació universitària, a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Agronòmica i del Medi Natural de la Universitat Politècnica de València, probablement l'escola amb més valencianoparlants d'aquesta universitat, però que malgrat això no disposa de recursos terminològics suficients en la nostra llengua. Aquesta necessitat preemptòria fou el motiu que ens va impulsar a escometre l'estudi de la terminologia forestal.

En el nostre àmbit s'han realitzat alguns estudis sobre el vocabulari forestal valencià però cap recerca terminològica sistemàtica suficientment extensa. La investigació que presentem vol omplir aquest buit tot posant a disposició de les persones especialistes un vast recull terminològic forestal amb equivalències a les llengües de treball més habituals: les dues llengües oficials, el francès i l'anglès, llengua majoritària en les comunicacions internacionals.

El nostre objectiu principal és proveir de les unitats apropiades per a l'expressió i transferència dels conceptes especialitzats en valencià en les situacions de comunicació professional forestal més habitual, però també volem recuperar per a la terminologia tecnicocientífica les paraules d'un camp que cada vegada té major interès per als ciutadans i on es titulen nous i noves professionals cada any.

El treball, concebut des del primer moment des de l'òptica d'especialistes en la matèria, aspira a ser un recurs eficaç per a utilitzar el valencià en les comunicacions científicotècniques més habituals, i de ben segur que també resultarà d'interès al públic en general. Esperem, a més, que els resultats servisquen d'argument de la capacitat i aptitud de

la llengua, alhora que ajuden a la promoció lingüística, social i cultural de la comunitat de parlants.

METODOLOGIA

El marc teòric d'aquesta investigació cal situar-lo en la teoria comunicativa de la terminologia. Concretament s'ha seguit allò establert per la terminografia o recerca terminològica, que bàsicament consisteix a crear un sistema de nocions i denominacions d'acord amb uns principis i uns mètodes prèviament establerts. La metodologia amb què s'ha realitzat l'estudi és la proposada per Cabré (1992) per al treball terminològic, amplament provada i contrastada per diversos autors i organismes de referència com el TERMCAT.

El tipus de recerca terminològica elaborada ha estat de mena sistemàtica bilingüe. Sistemàtica perquè l'objectiu era comprendre un conjunt de termes extens que continguera les diferents branques de la ciència forestal i això va obligar a establir prèviament el sistema conceptual de l'àrea per escometre el treball. I bilingüe, perquè la recerca ha prioritzat les dues llengües oficials, valencià i castellà. L'equip de treball ha estat format per dos especialistes, enginyers forestals, i quatre lingüistes, especialistes en filologia anglesa, francesa i catalana, respectivament.

En l'elaboració de la recerca s'han seguit sis etapes: definició i delimitació del camp d'investigació, preparació del treball terminològic, elaboració de la terminologia, presentació del treball, supervisió o tractament i resolució de casos problemàtics. Com ha resultat d'aquest procés s'ha obtingut un vocabulari bilingüe català (L1) – castellà (L2) amb recerca posterior d'equivalències a l'anglès (L3), el francès (L4) i els noms científics, en cas de tàxons vegetals i animals.

La definició i delimitació del camp d'investigació ha quedat embastada a la introducció, resumint, una obra destinada a especialistes en la matèria així com a especialistes en formació, dedicada a un tema de transcendència social, el forestal, amb un marcat caràcter de referent i promoció lingüística, i d'unes dimensions suficientment extenses per ser considerada una recerca sistemàtica.

En la fase de preparació, en primer lloc, s'ha recopilat documentació i, en segon lloc, s'han delimitat els subcampos objecte d'investigació per definir-ne l'estructuració concep-

tual o arbre de camp. Atesa la complexitat de la disciplina, l'arbre de camp té un abast conceptual i terminològic molt ampli i està compost per diferents branques i subbranques que comprenen: política i sociologia forestal, propietat forestal i espais naturals protegits, silvicultura i ordenació forestal, inventari forestal i dasometria, aprofitaments forestals, repoblacions i vivers forestals, eines i màquines forestals, flora i fauna, ecologia, fitogeografia, genètica forestal, sistemàtica vegetal, fitopatologia forestal, cartografia forestal, geomorfologia, climatologia, hidrologia forestal, pedologia, erosió i incendis forestals.

En funció dels destinataris de l'obra, s'han seleccionat una sèrie de textos especialitzats per conformar un corpus a partir del qual extraure el llistat de termes del vocabulari. Aquest corpus de buidatge, seguint els principis d'adequació i qualitat, està constituït per textos que complien els criteris següents: pertinents temàticament, en conjunt cobreixen totes les branques de l'arbre de camp, presenten diversos gèneres i tipologies textuais, estan escrits originalment en català o en castellà i han estat editats per organismes o empreses reconegudes. Paral·lelament al corpus de buidatge s'ha elaborat un corpus de consulta, per tal de completar informacions sobre els termes i consultar dubtes en les fases de supervisió i resolució de casos problemàtics. El corpus de consulta està format per textos especialitzats, obres terminològiques de l'àrea i d'àrees relacionades, així com obres lexicogràfiques de les diferents llengües de treball.

L'exploració del corpus s'ha realitzat mitjançant una extracció manual dels termes a partir de tres criteris bàsics: pertinença temàtica, especialització i freqüència en el discurs. Una vegada obtinguda la llista d'unitats terminològiques validades com a termes d'especialitat, s'han recopilat en un fitxer les informacions següents per a cada terme: número d'ordre, entrada en català, definicions, categories gramaticals tant de l'entrada com de les remissions i de les equivalències, equivalència castellana, equivalència anglesa, equivalència francesa, nom científic si era pertinent, formes sinònimes i tipus de remissió si s'esqueia, i per últim, observacions.

A continuació, s'ha elaborat el primer llistat de termes amb l'estructura definitiva, on s'han consignat les dades rellevants. Els termes s'han presentat en forma d'articles de

diccionari, cadascun dels quals inclou dues parts: l'entrada, consignada a l'esquerra, i les informacions que acompanyen l'entrada, a la dreta. S'ha optat per una ordenació alfabètica de les entrades en L1, més funcional, i s'inclouen, a més a més, tres índexs alfabètics per a cadascuna de les llengües d'equivalència més un índex de noms científics amb la finalitat de facilitar-ne la recerca multilingüe.

En el procés de supervisió han estat revisades tant l'estructura del treball com les informacions resultants del procés de recerca. Per últim, s'ha realitzat un tractament cas per cas de les situacions problemàtiques amb tot l'equip de treball, tant conceptuals com denominatives, que no havien quedat resoltes. En aquestes fases s'han donat solucions a

dubtes sobre la representació d'algunes nocions, l'atribució d'algunes denominacions a conceptes que no estaven del tot clars i l'atribució de determinades equivalències al castellà, l'anglès i el francès, tot conformant-ne la versió definitiva.

L'obra terminològica definitiva ha estat preparada mitjançant l'aplicació Filemaker i editada en format digital per la Xarxa Vives d'Universitats l'any 2010. El vocabulari és accessible i està disponible per a ser descarregat de forma totalment gratuïta en: www.upv.es/upl/U0552821.pdf.

CONCLUSIONS

Com a resultat d'aquesta investigació s'ha obtingut un recull multilingüe de 5.945 termes de la ciència forestal i ciències connexes, presentats en forma de diccionari digital. Cal aclarir que el cabal terminològic recollit en aquest vocabulari, tot i ser complet, no pretén ser de cap manera exhaustiu. El vocabulari forestal és tan extens que aquesta pretensió no s'hauria pogut abastar en un termini de temps raonable.

Els resultats d'aquesta investigació proveeixen els i les especialistes de centenars d'unitats apropiades per a l'expressió i transferència dels conceptes forestals especialitzats com ara *perxada de llates*, *custòdia del territori*, *relascopi de Bitterlich*, per posar alguns exemples. Comprén, també, desenes de neologismes com *micoritzar*, alguns no recollits en obres lexicogràfiques i terminològiques anteriors.

L'obra representa alhora una posada en valor del vocabulari tradicional en el discurs científicotècnic. S'hi inclouen centenars de termes populars relacionats amb el medi agrari i els seus usos: flora (per exemple, *llicsó*), fauna, geografia física (*cocó n'és un cas*), climatologia, toponímia, ramaderia (com ara *assegador*), agricultura (com *saó*) i aprofitament forestal fonamentalment. Cal remarcar, però, que l'objectiu de la investigació no era recollir les particularitats lingüístiques de totes les localitats forestals valencianes, per bé que se n'han recollit algunes d'ús habitual, sinó dotar els i les especialistes d'un cabal lèxic suficient per al desenvolupament professional.

Des d'un punt de vista lingüístic, cal destacar que, malgrat la vocació i la necessitat d'univocitat del lèxic forestal científicotècnic, s'ha observat que apareix una certa diversitat provinent de l'ús. En alguns casos s'ha advertit

que diverses denominacions es refereixen a un únic concepte, com per exemple *pela*, *escorçament* o *lleva*, termes que es refereixen tots tres a una mateixa acció. I en altres casos, apareix una sola denominació que fa referència a diferents conceptes en funció del context, com el terme *dipòsit*, emprat en camps tant dispars com l'edafologia o els incendis forestals.

Un altre qüestió remarcable és que la terminologia forestal no és tan fàcilment separable de la terminologia d'altres ciències o disciplines connexes. Ens referim, d'una banda, a unitats pròpies d'altres camps, com la botànica, però que són d'ús molt freqüent en el món forestal. I de l'altra banda, parlem d'algunes denominacions que poden pertànyer alhora a més d'un camp, i que poden estar referides o no al mateix concepte. Un exemple d'això és el terme *temperament*, que pot ser usat des de la silvicultura o des de l'ecologia amb matisos de significat. També amb el lèxic general s'estableix una frontera que podríem anomenar fluida, ja que l'especialització dels termes de vegades només queda plenament definida en el seu context d'ús. A tall d'exemple trobem el terme *arbre*, paraula d'ús general però que adquireix en el context forestal un sentit més especialitzat, com a 'vegetal llenyós de més de cinc metres d'alçària que presenta un eix simple ramificat a partir de l'enforcadura'.

Quant a l'estudi morfosintàctic dels termes, en síntesi s'ha observat que la majoria de les unitats terminològiques realitzaven funcions nominals als textos. Pel que fa al tipus d'unitats, se n'hi troben tant de simples com de complexes (derivades i compostes), i també polilèxiques. Es detecta una abundància de sigles i de préstecs directes majoritàriament de l'anglès, però també del francès i l'alemany. Des del punt de vista semàntic, totes les branques de l'arbre han estat productives.

En suma, aquesta obra representa una aposta per la difusió i la implantació de la terminologia forestal valenciana. Som conscients que aquesta proposta és només un primer pas per a la normalització terminològica en el sector, però creiem que posseeix un important valor pràctic, en tant que posa a disposició un gran cabal lèxic, i presenta un interessant valor com a referent simbòlic per a professionals i amants del camp en general.

4726 reguarda <i>f</i> <i>es</i> retén <i>m</i> <i>en</i> standby crew <i>n</i> <i>fr</i> piquet <i>m</i> 4727 regueró <i>m</i> <i>veg.</i> regall 4728 reig <i>m</i> <i>es</i> amanita de los Césares <i>f</i> <i>es</i> oronja <i>f</i> <i>en</i> Caesar's mushroom <i>n</i> <i>fr</i> amanite des césars <i>f</i> <i>fr</i> ronge-roi <i>m</i> <i>la</i> <i>Amanita caesarea</i> 4729 reig bord <i>m</i> <i>es</i> falsa oronja <i>m</i> <i>es</i> matamoscas <i>m</i> <i>en</i> fly agaric <i>n</i> <i>fr</i> amanite toue-mouches <i>f</i> <i>fr</i> fausse orange <i>f</i> <i>la</i> <i>Amanita muscaria</i> 4730 reig bord groc <i>m</i> <i>es</i> oronja limón <i>f</i> <i>en</i> false deathcap <i>n</i> <i>fr</i> amanite citrine <i>f</i> <i>la</i> <i>Amanita citrina</i> 4731 reïna <i>f</i> <i>veg.</i> resina 1 4732 reixat -ada <i>adj</i> <i>es</i> veteado -da <i>adj</i> <i>en</i> veined <i>adj</i> <i>fr</i> veiné -ée <i>adj</i>	4733 reixat 1 <i>m</i> <i>sin. compl.</i> vetat <i>es</i> veteado <i>m</i> <i>en</i> veins <i>n</i> <i>fr</i> bois veiné <i>m</i> 4734 reixat 2 <i>m</i> <i>veg.</i> cresta de gall 4735 relació carboni-nitrogen <i>f</i> <i>es</i> relación carbono-nitrógeno <i>f</i> <i>en</i> carbon/nitrogen ratio <i>n</i> <i>fr</i> rapport C/N <i>m</i> 4736 relascopi de Bitterlich <i>m</i> <i>es</i> relascopio de Bitterlich <i>m</i> <i>en</i> relaskop <i>n</i> <i>fr</i> relascope de Bitterlich <i>m</i> 4737 relicte -a <i>adj</i> <i>es</i> relicto -ta <i>adj</i> <i>en</i> relict <i>adj</i> <i>fr</i> relicte <i>adj</i> 4738 reïlla <i>f</i> <i>es</i> reja <i>f</i> <i>en</i> share <i>n</i> <i>fr</i> soc <i>m</i> 4739 rellamp <i>m</i> <i>veg.</i> llampec 4740 relleu <i>m</i> <i>es</i> relieve <i>m</i> <i>en</i> relief <i>n</i> <i>fr</i> relief <i>m</i> 4741 relló <i>m</i> <i>es</i> rejón <i>m</i> <i>en</i> ripper tine <i>n</i>

BIBLIOGRAFIA

- AGUILLELLA, A.; F. PUCHE (2004): *Diccionari de botànica*, València, Universitat de València (Educació, «Materials; 71»).
- AICHELE, D. (1975): *A Field Guide to Wild Flowers*, Londres, Octopus Books Ltd.
- ALCOVER, A. M.; F. de B. MOLL (2001-2002): *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll, també disponible en línia: <http://dcvb.iecat.net/> [Consulta: 14 abril 2010].
- APARICI, R., i al. (1996): *Bolets de la Vall d'Albaida*, Ontinyent, Caixa d'Estalvis d'Ontinyent.
- ARAGÓ, J. R. (2000): *Diccionari de ciències ambientals*, Barcelona, Edicions 62.
- AUGER, P. (2010): «Une rupture avec la tradition terminologique: le cas de la dénomination des engins forestiers au Québec», *La Banque des mots*, núm. 79, Conseil International de la Langue française.
- BARBERÀ, C. (1998): *Lèxic de les plagues i malalties dels conreus de Catalunya*, Barcelona, Institució Catalana d'Estudis Agraris, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.
- BASART, P.; P. PUJOLÀS (2005): *Diccionari de fusteria*, Barcelona, TERMCAT.
- BAUMANN, G. (1984): *Hydroculture*, Berna, Payot-Lausanne.
- BERNAT, C., i al. (1993): *Lèxic de maquinària agrícola: català, castellà, anglès, francès: basat en la norma internacional ISO 3339/0*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.
- BOLÒS, O., i al. (2005): *Flora manual dels Països Catalans*, 3a ed., Barcelona, Pòrtic.
- BONNIER, G. (1986): *Flore complète portative de la France, de la Suisse, de la Belgique pour trouver facilement les noms des plantes sans mots techniques*, París, Belin.
- BONNIER, G. (1971): *Les noms des fleurs trouvés par le méthode simple*, París, Libraire Générale de l'Enseignement.
- BUCHÓN, C.; IBÁÑEZ, M. (1986): *Vocabulari de ciències de la natura*, València, Generalitat Valenciana.
- CAMACHO, A. (1992): *Vocabulario italiano-español (forestal y madere-ro) ilustrado*, Madrid, AITIM.
- CARDONA, J. M. (2006): *Glosario multilingüe de terminología forestal*, Colòmbia, J. M. Cardona, també disponible en línia: http://books.google.es/books?id=CkuwTjxexkgC&printsec=frontcover&dq=Glosario+Multiling%C3%BCe+de+Terminolog%C3%ADa+Forestal&hl=ca&ei=ObQ8TKHOOJCRjAeykfSKAQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false [Consulta: 20 abril 2010].
- Collins Diccionario español-inglés/English-Spanish* (1991), Barcelona, Ediciones Grijalbo, Glasgow, HarperCollins Publishers.
- COLOMER, J. (1981): *Diccionari català-anglès/anglès-català*, Barcelona, Editorial Pòrtic.
- Concise Oxford Dictionary*, 11a ed., Oxford, Oxford University Press, 2008.
- Diccionari anglès-català*, 10a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2004.
- Diccionari castellà-català*, 4a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2005.
- Diccionari català-anglès*, 7a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2001.
- Diccionari català-castellà*, 4a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2005.
- Diccionari català-francès*, 2a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1993.
- Diccionari francès-català*, 2a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1997.
- Diccionari de bombers*, Barcelona, TERMCAT - Generalitat de Catalunya, Escola d'Administració Pública de Catalunya - Direcció General de Prevenció i Extinció d'Incendis i Salvaments de Catalunya, 1995.
- Diccionari de la llengua catalana multilingüe: castellà, anglès, francès, alemany*, Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003, també disponible en línia: <http://www.grec.cat/cgibin/mlt00.pgm> [Consulta: 14 abril 2010].
- Diccionari de meteorologia català-castellà-francès-anglès*, Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya, 1992.
- Diccionari valencià*, Alzira, Edicions Bromera - Generalitat Valenciana - Conselleria d'Educació i Ciència - Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1995.
- FELIX, J. (1978): *Les oiseaux des pays d'Europe*, París, Gründ.
- FOLCH, R. (1986): *La vegetació dels Països Catalans*, Barcelona, Ketres.
- FONT, P. (1974): *Botànica pintoresca*, Barcelona, Editorial Ramon Sopena.
- FONT, P. (1979): *Iniciació a la botànica*, 2a ed., Barcelona, Editorial Fontalba.
- GARCIA, S. (2009): *Els bolets de la Safor i zones limítrofes*, Gandia, CEIC Alfons el Vell.
- GIL, A. (2008): *Diccionari de gestió forestal*, Treball de fi de carrera (enginyeria), València, Universitat Politècnica de València. Escola Tècnica Superior d'Enginyers Agrònoms.
- Gran diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1998, també disponible en línia: <http://www.grec.net/> [Consulta: 17 abril 2010].
- Gran enciclopèdia catalana*, 2a ed., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1986, també disponible en línia: <http://www.grec.net/> [Consulta: 17 abril 2010].
- GREIFF, M. (1989): *Spanish-English-Spanish Lexicon of Entomological and Related Terms: with Indexes of Spanish Common Names of Arthropods and their Latin and English Equivalents*, Wallingford, CAB International Institute of Entomology.
- GOZALO, M. J., i al. (1991): *Diccionario temático de agricultura y ciencias afines*, Inglés-Español/Español- Inglés, Madrid, Ediciones Mundi-Prensa.
- HAENSCH, G. (1996): *Dictionnaire agricole*, Munic, BLV Verlagsgesellschaft.

- HELMS, J. A. (1998): *The Dictionary of Forestry*, Bethesda, Oxon, Society of American Foresters, CABI.
- HONRUBIA, J. (1998): *Vocabulari forestal*, Gandia, Ajuntament de Gandia - CCOO País Valencià.
- IBARS, A. M., i al. (1999): *Helechos de la Comunidad Valenciana. Atlas de los pteridófitos de la Comunidad Valenciana*, València, Generalitat Valenciana - Conselleria de Medi Ambient.
- JUANATI, C., i al. (2004): *Desembosc amb cable aeri*, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Departament de Medi Ambient i Habitatge - Centre de la Propietat Forestal, pp. 227-230.
- JUANOLA, A. (2003): *La parla dels tapers: diccionari del suro*, Sant Cugat del Vallès, Rourich.
- Le grand Larousse*, París, Editions Larousse, 1999.
- Le petit Larousse*, París, Editions Larousse, 2006.
- Le petit Robert*, París, Editions Robert, 2002.
- Lèxic de pasta, paper i cartó*, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Departament d'Indústria i Energia, 1995.
- LÓPEZ, G. A. (2002): *Guía de los árboles y arbustos de la península Ibérica y Baleares. Especies silvestres y las cultivadas más comunes*, Madrid, Mundi-Prensa.
- LÓPEZ, P. A., i al. (2007): *Terminología hidráulica multilingüe*, València, Editorial de la Universitat Politècnica de València («Renaixença i Futur»; 3566).
- MARTÍ, R. (1994): *Diccionari de maquinària agrícola*, Barcelona, Generalitat de Catalunya i Curial.
- MASCLANS, F. (1974): *Els noms catalans dels bolets (ordre dels agaricals)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- MESSIAEN, C. N.; LAFON, R. (1970): *Les maladies des plantes maraichères*, París, Institut National de la Recherche Agronomique.
- MINK, H. (1992): *Dictionnaire technique*. Barcelona: Editorial Herder.
- MITCHELL, A. (1979): *Guía de campo de los árboles de Europa*, Barcelona, Ediciones Omega, SA.
- Multilingual Pocket Glossary of Forest Terms and Definitions*, Brisbane, IUFRO, 2005. [IUFRO SilvaVoc Terminology Project]
- NADAL, M.; A. MORET (2000): *Noms comuns de les malalties de les plantes*; Barcelona, Universitat de Barcelona, Servei de Llengua Catalana.
- NADAL, M.; A. MORET; R. FERRER (2005): *Léxico de las enfermedades de las plantas producidas por hongos*, Valencia, Phytoma.
- NEIRA, M.; F. MARTÍNEZ (1973): *Terminología forestal*, Madrid, Instituto Nacional de Investigaciones Agrarias.
- OBON, B.; M. PIQUÉ; S. SAURA (2009): *Manual d'ús del relascopi de Bitterlich per a l'inventari forestal*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Medi Ambient i Habitatge. Centre de la Propietat Forestal, pp. 76-77.
- Oxford-Duden Pictorial Spanish and English Dictionary*, 2a ed., Oxford, Clarendon Press, 1995.
- PALOS, B. (1992): *Recull de terminologia muntanyenca relacionada amb l'excursionisme*, Palma de Mallorca, Moll.
- PANAREDA, J. M., i al. (1994): *Diccionari de cartografia*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura: Curial.
- PARÉS, E. (1990): *Vocabulari forestal*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. («Monografies de la Secció de Ciències»; 5)
- PASCUAL, R. (1990): *Guia dels arbustos dels Països Catalans*, Barcelona, Pòrtic.
- (1999): *Guia dels arbres dels Països Catalans*, Barcelona, Pòrtic.
- (1999): *Guia dels bolets dels Països Catalans*, Barcelona, Pòrtic, 1999.
- PELLICER, J. (1991): *Herbari breu de la Safor*, Oliva, Universitat Popular de Gandia.
- PELLICER, J. (2000-2004): *Costumari botànic, Recerques etnobotàniques a les comarques centrals valencianes*, Picanya, València, Edicions del Bullent, 3 vols.
- PEMÁN, J.; R. NAVARRO (1998): *Re poblaciones forestales*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida.
- PEREIRA, H. (2007): *Cork: Biology, Production and Use*, Oxford, Elsevier.
- PLUVINET, P. (2004): «Le vocabulaire forestier», *La Banque des Mots*, núm. 67, Conseil International de la Langue française.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario de la lengua española*, 22a ed., Madrid, Espasa-Calpe, 2001, 2 vols., també disponible en línia: <http://buscon.rae.es/drael> [Consulta: 14 abril 2010].
- RODRÍGUEZ, J., i al. (2005): *Tècniques de desembosc en l'aprofitament forestal*, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Departament de Medi Ambient i Habitatge - Centre de la Propietat Forestal, pp. 197-203.
- ROUANET, G. (1969): *Les maladies des plantes*, París, Association de Co-ordination Technique Agricole.
- RIBA, O. (1997): *Diccionari de geologia*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- RUIZ, J. (2001): *Árboles y arbustos de la Espanya peninsular*, Madrid, Fundación Conde del Valle de Salazar - Mundi-Prensa.
- SÁNCHEZ-MONGE, E. (1995): *Diccionario de agronomía: español, inglés*, Madrid, Dirección General de Investigación Científica y Técnica: Editorial Agrícola Española, SA.
- SANTAMARINA, M. P., i al. (2008): *Glossari de botànica*, València, Universitat Politècnica de València («Renaixença i Futur»; 3567).
- SAUER, F. (1997): *Aves Terrestres*, Barcelona, Editorial Blume.
- SCHMID-HAAS, P. (1990): *Vocabulary of Forest Management*, Viena, IUFRO («IUFRO World Series», 1).
- SIEBERT, H. (1999): *Terminología de ordenación forestal*, Viena, IUFRO («IUFRO World Series», 9).
- SOCIEDAD ESPAÑOLA DE CIENCIAS FORESTALES: *Diccionario forestal*, Madrid, Mundiprensa, 2005.
- SOCIETY OF AMERICAN FORESTERS: *Terminology of Forest Science, Technology, Practice and Products (English Language Version)*, Washington DC, F. C. Ford-Robertson: FAO/IUFRO, 1971.

- SVENSSON, L., i al. (2001): *Guía de aves. La guía de campo de aves de España y de Europa más completa*, Barcelona, Omega.
- SVENSSON, L.; P. J. GRANT (2001): *Collins Bird Guide*, London, Harper Collins Publishers.
- TERMCAT: *Lèxic de mobles. Lèxic de productes del suro*, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Departament d'Indústria i Energia, 1994.
- TERMCAT: *Diccionari de gestió ambiental*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1997.
- TERMCAT: *Diccionari de geografia física*, Barcelona, TERMCAT, Centre de Terminologia, 2003.
- VALLÈS, J., i al. (2004): *Vocabulari de botànica: català, castellà, francès, anglès*, Castelló de la Plana, Institut Joan Lluís Vives («Vocabularis universitaris»).
- VALLS, O. (1999): *Vocabulari paperer*, Barcelona, Taller Editorial Mateu - Museu Molí Paperer de Capellades.
- VALVERDE, M. B.; F. ANGUIA (1996): *Vocabulari d'hidrologia subterrània - Vocabulario de hidrología subterránea - Vocabulary of groundwater hydrology*, Barcelona, Fundació Centre Internacional d'Hidrologia Subterrània.
- VILA, M. (1998): *Aportació a la terminologia geogràfica catalana*, Barcelona, Societat Catalana de Geografia.
- VILÀ, N. (1991): *Estudi del vocabulari de les eines agrícoles a la comarca del Baix Camp*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans («Biblioteca filològica»; 22).
- Vocabulari del suro*, Sant Cugat del Vallès, E. R. Edicions catalanes, 1983.
- WARKOTSCH, W. (2001): *Forstliches Wörterbuch Deutsch-English*, Remagen-Oberwinter, Kessel.
- WECK, J. (1966): *Dictionary of Forestry. In five Languages: German, English, French, Spanish, Russian*, Amsterdam - Oxford - Nova York - Tòquio, Elsevier.

ELS MOTS DELS SÒLS EN LA CONSTRUCCIÓ

Fructuós Mañà i Reixach
[ETSAB (UPC) / Valeri Consultors]

1. INTRODUCCIÓ¹

Haig de dir que no sóc cap expert en lingüística ni en filologia. La poca dedicació que he tingut sobre aquests temes ha estat conseqüència d'intentar aportar prou rigor a les classes sobre construcció —moltíssimes— que he hagut d'impartir al llarg de la meua vida docent.

Des del començament de la meua activitat professional em vaig dedicar a la patologia de la construcció de la mà del professor n'Àngel Truñó,² que es va fer amic meu durant els primers anys de carrera. Ja fa molt anys que va morir, i penso que no s'ha fet prou justícia a la seva memòria.

Em vaig adonar que un percentatge molt elevat de les patologies més costoses provenien d'errors i defectes en el moment de fonamentar —habitualment eren per manca d'informació—, tendència que, curiosament, salvant els grans avenços tècnics que s'han produït, en lloc de disminuir en el temps, ha tendit a augmentar.

---

1. El lector interessat en aspectes historicotècnics de la interrelació entre els edificis i els terrenys sobre els quals s'alcen pot consultar la meua bibliografia, en especial Mañà (2007), *Estructures a l'edificació*, Barcelona, ETSAB, Edicions UPC.

2. Àngel Truñó (1895-1974). Arquitecte, constructor i professor de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, autor d'un llibre (molt citat) que es pot considerar clàssic —de temàtica diferent a aquesta jornada—, que restà inèdit fins que es publicà a Madrid l'any 2004: *Construcción de bóvedas tabicadas*, Madrid, Instituto Juan de Herrera - ETSAM, a cura de S. Huerta i J. L. González Moreno-Navarro.

En la meua activitat dedicada a aquestes patologies, m'he trobat amb molts sòls diferents, dels quals he sentit parlar de forma diversa i per als quals he sentit emprar gran quantitat de mots diferents per definir-los. Fa temps que aquesta circumstància em va cridar l'atenció i vaig decidir dedicar una temporada a especular sobre els seus orígens, és a dir, sobre els orígens de les paraules.

Com tot fet humà, el naixement de les paraules no es pot treure dels contextos de certs moments històrics amb els quals estan relacionades. Alguns són tant remots que només podem fer-hi suposicions, però en qualsevol cas és un exercici que sembla imprescindible abans d'intentar fer un repàs d'algunes denominacions típiques.

2. ELS MARCS HISTÒRICS

En general, trobar l'origen de les tècniques i fer-se una idea de la seva evolució funcional és molt complex. Si ens volem basar en els texts medievals —fins i tot, els immediatament posteriors, els renaixentistes—, ens topem amb una barrera quasi infranquejable: és la constituïda per arguments i raonaments difícils de seguir per nosaltres ja que no partim de la mateixa lògica. De fet, la lògica com la coneixem nosaltres, i a pesar de ser una estructura molt antiga del pensament, no s'aplicava ni en la manera de considerar els problemes ni en la justificació de la presa de decisions, sinó que, almenys en els

escrits, se solien emprar aspectes esotèrics, intangibles, difícils de reproduir actualment en el camp tècnic. Segons l'època, la màgia, la religió, el dogma o la llum solien ser el principi i la justificació de tot.

Ens és impossible —i ho hem intentat— trobar una guspira de tècnica a les reunions d'arquitectes, almenys d'aquelles de les quals tenim coneixement. Tant per decidir si la catedral de Milà era *ad triangulum* o *ad quadratum* com per decidir, a proposta de l'arquitecte de l'obra, si la catedral de Girona era de tres naus o d'una nau única (de 23 m de llum!),³ hi van haver grans concilis d'arquitectes on ens sembla que inevitablement s'havien de tractar termes tècnics. Doncs no, les referències estan permanentment dirigides a aspectes com «la construcció d'una casa digna per al Senyor», «la qualitat de la llum» (és una època en la qual la llum, la saviesa i Déu constitueixen aspectes difícils de separar), «el decor o la millor presència per la casa de Deu», etc. I d'aquí..., no els treies; si no és que tot això formés part d'un llenguatge críptic (més o menys lligat amb l'opacitat dels gremis) que no hem arribat a esbrinar.

Aquesta forma de passar per sobre dels problemes tècnics, fent esment només de les qüestions esotèriques, és important per a nosaltres ja que fa que no hi hagi manera de trobar referències sobre els mots que defineixen les tècniques de construcció i, per tant, dels sòls que serveixen per a fonamentar.

Els que constituïen les comissions d'arquitectes, molt d'ells monjos, sembla que estaven prou per sobre dels problemes que havien de desenvolupar els oficis. Llàstima que aquests no escrivien o ho feien ben poc.

Culturalment, el fet de passar d'una societat on Déu és l'origen i la fi de tot a una societat positivista i practicista, ens barra el pas a la intel·ligència d'aquells inacabables diàlegs, d'aquells circumloquis sense fi.

En resum, és francament difícil voler trobar l'origen tècnic de les paraules a l'època de les grans construccions medievals —una època on es va moure més pedra (segles xi i xii) que en totes les dinasties egípcies—, és a dir, en el moment en què la *màgia* ho envaeix tot, i es pensa i es parla a

3. Llum, arquitectònicament, significa 'amplada, distància horitzontal'.

través d'imatges que fan referència a religions i a mites, sense cap mena de concreció física, sinó emprant imatges que estan a l'entorn d'unes idees que avui ens és molt difícil reconèixer.

Anant molt més abans, si tirem del Gènesi, trobem el següent:

«No és bo que l'home estigui sol. Li faré una ajuda que li faci costat.» El Senyor-Déu va modelar amb terra tots els animals feréstecs i tots els ocells, i els va presentar a l'home, per veure quin **nom els donaria**: cada un dels animals havia de portar el nom que l'home li posés. L'home donà un nom a cada un dels animals domèstics i feréstecs i a cada un dels ocells; però no va trobar una ajuda que li fes costat.

Veiem que a la Bíblia —el document més proper a l'origen de l'home culte— el fet de posar nom a alguna cosa es relaciona amb la possessió i el servei que et fa aquesta possessió. És la primera i sagrada activitat de donar nom a les coses. És apropiat-se-les. És l'aprehensió dels objectes a través del seu nom. L'home quan *es fa seu* un objecte de la natura, el que primer fa és donar-li nom.

Com sigui que aquests fets estan molt al començament d'una cultura basada en la previsió i en la reacció pel més pur empirisme —el cervell humà encara no compta amb prou antecedents en els quals basar les seves conclusions més racionals—, seguirà, per donar nom a les coses, algun dels següents procediments:

1. Un mot ja existent que s'ajusta a alguna propietat relacionada amb l'ús de l'objecte.
2. Un mot relacionat amb alguna propietat organolèptica, sigui forma, color, olor, etc.
3. Alguna onomatopeia, és a dir, algun so que és capaç de fer l'objecte.
4. Per mimetisme formal. Adopta el nom d'un objecte semblant.

Així, entre els termes relacionats amb alguna funció, podem trobar mots com **tapàs**⁴ (de *tap*), sòl argilós impermeable que confina, per sobre, un cert nivell d'aigua; **sauló** o

4. *Tapàs*: tap o marga.

saldó⁵ (que podem relacionar amb el mot romà *saldo*), un sòl que és susceptible de ser comercialitzat i del qual s'extreu un benefici (del llatí *SABULONE*).

Quant als aspectes organolèptics, podem esmentar que els colors *blanc*, *negre*, *rosat*, etc., han definit pedres emprades en la construcció: el *rosa Porriño*,⁶ l'*albero*,⁷ el *blau Aran*,⁸ etc.

Pel que fa als aspectes onomatopeics, podem esmentar el de **torturà** o **tortorà** (del llatí *TURTUR*, *colom* o *tórtora*, basat en la reproducció del so que fan en època de zel), etc. El *tortorà* por tenir un aspecte semblant al guano.

Quant al mimetisme formal, podem anotar els d'**ull de perdiu**⁹ o **fetge de vaca**, o **pinyolenc**,¹⁰ etc.

Les arrels dels quals deriven de noms molt antics vinculats a les primeres activitats dels humans. Cal assenyalar —tal com hem dit abans— que el conreu i la construcció són de les arts més antigues, atès que estan vinculades als primers assentaments, una vegada que l'home decidí transformar-se en sedentari.

Es per això que molts mots no tenen sentit tècnic, ja que no incorporen cap propietat tècnica (sigui pensant en fonamentar-hi, sigui pensant en suportar-lo, tal com en el cas dels murs de contenció). De fet, la construcció no va ser la primera activitat necessitada del sòl; fins i tot, podem dir que la construcció ha estat una activitat que ha tingut una certa tendència a negar que el sòl forma part del problema de construir, sense que això vulgui dir que, a la vegada que el negava, en tingués una por respectuosa per causa dels moments difícils que els agents de la construcció han passat quan s'ha errat en els fonaments. Només cal fer-se a mans certs llibres històrics per adonar-se'n.

Vitruvi, en els seus deu llibres que parlen de la construcció i de l'arquitectura, l'única referència que fa als sòls és

5. *Sauló*: formació arenosa feldspàtica granada i mal classificada, amb una petita proporció d'argila i llim.

6. *Rosa porriño*: denominació comercial del granit galleg.

7. *Albero*: en castellà, tipus d'arena i també terreny blanquinós i rogle de les places de braus.

8. *Blau Aran*: Nom comercial del granit extret de la Vall d'Aran.

9. *Ull de perdiu*: àrid (o grava) format per fragments de roca de 4 mm a 10 mm, compresa entre els classes grànul i cigronet.

10. *Pinyolenc*: conglomerat de grava.

la de «**terreny ferm**», sigui per arribar-hi, sigui per no poder-hi arribar, i no va més enllà d'aquesta ostentosa imprecisió.

Alberti, molts anys després, també mitjançant deu llibres (si no s'arribava a deu sembla que no es tingués la ciència necessària per a publicar) i reconeixent la gran importància que té, per a poder construir, la informació sobre el sòl, diu (segons una traducció castellana del segle XVIII): «pues si algo se hierra en los demás casos, daña más livianamente y se sufre más cómodamente, que en los fundamentos en los quales no se puede admitir alguna excusa de error». Fins i tot, quan en parla amb detall, empra uns mots força genèrics: «sitio del todo macizo y muy constante y por ventura de piedra», «suelo flaco y débil», etc.

Tal com es fa ara, i creiem que per primera vegada, relaciona les qualitats del sòl amb les localitats. Avui diríem: argila de Londres o argila de Chicago o *loess*¹¹ d'Hongria, etc. Alberti esmenta: «monte macizo de tierra arenisca a Siena» o «loma suelta en tierra de venecianos», etc.

També fa definicions d'un abast molt més ampli: «la tierra tiene cortezas dobles y de muchas maneras, unas de tierra arenisca, otras arenosa, otras pedregosa y así de esta suerte debaxo de las quales con orden vario y incierto, esta otra corteza espesa y quajada muy fuerte para sostener los edificios, la qual también aún es varia y en ninguna cosa casi semejante a las demás en su género, sino en unas partes durísimas y que casi no se puede batir con el hierro, en otras más crasa, en otras negreando, en otras blanqueando, lo qual los mas la tienen por más flaca, en otras gredosa, en otras de piedra arenisca y en otras mezclada tierra coscojosa, con cierto género de arcilla», en les quals es comencen a plantejar mètodes d'anàlisi dels sòls que els podríem considerar l'origen dels actuals assaigs geofísics.

Els arquitectes renaixentistes presenten una clara voluntat de no incorporar el sòl als problemes que tindran en construir els edificis. Els seus plantejaments es basen en les mides, la proporció, l'estil, etc. —i la resta són... romanços—. El sòl com a problema no els interessa un borrall. El mateix Alberti emet un criteri tan taxatiu com el següent: «els fonaments no són part de l'edifici [*sic*]», tot i que els seus llibres,

11. *Loess*: sòls formats per sediments i llims d'origen eòlic.

tal com hem vist, no s'obliden, ni de molt, dels aspectes relacionats als sòls de fonamentació i a la seva capacitat de sostenir un edifici.

En aquesta època, els problemes tècnics, just igual com es fa ara, se solien delegar en mans d'experts. En Sangallo el Jove —que sapiguem— va assessorar Bramante, Rafael i Miquel Àngel sobre la construcció de la basílica vaticana i de la seva gran cúpula. Malauradament, aquests experts, prou satisfets amb la seva feina, no escrivien o ho feien poc, de tal manera que gairebé no ens han deixat referències documentals (és possible que trobéssim quelcom al palau dels Uffizzi, sobretot dibuixos).

És interessant una anècdota sobre Bramante. Per a comptar amb prou diners per a la decoració barroca que es començava a aplicar als edificis singulars (quasi sempre esglésies), Bramante intentava estalviar en la resta dels elements de la construcció, especialment en allò que no es veia, és a dir, en els fonaments. És coneguda la fama que es va guanyar en la seua època pel fet que molts dels seus edificis es van haver de sospedar (recalçar). Quan en Sangallo el Jove es va haver de fer càrrec de les obres de Sant Pere, després que Bramante hagués construït els pilars, del creuer i que Rafael es fes càrrec de seguir amb la construcció del monument, el primer que va fer va ser eixamplar els pilars, ja que no podien resistir el pes de la cúpula que el mateix Bramante havia dissenyat basant-se en la cúpula del Panteó d'Agripa.

Avui en dia, sembla com si els mots típics tinguessin cada cop menys interès i tendissin a desaparèixer, atès que la tècnica (la geologia moderna, la geotècnica i la mecànica dels sòls) s'ha encarregat que compten amb nomenclatures molt precises (relacionades amb assaigs d'identificació normatius —suficients i suficientment reproduïbles i repetitius—) com perquè l'atorgament d'un mot a un sòl porti una important càrrega de concreció tècnica, d'acord amb el nivell actual de les ciències aplicades, però que a la llarga implica l'abandonament dels mots històrics.

De totes formes, la informació sobre el sòl i sobre la resposta que es pot produir en ser sol·licitat per a un fonament, per molta tècnica que es tingui a l'abast, sempre té un punt d'incertesa que cal tenir present. Recordo que un dels primers llibres de fonaments que vaig traduir començava dient:

«Abans de posar en marxa una obra, cal anar al *pub* més pròxim de la zona i preguntar als que estan construint per allí com s'ho fan per fonamentar-hi». Els criteris dels *vells del lloc*, que acumulen tota l'experiència constructora local, poden tenir una importància fonamental quan necessitem aclarir dubtes perquè estem lluny de la nostra zona habitual de treball. I llavors sí que cal estar al cas dels mots típics. Es com anar a comprar a un mercat amb solera sense saber que és una lliura, una unça o una terça.

3. UN CAS TÍPIC: CRETA, GREDA, GRES, GRESA

La **Creta** és la «**terra d'escudelles**». *Creta* és el nom de l'illa mediterrània, totalment calcària, d'on procedia el producte original, possiblement internacionalitzat per les legions romanes. *Terra d'escudelles* és un nom típic nostre basat en l'ús. És a dir, pols blanca emprada en la neteja del cossis de cuina.

El nom de *Creta* pateix diverses evolucions. Deriva cap a *Greda*, fàcilment justificable a través de dos criteris. El primer és que el romans, durant segles, s'apanyen amb un únic signe per a representar [g] i [k] (l'etrusc, d'on partia la seva llengua, no tenia la fonètica de *g*). En realitat, la *g* no la inventen fins als segles III o II a. C., quan incorporen paraules d'origen semític i grec. Per altra banda, és fàcil degradar la palatal *t* a la palatal *d*. Amb els mots *Gres* i *Gresa* passa quelcom semblant.

Per acabar, només un apunt. És important considerar l'origen semític de moltes paraules antigues, de les quals s'ha perdut la pista. Com bé sabem, les llengües semítiques presenten la dificultat de no tenir vocals *i*, per tant, la seva fonètica admet moltes variacions. Hi ha quantitat de paraules que hem heretat de grecs i romans, transcrites directament de l'Orient Mitjà, de les quals ens és quasi impossible saber d'on vénen. També hi ha moltes altres paraules l'origen de les quals no podem atribuir-lo, tot i la seva proximitat, als ibers, per la manca d'informació que tenim sobre la seva llengua. Sabem com sonen però no què volen dir.

ACADÈ
MIAVA
LENCI
ANADÈ
LALLE
NGUA ~